

MEZINÁRODNÍ POLITIKA

ROČNÍK XXXII

CENA 49 Kč

07/2008

**Bezpečnostní dimenze čínského
kosmického programu**

**Olympijské hry
v Pekingu jako
národní
slavnost**

Čína v olympijském roce

**Zklidní se
rozbouřený
Tibet?**

Torch Relay
Beijing 2008



**Co stojí Ujgury
přístup
k prosperitě?**

„Tchajwanci jsou hrdí na svou demokracii, prosperitu a na svůj způsob života“

ISSN 0543-7962



9 770543 796005

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA



INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Impaktované časopisy pro společenské vědy ve Web of Knowledge (1)

Knihovna a dokumentace ÚMV sleduje v souvislosti s hodnocením výsledků výzkumu a vývoje v ČR již několik let impakt faktor (IF) odborných časopisů, publikování výzkumných pracovníků ÚMV v těchto časopisech a citovanost jejich článků. Údaje, které jsou získávány prostřednictvím *Web of Knowledge (WOK)* z databáze impaktovaných časopisů *Journal Citation Report (JCR) – Social Science Edition* a z citační databáze *Web of Science (WOS)*, jsou sestavovány do řady tabulek a přehledů.

Počet titulů časopisů zařazených v jednotlivých kategoriích se významně liší. V tabulce 1 jsou uvedeny sledované kategorie (politická věda, mezinárodní vztahy, teritoriální studia, ekonomika, právo, veřejná správa) s počtem titulů časopisů, mediánem IF uvedené kategorie, názvem titulu s nejvyšším IF v této kategorii a hodnotou nejvyššího IF za rok 2007.

Tab.1

Kategorie	Počet časopisů	Medián IF	Nejvyšší IF	Titul časopisu
Area Studies	37	0.383	1.580	EURASIAN GEOGR ECON
Economics	191	0.653	4.190	J POLIT ECON
International Relations	51	0.641	3.000	INT ORGAN; INT SECURITY
Law	100	0.874	5.859	HARVARD LAW REV
Political Science	93	0.561	2.535	POLIT ANAL
Public Administration	27	0.581	1.982	J PUBL ADM RES THEOR

Jednotlivé tituly časopisů jsou v rámci databáze JCR zařazeny do jedné nebo několika tematických kategorií. V JCR - Social Science Edition (SSE) jsou tituly řazeny do 55 kategorií. Mnoho titulů je zařazeno pouze do jedné kategorie, ale některé z nich až do tří kategorií. V tabulce 2 jsou uvedeny příklady titulů (s IF za rok 2007) zařazených do více kategorií s mediánem každé kategorie za rok 2007.

Tab.2

Titul časopisu	ISSN	IF	Kategorie	Medián IF
EUROPE-ASIA STUD	0966-8136	0.770	Economics	0.653
			Political Science	0.561
			Area Studies	0.383
JCMS-J COMMON MARK STUD	0021-9886	0.653	Economics	0.653
			International Relations	0.641
			Political Science	0.561
LAT AM POLIT SOC	1531-426X	0.509	International Relations	0.641
			Political Science	0.561
			Area Studies	0.383
REV INT POLIT ECON	0969-2290	1.000	Economics	0.653
			International Relations	0.641
			Political Science	0.561

V roce 2007 bylo do JCR - SSE zařazeno 1865 titulů časopisů. Z toho 1018 titulů je vydáváno ve Spojených státech amerických, 467 ve Spojeném království a 116 v Nizozemsku. Pořadí států podle počtu časopisů zařazených do JCR - SSE v roce 2007 je uvedeno v tabulce 3. Česká republika je zde se čtyřmi tituly zařazena na 20. místě. V kategoriích sledovaných v Knihovně a dokumentaci ÚMV je zařazen pouze jeden český časopis (Politická ekonomie, ISSN 0032-3233, IF 0.172).

Tab.3

Název státu	Počet titulů	Název státu	Počet titulů	Název státu	Počet titulů
1 UNITED STATES	1018	15 PEOPLES R CHINA	5	29 ARGENTINA	2
2 ENGLAND	467	16 SCOTLAND	5	30 CHILE	2
3 NETHERLANDS	116	17 SOUTH AFRICA	5	31 CROATIA	2
4 GERMANY	67	18 SWEDEN	5	32 TURKEY	2
5 CANADA	25	19 AUSTRIA	4	33 COLOMBIA	1
6 SWITZERLAND	24	20 CZECH REPUBLIC	4	34 FINLAND	1
7 FRANCE	20	21 INDIA	4	35 ISRAEL	1
8 AUSTRALIA	19	22 ITALY	4	36 LITHUANIA	1
9 SPAIN	8	23 NEW ZEALAND	4	37 POLAND	1
10 JAPAN	7	24 BRAZIL	3	38 PORTUGAL	1
11 NORWAY	6	25 DENMARK	3	39 SINGAPORE	1
12 RUSSIA	6	26 IRELAND	3	40 SLOVANIA	1
13 BELGIUM	5	27 SLOVAKIA	3	41 TAIWAN	1
14 MEXICO	5	28 SOUTH KOREA	3		

Světozor • 1

Co je Čína v roce 2008, a kde vlastně leží? | -zz- • 3

ČINA V OLYMPIJSKÉM ROCE

Rudolf Fürst | Olympijské hry v Pekingu jako národní slavnost • 4

Markéta Moore | Peking 2008: Co přinese olympiáda Číně a Čína olympiádě? • 7

Lubomír Sklenka | Zklidní se rozbourěný Tibet? • 10

Adam Strauch | Bezpečnostní dimenze čínského kosmického programu • 13

Ondřej Klimeš | „Kompyuter“ versus „tien-nao“ aneb Co stojí Ujgury přístup k prosperitě? • 16

Olga Lomová | „Tchajwanci jsou hrdí na svou demokracii, prosperitu a na svůj způsob života. Čína tohle všechno nemá“ • 20

DVA POHLEDY

Vladislav Dřinec, Lubomír Smatana | Dnešní Čína • 23

VZTAHY A PROBLÉMY

František Mrázek | Asijské perspektivy. Mezi tradičními rivalitami a opatrným sblíčováním • 24

Radana Makariusová | Globální dohoda OSN. Společenská odpovědnost v systému globálního vládnutí • 26

ZEMĚMI SVĚTA

Jana Kovačová | Dva roky Ficovej vlády: čo priniesli Slovensku? • 28

Pavel Muroň / Je Kamerun další tikající bombou Afriky? • 32

VOLNÁ TRIBUNA

Daniel Šmihula | Súčasný medzinárodný terorizmus • 36

RECENZE

Zdeněk Zbořil | Média ve službách terorismu • 39

POSLEDNÍ STRANA**Foto na titulní straně**

Zdroj: Alex Hofford/Pool, Globe Media/Reuters

Tiráž

Ročník XXXII • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • **Šéfredaktor:** Robert Schuster • **Úvodníky, komentáře:** Zdeněk Zbořil • **Odpovědná redaktorka:** Milena Střežková • **Sekretářka redakce:** Irena Krejčová • **Grafický návrh:** Jakub Tayari • **Autor obálky:** Filip Sojka • **Distribuce:** Dagmar Červinková • **Redakční rada:** Veronika Bílková (předsedkyně), Vojtěch Belling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Fárek, Václav Hubinger, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšej, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • **Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.**

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • **telefon** 251 108 107 • **fax** 251 108 222 • **e-mailová adresa** umvedo@iir.cz • **Objednávky a předplatné přijímá** administrace redakce. Vychází měsíčně. **Cena výtisku** 49 Kč. **Předplatné na rok činí** 490 Kč, ve **Slovenské republice** 711 Sk. **Registrováno** MK ČR E 5210.

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábková 1302, 263 01 Dobruška. **Rozšiřuje** redakce a další distributoři v drobném prodeji. **Ve Slovenské republice rozšiřuje** L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • **telefon** +421 244 453 711 • **fax** +421 244 373 311 • **e-mailová adresa** Herslova@lkpermanent.sk • **www.predplatne.cz**. **Informace o MP a ediční činnosti ÚMV** na **www.iir.cz** • Podávání tiskoviny povoleno SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996. **ISSN** 0543-7962 • **INDEX** 46911

Červen 2008

Světozor

1. Švýcaři v referendu odmítli návrh zákona na zostření již nyní velmi přísných podmínek pro udělování občanství cizincům. Proti návrhu se vyslovilo 63,8 procenta voličů.
1. Makedonský konzervativní vládní blok premiéra Nikoly Gruevského přesvědčivě zvítězil v předčasných parlamentních volbách.
2. Sýrie oznámila, že přijme inspektory MA-AE.
3. Zástupci členských států EU podpořili vstup Slovenska do eurozóny.
3. Americký ministr vnitřní bezpečnosti Michel Chertoff oznámil zpřísnění bezvízového režimu. Od 1. srpna spustí USA systém elektronického povolování cest do USA (ESTA), jeho prostřednictvím budou muset turisté z bezvízových zemí předem žádat o souhlas s návštěvou USA. Ověření funkčnosti ESTA je jednou z podmínek zrušení víz pro nové členské země EU.
4. Po primárních v Jižní Dakotě a Montaně zvítězil Barack Obama definitivně nad Hillary Clintonovou v souboji o nominaci na demokratického kandidáta pro listopadové prezidentské volby.
5. Turecký ústavní soud se postavil proti snaze umožnit muslimským studentkám nošení šátků na univerzitách.
5. Nizozemští poslanci velkou většinou schválili Lisabonskou smlouvu o reformě EU.
5. Před vojenským soudem USA byl zahájen proces s Chálidem Šajchem Muhammadem, hlavním viníkem útoků z 11. září 2001 v New Yorku.
5. Ruský prezident Dmitrij Medveděv přijel na návštěvu do Německa. Kancléřka Angela Merkelová zopakovala výzvu na důsledné dodržování lidských práv v Rusku. Medveděv ujistil, že upevnění právního a soudního systému považuje za svou prioritu. Sporným bodem zůstaly plánované raketové základny USA ve střední Evropě.
6. Polský prezident Lech Kaczyński obvinil Lecha Wallesu, že byl agentem komunistické Státní bezpečnosti pod krycím jménem Bolek.
6. Evropská unie se dohodla na základní podobě liberalizace energetiky. Pravidla pro uvolnění trhu mají platit jak pro plyn, tak pro elektřinu.
9. Stockholmský mezinárodní ústav pro výzkum míru ve své výroční zprávě uvedl, že vyzývá na vývoj a produkci zbraňových systémů vzrostly v roce 2007 na 1,34 bilionu dolarů. USA v tomto roce vydaly na zbroje-

- ni 547 miliard dolarů, nejvíce od konce 2. světové války.
9. Americký prezident George W. Bush odletěl na svou poslední návštěvu Evropy. Kromě summitu EU ve slovinském Brdu navštívil Německo, Itálii, Vatikán, Velkou Británii a Francii.
 9. Společné prohlášení palestinských organizací Hamas a Fatah zdůraznilo oživení vzájemné důvěry a respektu. Předcházelo jednání obou organizací v senegalském Dakaru.
 9. Súdánská vláda podepsala s někdejšími rebely z jihu země dohodu, která má vyřešit spory kolem ropné oblasti Abye. Dokument stanoví časovou mapu návratu uprchlíků po nedávné vlně násilí, obnovení společné správy oblasti a shodu na mezinárodní arbitráži před referendem, které v roce 2011 o budoucnosti Abye rozhodne.
 10. Ve slovinském Brdu se konal summit EU a USA. Vyslal Íránu varování před pokračováním obohacování uranu s odkazem na hrozící zprůsnění sankcí. Teherán oznámil, že stahuje svá aktiva z evropských bank.
 11. V Srbsku byl zatčen bývalý policejní velitel Stojan Župljanin, jeden ze čtyř prominentních uprchlíků, kteří mají stanout před haagským tribunálem pro podezření z válečných zločinů.
 12. Delegace Číny a Tchaj-wanu uzavřely v Pekingu dohodu o zahájení přímých a pravidelných letů mezi pevninskou Čínou a ostrovem. Dohodly se také na vytvoření stálých úřadoven svých zemí k posílení vzájemných kontaktů.
 12. V Irsku se uskutečnilo referendum o Lisabonské smlouvě. Proti se postavilo 53,4 procenta voličů.
 13. Zasedání ministrů obrany NATO v Bruselu nevybralo žádnou verzi projektu pro vybudování vlastní raketové obrany.
 13. Čína a Německo oznámily obnovení rozhovorů o strategických otázkách.
 14. Ve španělské Zaragoze začala Světová výstava EXPO 2008, jejímž hlavním tématem je voda a udržitelný rozvoj.
 15. Kosovo uvedlo v platnost vlastní ústavu.
 16. Premiéři Polska, Česka, Slovenska a Maďarska se na schůzce visegrádské čtyřky dohodli, že budou pomáhat Chorvatsku při vstupních rozhovorech do EU.
 16. Evropská unie podepsala stabilizační a asociační dohodu s Bosnou a Hercegovinou.
 16. Ministři zahraničí EU jednali v Lucembursku o dopadu irského zamítnutí Lisabonské smlouvy. Zazněly výzvy, aby Dublin dostal čas na rozmyšlenou a pak sám navrhl řešení vzniklé situace.
 16. Britský premiér Gordon Brown po jednání s prezidentem Georgem W. Bushem v Londýně ohlásil další sankce vůči Íránu. Oznámil zmrazení zámořských aktiv největší íránské banky Melli a novou fázi sankcí týkajících se ropy a plynu.
 16. Werner Faymann nahradil jako úřadující předseda v čele rakouské PSÖ kancléře Alfreda Gusenbauera.
 17. Egyptská agentura MENA oznámila, že Izrael a Hamas dohodly příměří v pásmu Gazy. Má vstoupit v platnost 18. června.
 18. Litva připustila, že by mohla participovat na protiraketovém systému USA. Zakázala na veřejnosti symboly komunismu a nacismu.
 18. Ruská armáda vyzvala Gruzii, aby se zdržela dalších střetů s ruskými vojáky v Abcházii. V opačném případě nemůže Moskva zaručit, že vojáci neodpoví silou.
 - 19.–20. V Bruselu se konal summit EU. Řešila se situace po irském odmítnutí Lisabonské smlouvy. Účastníci summitu se dohodli, že všechny země kromě Česka budou smlouvu dále schvalovat. Češi si vymohli výjimku, že se schvalováním nebudou pokračovat, dokud Ústavní soud nerozhodne, zda je smlouva v souladu s Ústavou ČR. Unie zrušila sankce proti Kubě.
 20. Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky ve zprávě za loňský rok uvedl, že počet lidí, kteří byli nuceni opustit své domovy, překročil 37 milionů, z nichž 26 milionů vyhnaly konflikty a násilí.
 22. Vůdce zimbabwského opozičního Hnutí pro demokratickou změnu Morgan Tswangirai odstoupil z druhého kola prezidentských voleb. Den nato se uchýlil na nizozemské velvyslanectví.
 23. Evropská unie odsoudila nové sankce proti Íránu. Restrikce zahrnují zmrazení zahraničních aktiv a kapitálových rezerv největší íránské banky Melli.
 25. Zimbabwský opoziční předák Morgan Tswangirai vyzval OSN, aby do země vyslala mírové síly, protože Zimbabwe hrozí úplný rozklad.
 26. KLDŘ předala Číně seznam jaderných zařízení. Spojené státy ji proto vyřadí ze seznamu podporovatelů terorismu.
 27. Ruský prezident Dmitrij Medveděv v závěru summitu EU–Rusko v západosibiřském Chanty-Mansijsku odmítl americký protiraketový štít v Evropě jako škodlivý pro stabilitu evropského kontinentu.
 27. Novým srbským premiérem byl jmenován Mirko Cvetković, člen Demokratické strany prezidenta Borise Tadiče.
 27. V Zimbabwe se uskutečnilo druhé kolo prezidentských voleb. Kandidoval jen Robert Mugabe (84). Do úřadu byl uveden 29. června.
 27. Americký Senát schválil nové výdaje pro vedení války v Iráku a v Afghánistánu ve výši 165,4 miliardy dolarů. Prezident Bush je schválil 30. června.
 30. V egyptském Šarm aš-Šajchu byla zahájena dvoudenní konference Africké unie. Zástupkyně generálního tajemníka OSN a evropský komisař pro rozvoj Louis Michel kritizovali nejnovější vývoj v Zimbabwe, afričtí předáci se jím příliš nezabývali.
 30. Generální tajemník OSN Pan Ki-mun při návštěvě Japonska označil prezidentské volby v Zimbabwe za nelegitimní a vyzval Mugabeho i vůdce opozice Tswangirai, aby se pokusili nalézt politické řešení krize.
 30. Do Číny odjeli dva vyslanci dalajlámy k dalšímu jednání se zástupci čínské vlády.

Česko a svět

12. Ministr zahraničí Karel Schwarzenberg pohrozil rezignací, pokud parlament neschválí umístění amerického radaru v Brdech.
13. Český prezident Václav Klaus po irském odmítnutí Lisabonské smlouvy prohlásil: „Projekt Lisabonské smlouvy rozhodnutím irských voličů dnešním dnem skončil a v jeho ratifikaci již nelze pokračovat.“
16. Francouzský prezident Nicolas Sarkozy jednal v Praze s premiérem Mirkem Topolánkem o budoucnosti Lisabonské smlouvy. Topolánek se vyjádřil, že český ratifikační proces je pozastaven až do rozhodnutí Ústavního soudu, který rozhodne, zda smlouva není v rozporu s českou ústavou.



Co je Čína v roce 2008, a kde vlastně leží?

Z doby, kdy se o právo sjednotit všechny německy mluvící Evropany hádali Prusové s Rakušany, říkali romantičtí básníci, že *Němci – Die Deutschen* a *Německo – Deutschland* jsou všude tam, kde...*měkká německá řeč plyne údolními čarokrásných řek a přeskakuje z vrcholu na vrchol okolních kopců a hor, zdobených středověkými hrady a celou evropskou historií.*

Podobně tomu bylo mnohokrát v dějinách lidstva a na mnoha místech světa. Většinou se stala iniciátorem takového pohybu iracionální myšlenka a iracionálně uvažující prorok, který dokázal přesvědčit ty ostatní, že jsou si podobní nebo blízcí.

V dnešní *Číně* je podobné přesvědčení posíleno více než čtyřtisíciletými vzpomínkami, i když velká část z nich jsou spíše legendami. Ale i to je důležité, protože právě legendy a příběhy o dějinách se traují nejdéle a nejjednodušeji.

Čína je dnes pro nás především Čínskou lidovou republikou, Čínskou republikou a nechceme věřit, že jí je také Tibet. Připomeňme si také, že čínské menšiny žijí nejen ve Spojených státech, a to už skoro dvě stě let, ale také v jakémkoli větším evropském městě, na Jamajce, v Čechách a na Moravě, a tvoří pro nás, kteří se na vše díváme zvnějšku, jakési obtížně proniknutelné pavoučí síť lidí, kteří pociťují kulturní sounáležitost. Také jejich *měkká, zpěvná a poetická řeč* sjednocuje všechny, ale hlavně ty, kteří se sjednotit chtějí, a naopak má nepřeborné množství metafor pro *barbary, dábly, nepřátele* nebo *neutrály*, které je třeba *vychovat* a změnit v přátele. Navíc všechny ještě spojuje vědomí historické kontinuity, která sice byla mnohokrát diskontinuální, ale které *vznešený vladař chuang-ti* je odedávna svorníkem a sjednotitelem.

My, kteří vidíme dnešní ČLR především jako zemi, které vládou komunisté, nemáme dost pochopení pro tvrzení mnohých Číňanů, pohybujících se po všech světových kontinentech, že od roku 1949 vládne v zemi jen další dynastie, původně válečníků, potom ideologů, nyní technokratů.

Nemusíme sice souhlasit s tradovanou metaforou o *říši středu*, ale i tato nadsázka demonstruje touhu považovat čínskou kulturu za *pivot of history*, nebo, jak si myslí mnoho Číňanů, být těžištěm osy spojující či vyvažující nebe i zemi, dobré i zlé, klidné a chaotické, tradiční a moderní. Nám, kteří tomu chceme nevěřit, nezbyvá než se to alespoň snažit pochopit.

Připomínat kontinuitu pragmatického čínského uvažování je nadbytečné. Schopnost kompilovat nové a staré, *vědět, co víte, a vědět, co nevíte*, patřilo v Číně už před Sůkratem k zásadám života a politického myšlení. Číňané přežili evropský humanismus, renesanci, reformaci a protireformaci, prožili si svůj vlastní kapitalismus, socialismus i komunismus a nyní stojí na prahu nové industrializace, jejímž se dnes zdají být hlavním hybatelem. Neříkejme, že čínská despotie byla a je milosrdnější než náboženské války, morové rány nebo války světové. Je jiná, staví na kolektivních hodnotách a konfuciánský mravní imperativ ji neomezil o moc víc než Evropany křesťanské desatero.

Dnešní ČLR tvoří dvacet dva provincií, pět autonomních oblastí, čtyři města, s větším počtem obyvatel, než má většina zemí světa, a dvě zvláštní oblasti. Míra centralizace je dána historickými rezidui, a to včetně poslední dynastie – dynastie komunistů. Čínská lidová republika má tradiční spory o stanovení hranic se všemi sousedy na Dálném východě, v jihovýchodní a centrální Asii, ale zdá se, že nejcharakteristič-

tějším rysem dnešní doby je nenásilné víceúrovňové pronikání do mnohem vzdálenějších zemí.

Jedním z mnoha příkladů penetrace čínského eklekticismu je dnes aktuální pořádání letních olympijských her, svou myšlenkou tak vzdálených čínské kulturní tradici. Urostlí euro-američtí atleti se snaží být *rychlejší, vyšší a silnější*, a přitom tvrdí, že jim o to nejde, protože se chtějí jen *zúčastnit*. Ti poctivější alespoň přiznávají, že jde o miliony a čínští Číňané je vzali za slovo. Když se nepovedl socialismus a komunismus, možná, že to bude lepší s kolektivistickým kapitalismem, ve kterém peníze budou hrát roli zprostředkovatele hodnot. Jestliže si někdo myslí, že LOH otevrou definitivně Čínu světu, neměl by zapomenout, že se také bude otvírat svět Číně.

Snad právě proto mohla být požádána projekční kancelář – už v říjnu 2002 – Albert Speer&Partner (všichni rádi připomínají, že jde o syna hlavního architekta třetí říše a projektanta berlínské Germánie), aby pro OH 2008 vytvořila 32 km dlouhou severojižní osu, okolo které dnes stojí sportovní stadiony, kterou u sportovního parku kříží kulturní osa západ-východ. Základní myšlenka je olympijská – propojit sport, kulturu a přírodu v jeden funkční celek. A aby nechyběla poesie, jde také o *Olympic green*, kde jsou nejdůležitější budovy sportovního areálu. Švýcaři Herzog a Meuron navrhli a postavili futuristický stadion, vlaštovčí hnízdo, které má být jedním z vizuálních symbolů hlavního města.

Co slovo, to symbol, co symbol, to instrument *persvazivního dialogu*, který chtějí Číňané a Čína vést se světem. Dodejme, že spíše s důrazem na slovo persvazivní.

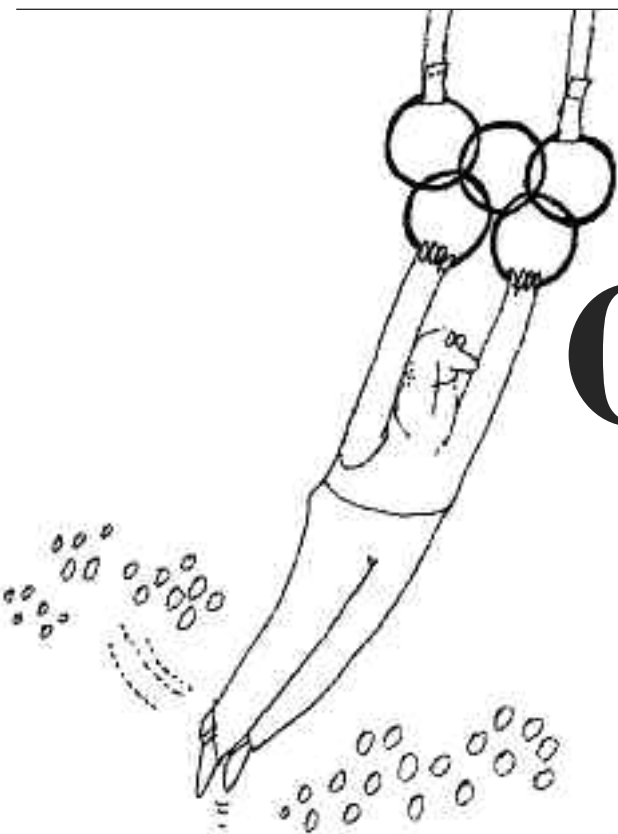
-ZZ-

Vážení čtenáři,
v důsledku neustálé rostoucí nákladů na výrobu a distribuci našeho časopisu jsme museli počínaje červencovým číslem Mezinárodní po-

litiky přistoupit ke zvýšení ceny. Jednotlivé číslo bude nově stát **49 Kč** a cena předplatného bude činit **490 Kč**. Dosavadním předplatitelům bude Mezinárodní politika rozesílána až

do konce roku za stávající cenu. Děkujeme za Vaše pochopení.

redakce Mezinárodní politiky



Olympijské v Pekingu jako národní

Po navrácení Hongkongu Číně v roce 1997 a vyslání živé posádky do vesmíru je v ČLR pořádání olympijských her další spektakulární událostí posledních let, která má demonstrovat úspěchy společnosti a jejího systému.

Čínská tradiční kultura formovaná konfucianstvím nadřazovala intelektuální a mravní kvality člověka nad jeho fyzickými úkony. Manuální práce, a dokonce i obchod se považovaly za společensky méně hodnotné činnosti. Středověký básník Li Po (Li Bai) dle pověsti zahynul během noční projížďky v člunu, když se opilý natahoval za siluetou měsíce a přepadl do vody. Tato lyrická scéna, byť smyšlená, demonstruje společenskou úroveň vzdělance: čínský literát nemůže umět plavat a důstojně utone. Na vině byli nejspíš sluhové, měli naskákat do vody a intelektuála zachránit.

Masový sport patří v moderní době k četným kulturním importům ze Západu, kterým nebylo možno úspěšně vzdorovat. Tato mezinárodně měřitelná norma zdatnosti a maskulinity zatím nepatřila k přesvědčivým úspěchům čínské společnosti čítající 1,3 miliardy lidí, jejichž podíl na globální sportovní slávě je zatím neadekvátní. Renomé čínských svalů až donedávna zachraňovaly mezinárodní sportovní ikony formátu basketbalového obra Jao Minga (Yao Ming) či popularizátorů

bojových umění kung-fu v hongkongsko-hollywoodské produkci, na světových šampionátech pak triumfovaly hlavně čínské fotbalistky, boxerky a vzpěračky. Čínská populace očividně není fyzicky silně stavěná, shánění obživy je důležitější náplní života než sport či kulturistika. V čínském kontextu se takové aktivity doposud jevily jako okázalá demonstrace životního standardu zbohatlíků.

V případě sportovců profesionálů je získat množství olympijských medailí věcí prestiže a také budoucího existenčního zajištění. Čínští sportovci, aby se prosadili v náročné konkurenci, se na svou kariéru připravují již od raného dětství. Vzestup úrovně čínského sportu už signalizovaly výsledky poslední olympiády v Athénách v roce 2004, kde ČLR v počtu získaných medailí nakonec už předstihla Rusko a zůstala druhá za Spojenými státy. Po rozpadu bipolární soustavy se tak názorně rýsuje nová konfigurace v hierarchii světových mocností, které svou dominanci potvrzují formou sportovních úspěchů. V případě letošní olympiády v Pekingu musejí čínští sportovci a národní sportovní svazy před vlastním publikem dovést tažení za medailemi k co nejvyšším metám nebo alespoň udržet druhé místo.

Symbolika pekingské olympiády je však komplexnější. Čína chce kromě fyzické kondice předvést světu i sama sobě ohromný pokrok, kterého dosáhla za posledních třicet let, jak se z bývalého outsidera stala velmocí a z pozice zaostalé asijské periferie rozkvetla do novodobého lesku, kterým dokáže zastinit i své vzory na Západě a v Japonsku. Kongresy vládnoucí komunistické strany i přes svou mediální pompu nemohou nahradit potřebu tradice a kontinuity, kterou by země s tak prastarou historií a vyspělou kulturou měla zdůrazňovat. Monarchie, která by ztělesňovala tuto roli, zanikla v Číně před téměř sto lety.

Rudolf Fürst

hry slavnost

Peking 2008 jako Berlín 1936?

Olympijské hry, které se v uplynulé době daly uchránit před politizací, jsou spíše výjimkou a v případě Číny nebylo dopředu o čem pochybovat. Již odmítnutí kandidatury Peking ve prospěch pořadatelů v Sydney se v 90. letech stalo jednou z příznačných ukázek antipatií světové veřejnosti vůči čínské vládě po pekingském masakru v roce 1989, stejně jako pocitu ukrivdnosti v dmoucím se čínském nacionalismu. Svěření pořadatelství letních olympijských her právě Peking vyvolávalo v okolním světě pochybnosti, do jaké míry autoritářská země kazí olympijské ideály a využívá této spektakulární mezinárodní show k vlastní politické sebepropagaci.

Srovnání s olympijskými hrami v Berlíně v roce 1936 se při takových úvahách samo nabízí. Společným jmenovatelem se zdá být využití olympiády k demonstraci vzestupu nové velmoci, aspirující na korekci světového řádu, stavící proti demokratickému Západu a jeho spojencům alternativu a výzvu v podobě antidemokratické verze modernity. Také sama pompa, s jakou se Peking zhostil rituálu nesení olympijského ohně z Athén, může vzbudit dojem analogie.

Přesto přirovnávání Peking k Berlínu druhé poloviny 30. let vyjevuje značné odlišnosti. O pořadatelství olympijských her v Berlíně rozhodl Mezinárodní olympijský výbor v roce 1931, kdy ještě v Německu existoval demokratický systém, dva roky před nástupem Adolfa Hitlera do úřadu kancléře. Olympiáda v Berlíně měla po první světové válce symbolizovat návrat poraženého Německa na výsluní. Zatímco v 30. letech docházelo poté k rapidní proměně Výmarské republiky v nacistickou totalitu, v současné Číně probíhá proces spíše opačný, představující ústup od totalitní fáze, která kulminovala v 60. letech. Peking sice tvrdě potlačil hlasy vyzývající k demokratizaci systému v roce 1989, od 90. let však v Číně probíhá plíživá libe-

ralizace, ovšem při striktním zachování vlády jedné strany a udržování důsledné cenzury.

Nacistické Německo představovalo agresivní velmoc s protizápadním kursem zahraniční politiky, pro Čínu bylo narušení vazby na USA a západní Evropou v době studené války dostatečně varující zkušeností – politika namířená proti Západu v dnešní Číně nepřipadá v úvahu. Německo rozvinulo v době vzestupu nacismu agresivní totalitní ideologii, současná verze čínského nacionalismu naproti tomu není otevřeně militantní a postrádá paradigma vyzývající k územní expanzi, svých záměrů dosahuje Peking prostřednictvím vlastní *soft power*, olympiáda je v tomto ohledu významný prostředek, jak zdůraznit princip mírumilovnosti a rovnoprávnosti všech národů.

Německo 30. let se připravovalo na válku, současná Čína naopak potřebuje co nejdelší mír k vlastní konsolidaci. Německá verze totality šla k záměrné separaci a likvidaci nežádoucích společenských vrstev, zatímco čínské autoritářství usiluje o asimilaci menšin do celku cestou převýchovy a ekonomických stimulů, radikální koncepty sociální rekonstrukce byly v ČLR opuštěny a neexistuje ani ideolo-

gický základ pro jejich oživení. Nacismus energicky odmítal globalizaci, Čína se s ní po jistém váhání smířila a cílevědomě ji využívá, i za cenu rizik.

Aspirace soudobého čínského státu se názorně projevuje také svou estetickou a organizační stránkou. Čínské olympijské hry v Peking představují grandiózní projekt, jaký dosud nikdo neuskutečnil. Zoufalou dopravní situaci přelidněného velkoměsta má vyřešit dostavba linek metra a silničních městských okruhů, pověstné dopravní

Čína chce kromě fyzické kondice předvést světu i sama sobě ohromný pokrok, kterého dosáhla za posledních třicet let.

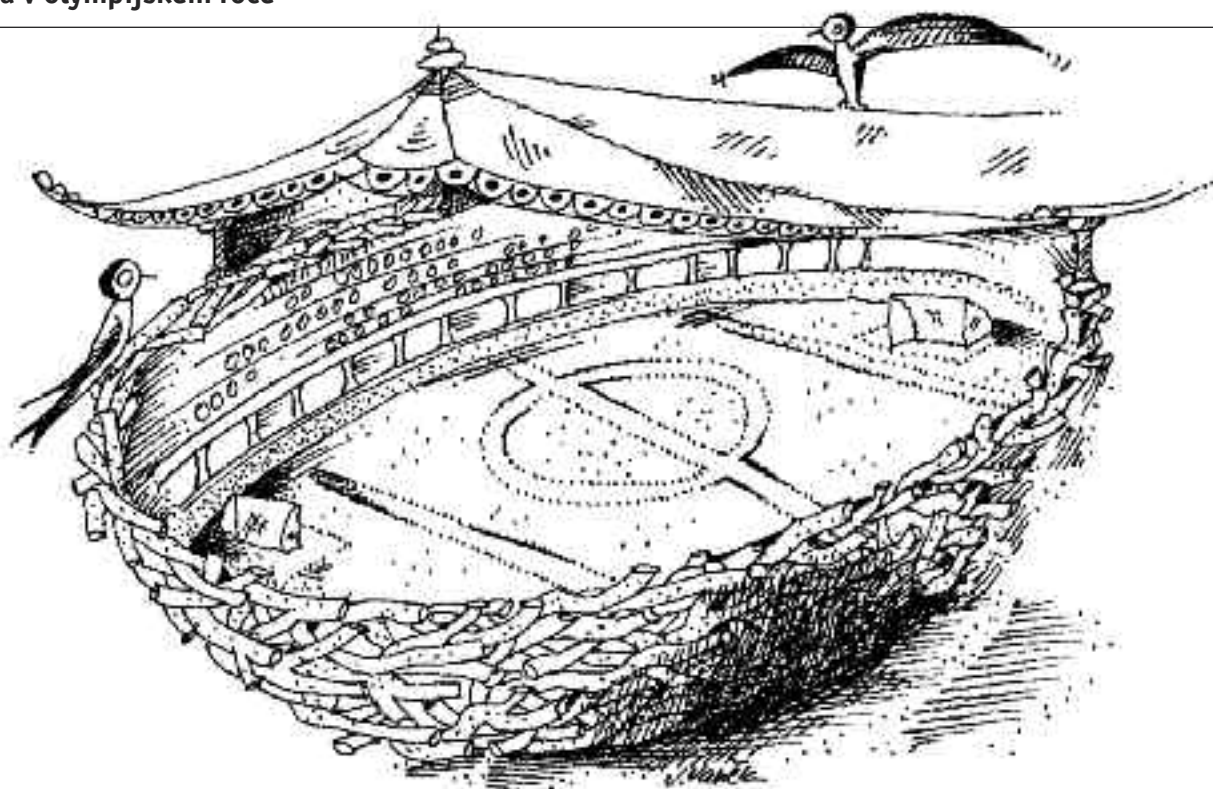
zácpy během sportovních her eliminuje krátkodobé omezení automobilové dopravy. Tím se také zredukuje typický pekingský smog, který snižuje viditelnost a ohrožuje lidské zdraví, nákladný projekt plynofikace hlavního města má omezit vytápění fosilními pa-

livy. Srpnové deště v Peking odvrátí vojско, které bude bombardovat blízké se mračna. Chování lidí ve městě se zlepší působením dlouhodobé kampaně, vysvětlující obyvatelům Peking jak korigovat své hygienické návyky, jak si správně počínat v dopravních prostředcích a případně jak s minimální slovní zásobou v angličtině vést příjemnou konverzaci se zahraničními návštěvníky. Žebráci, bezdomovci a ostatní společensky problematické složky obyvatelstva nebudou v hlavním městě v dané době k vidění.

Nejvýraznější dojem vzbuzuje současná pekingská architektura. K obdivu vyzývají

Zdroje

- BBC News
- Ledeen, Michael, Beijing Embraces Classical Fascism, Far Eastern Economic Review, May 2008
- New China Architecture, www.thecityreview.com/nuchin.html
- South China Morning Post
- The Nazi Olympics: Berlin 1936: A Special Exhibition, United States Holocaust Memorial Museum, www.ushmm.org/
- Walden, Geoff, Third Reich in Ruins, www.thirdreichruins.com



jak stavba hlavního olympijského stadionu „vlaštovčí hnízdo“, plavecký stadion, olympijská vesnice, tak i další stavební projekty, jejichž dokončení má dodat hlavnímu městu lesku. Je tomu tak zejména v případě Národního divadla poblíž Náměstí Nebeského klidu, nového terminálu letiště v Pekingu nebo mrakodrapu čínské státní televize. Jedná se o ukázky avantgardní architektury navržené předními světovými tvůrci (Paul Andreu, Norman Foster, Rem Koolhaas, Jacques Herzog a Pierre de Meuron a další). Mezinárodní ráz a přítakání nejmodernějších proudů v Pekingu je výrazný rozdíl oproti duchu německé nacistické estetiky, holdující vlastní verzi historizujícího neoklasicismu jako protiváze tehdejšího kosmopolitismu a západní „dekadence“.

Show a ritus

Olympiáda v Pekingu je velkolepá podívaná, která stvrzuje návrat Číny k mezinárodně otevřené verzi autoritářství zděděného po kuomintangském režimu. Čínská kombinace byrokratismu, eklekticismu, pompéznosti, korupce a zmatku je překryta

vnějším dojmem, který musí vyztužit konstrukci legitimacy systému a role vládnoucí elity. Přiznat všem lidem politická práva a připustit jejich účast na rozhodování je pro udržení politické stability v tak komplikovaném státě jako ČLR sebevražděně riskantní. Důraz na vnější formu a ritus – vlastní konfucianství – tak přetrvává, čínská společnost se stala moderní a komunikativní ve většině mezinárodně přijatelných vzorcích, ale současně si zachovala svá kulturní specifika.

Západní média se stále koncentrují spíše na stinné stránky čínské olympiády – na nedořešené soužití většinové společnosti s Tibeťany, kterým je odepřeno právo na skutečnou autonomii, na spoluodpovědnost Pekingu za humanitární krizi v Dárfúru, na vystěhovávání obyvatel Pekingu, jejichž domy stály v cestě moderní výstavbě a na zmizelé části původní městské zástavby stržené bagry, na úmrtí a úrazy stavebních dělníků, na rozkradené stavební fondy, na pronásledované disidenty nebo na život členů nepovolených náboženských skupin. Takový negati-

vismus cizinců velkou většinu Číňanů rozčiluje a vede je k podezření ze zlé zaujatosti.

Olympijský slogan o společném světě a společně sdíleném snu (*tchung-i-ke-s' -tie tchung-i-ke-meng-siang*) zní v čínském kontextu spíše jako kolektivní představa o pozitivní stránce reality a jak je stát schopen realizovat vytčený cíl, nepřekračuje ale hranice čínského kulturního prostoru. Zda se osvědčí takováto alternativa vůči liberální verzi modernity, která se neobrní vůči vlastní otevřené sebereflexi, zůstává otázkou. Úchvatné zážitky z Číny nemusejí po skončení olympiády trvat každý den. Sociální napětí a ekologická devastace země představují stále zřetelnější hrozby. Zorganizování a financování olympiády je snadnější záležitost než provést organizačně a finančně náročné reformy, jejichž účinek se projeví až v delším časovém horizontu a nepůsobí výrazný mediální dojem.

Rudolf Fürst je vědeckým pracovníkem Ústavu mezinárodních vztahů. furst@iir.cz

Markéta Moore



„Olympijské hry už nejsou (pokud kdy vůbec byly) pouze sportovní událostí. Jsou také kulturním, politickým a ekonomickým fenoménem.“

Kristine Toohey a A. J. Veal

„Právě utopická dimenze sportu podporována politickými silami, které se ho snaží využít, se zasloužily o přežití olympijského hnutí.“

John Hobernman

Peking 2008:

Co přinese olympiáda Číně a Čína olympiádě?

Oficiální čínské zdroje tvrdí, že hostování olympijských her bylo dávným snem obyčejných Číňanů. Podle jiných však provázel v Číně snahu o získání her někdy až překotný fanatismus na hony vzdálený každodenním starostem běžných lidí. Když ale v roce 2001 Mezinárodní olympijský výbor (MOV) vybral Peking jako hostitele olympiády pro rok 2008, zachvátila Čínu vlna nadšení. Získání olympijských her bylo velmi důležité pro čínskou národní psyché, tvrdili čínští badatelé. Ve vztahu k vnějšímu světu měly hry představit Čínu jako nastupující velmoc a vydobýt jí mezinárodní uznání a respekt. Podle slov Čínského olympijského výboru se měla olympiáda stát „příležitostí nejen pro město [Peking], ale i pro celou zemi ukázat se a prosadit se před celým světem“. Na domácím poli se pak hry měly stát důležitým impulsem pro posílení legitimacy a mocenské pozice vládnoucí strany.

Představy mezinárodní komunity o vlivu olympijských her na Čínu byly poněkud odlišné. Zatímco zastánci her v Pekingu doufali, že se olympiáda stane katalyzátorem demokratických změn v zemi, tak jako tomu bylo v Jižní Koreji při olympiádě v Soulu v roce 1988, odpůrci připomínali zneužití olympiády pro propagaci nacistického režimu v Berlíně v roce 1936 a komunistického systému v Moskvě v roce 1980.

Nadcházející olympiáda v Číně proto vyvolává řadu otázek: Jaký dopad by hry mohly mít na čínskou společnost a na image Číny na mezinárodní scéně? Bude

pekingská olympiáda velkolepým úspěchem? A pokud ano, podle čí definice? Podle definice čínské vlády, lidsko-právních organizací, Mezinárodního olympijského výboru, světové veřejnosti nebo čínských občanů? Má olympiáda šanci změnit Čínu, a pokud ano, pak jakým směrem? Anebo spíše změni Čína olympiádu?

Jak se definuje olympijský „úspěch“?

Udělení olympijských her Číně se neobešlo bez silných emocí od silně negativních až po téměř omluvné pozitivní. Například olympijští sponzoři těžko skrývali své nad-

šení nad novými příležitostmi, které se jim otevřely na trhu s 1,3 miliardy obyvatel. Mezinárodní olympijský výbor očekával, že šíření olympijských myšlenek v Číně vleje novou krev do zkornatělých tepen olympijského hnutí.

Hlavní výhrady vůči udělení her Číně byly založeny na argumentech týkajících se lidských práv. Vycházely z předpokladu, že pokud chce Čína pořádat olympijské hry, musí si je nejprve „zasloužit“, tj. splnit určitá kritéria, jako například zlepšit situaci na poli lidských práv. Čínští představitelé na tyto výzvy zareagovali a před získáním her učinili veřejně několik

prohlášení slibujících obrat k lepšímu. Ve stejné optimistickém duchu se vyjádřil i prezident MOV Jacques Rogge. Pro organizace zabývající se ochranou lidských práv se tyto přísliby staly měřítkem úspěchu pekingské olympiády.

Mezinárodní olympijský výbor má ale úplně jiná kritéria pro definování olympijského úspěchu. Patří mezi ně především šíření olympijské myšlenky a olympijského odkazu, a dodržování olympijských stanov. Podle nich musí hostitelské město také splnit ostatní podmínky a předpisy vydané výkonnou radou MOV.

Vhodnost kandidátských měst se posuzuje podle seznamu technických kritérií, mezi která například patří vládní podpora olympiády, vybudování infrastruktury, zajištění bezpečnosti, ubytování a dopravy sportovců apod. Ochrana lidských práv na seznamu kritérií nezbytných pro pořádání olympijských her seznamu chybí. Mimo to v historii několikrát MOV vyhlásil jako úspěšné olympijské hry, které byly buď úzce spojeny s potlačováním lidských práv (například Berlín 1936 a Mexico 1968) nebo nad nim zavíraly oči (Moskva 1980 a Soul 1988).

Čína a její olympijské sny

Takzvané západní sporty přinesli poprvé do pobřežních oblastí východní Číny průští a japonští vojenští instruktoři a američtí misionáři. V padesátých letech 20. století převzala Čína sovětský model sportu, tj. centralizovaný systém, který vycházel z marxisticko-leninského pojetí tělesné kultury a v Číně zdomácněl jako *tíyú*. Nový zákon o sportu z roku 1995 signalizuje změnu v pojetí sportu v Číně, a posun od dřívější „masové tělesné kultury“ k „zdravému pohybu pro všechny“. Podle Susan Brownell se jedná o zásadní předěl a nový slovník zákona podle ní ukazuje na posun od objektifikovaného těla (*ti*) coby nástroje revoluce k subjektivnímu tělu (*shen*), které je pod kontrolou jednotlivce.

Zvláštní role sportu ve společnosti se ovšem netýká jen Číny. Barrie Houlihan se například zmiňuje o čtyřech funkcích, které sport plní v politice. Sport může být

1. nástrojem společenské kontroly nad dělnickou třídou,

2. prostředkem pro dosažení různých mimosportovních cílů (zdraví, vzdělání, apod.),

3. prostředkem stimulace městské populace,

4. nástrojem tzv. „sportovní diplomacie“, a to jak negativní (bojkoty), tak i pozitivní (mezinárodní sportovní úspěchy, hostování důležitých sportovních událostí, apod.).

I přestože moderní olympijské hry jsou produktem své doby (19. století) a otce zakladate, barona Pierra de Coubertina, který se ve svých spisích neubráníl tehdy široce rozšířenému europocentrismu, vyvinulo se v Číně zajímavé souznění s olympijskými ideály. Například olympijské motto *Citius, Altius, Fortius* (rychleji, výše, silněji) podle čínských akademiků rezonuje s čínskou touhou po pokroku. I myšlenky olympijského ducha jsou prý blízké čínskému vnímání světa a snaze Číňanů vytvořit harmonickou společnost. Podle slov výkonného viceprezidenta Pekingského organizačního výboru pro 29. olympijské hry (BOCOC) Číňané snili o hostování olympiády přes sto let.

Získat hostování olympijských her se stalo čínskou národní prioritou od roku 1983. První čínská žádost o pořádání OH v roce 2000 i přes podporu tehdejšího mocného prezidenta MOV Juana Antonia Samarancha nebyla úspěšná. Ve finálním hlasování v roce 1993 Čína těsně prohrála a z vítězství se radovali v australském Sydney. V Číně byla porážka interpretována jako odmítnutí světovou sportovní komunitou, ozývaly se i hlasy, které přisuzovaly tzv. Západu rasistické pohnutky. John Hoberman připomíná podobné reakce ze strany Sovětského svazu (SSSR) po prvním neúspěchu jejich žádosti o pořá-

dání her z roku 1970, kdy Moskva zůstala v konečném hlasování za kanadským Montrealem. I tehdy sovětská média spekulovala o porážce jako o odmítnutí SSSR Západem a o olympijských hrách jako privilegii vyhrazeném pouze západním zemím. Podle Hobermanových zdrojů byl Mezinárodní olympijský výbor těmito nařčeními tak traumatizován, že druhé odmítnutí žádosti Moskvy o hry v roce 1980 se stalo nemyslitelným.

Západní sporty plnily v Číně všechny výše uvedené společenské funkce identifi-

kované Barrie Houlihanem. Olympijský sport se i v Číně stal nástrojem „sportovní diplomacie“ – nejprve negativní (bojkoty a politické protesty, které vedly až k vystoupení z olympijského hnutí v roce 1958), a později i té pozitivní (snahy dosáhnout sportovních úspěchů a získat hostování olympijských her).

Pořádání her považuje mezinárodní komunita za vysoce prestižní záležitost. Čína je teprve třetí asijskou zemí, které

se dostalo tohoto privilegia. V obou dvou předešlých případech sehrály olympijské hry velice důležitou pozitivní roli. Udělení olympijských her Tokiu v roce 1964 bylo považováno za symbol znovupřijetí Japonska do mezinárodního společenství po porážce ve 2. světové válce. Olympiáda v Jižní Koreji v roce 1988 znamenala uvedení nově industrializované země na mezinárodní scénu.

V Číně je velká pozornost věnována i počtu dosažených olympijských medailí, který se stal symbolem silové pozice země v rámci mezinárodní komunity. V polovině osmdesátých let 20. století přijala Čína národní olympijskou strategii, jejímž cílem se stalo vylepšit medailovou pozici Číny a postoupit na žebříčku medailové úspěšných zemí.



Čínský přínos do politické „nepolitiky“ olympiády

Spojení olympiády s politikou není ničím novým. I v antickém Řecku byly olympijské hry důležitou platformou, která sloužila k vyhlášení smíru a politických spojení nebo k jednání o výměnách zajatců. Sportovní vítězství byla také velmi důležitá pro budování prestiže městských států.

Dnešní olympijské hry se staly silně politizovanou událostí globálního charakteru. Každá země, která je členem olympijského hnutí, musí udělat celou řadu politických rozhodnutí spojených s hrami. Prvním a nejdůležitějším je to, zda se země bude her účastnit či zda její představitelé přijmou pozvání na zahajovací ceremoniál. Po nich následuje celá řada dalších.

Přestože v praxi olympijské hry často posloužily jako symbolická platforma, na které se v jejich průběhu rozehrály rozličné politické partie mezi zúčastněnými zeměmi, je jedním z centrálních pilířů olympijského hnutí idea o nezávislosti sportu na politice. Podle pravidla č. 53, paragrafu 3 olympijských stanov není na olympijských sportovištích a prostranstvích povolen žádný projev politické, náboženské nebo rasové propagandy.

Zdroje

- Kristine Toohey and A. J. Veal, *The Olympic Games: A Social Science Perspective* (CABI Publishing), 2000
- John Hoberman, *The Olympic Crisis: Sport, Politics and the Moral Order* (D. Caratzas), 1986
- Bill Shaikin (ed.) *Sport and Politics: The Olympics and the Los Angeles Games* (Praeger), 1988
- Barrie Houlihan, "Political involvement in sport, physical education and recreation", (RoutledgeFalmer), 2001
- Susan Brownell, "China and the Olympic Games: Body Culture, East and West", (Amsterdam School for Social Science Research), 2007
- Maurice Roche, "The Olympics and 'Global Citizenship'", *Citizenship Studies* (2002)
- *The Olympic Charter* (Lausanne), 2004
- Pierre de Coubertin, "L'Olympisme at la politique", *La Revue Sportive Illustrée*, 1936

Z historického pohledu je zajímavé, že Pierre de Coubertin obhajoval nezávislost sportu na politických vlivech v roce 1936, kdy podpořil olympijské hry organizované Hitlerovým Německem. Výzvy k bojkotu berlínské olympiády nazval „nespravedlivým útokem“ a „protiolympijskou kampaní“. Nevadilo mu, že podle tzv. Norimberských zákonů ztratili obyvatelé židovského původu nárok na německé občanství, a tudíž byli vyloučeni z účasti na hrách v německém týmu. V zájmu „nepolitizování“ her Coubertin zavřel oči před rasovou diskriminací, která byla v přímém rozporu se základními olympijskými principy. I po hrách, které Hitler přetavil v politické divadlo glorifikující jeho vládu a nadřazenost arijské rasy, trval Coubertin na tom, že berlínské hry byly velkým úspěchem pro olympijské hnutí.

I čínští představitelé často citují olympijský princip o nevměšování politiky do sportu. Domácí a mezinárodní politika ale vždy rozhodným způsobem ovlivňovala čínskou účast v olympijském hnutí. Čína protestovala proti přijetí Tchaj-wanu jako samostatného člena olympijského hnutí v roce 1948 a o deset let později ze stejného důvodu z hnutí vystoupila. Její řádné členství bylo obnoveno až v roce 1979. Dalším dobrým příkladem použití negativní sportovní diplomacie byly olympijské hry v Melbourne v roce 1956, kdy Čína na protest proti členství Tchaj-wanu odřekla účast a bojkot olympijských her v Moskvě v roce 1980, kdy se znovupřijátá Čína připojila k bojkotu 64 zemí vedených Spojenými státy.

Nová inspirace skomírajícímu olympijskému hnutí

Podle všech signálů má Čína velkou šanci nejen rozehrát novou kapitolu pozitivní sportovní diplomacie na olympijském poli (hostování her, získání většího počtu olympijských medailí), ale i napomoci olympijskému hnutí, které se zmitá v morální a ideové krizi, bojuje o legitimitu a v podstatě i o své přežití. Připomeňme, že morální kredit her byl poznamenán například korupčními a dopingovými skandály, teroristickými útoky a všepřonikající komercializací.

Vágnost olympijského ideálu a jeho apolitická doktrína poskytla v minulosti přístřeší nejrozumnějším ideologiím od Hitlerova nacistického režimu po komunistickou diktaturu sovětského stylu. Podle Johna Hobermana se dokonce „komunismus a ‚olympismus‘ těšily z filosoficky kongeniální koexistence“. Mezinárodní olympijský výbor nezajímalo porušování lidských práv před konáním olympijských her v Německu (1936), Mexiku (1968), SSSR (1980) a Jižní Koreji (1988), a je tedy pochopitelné, že je nezajímá ani situace v Číně. Hlavním zájmem olympijského hnutí je jeho vlastní přežití a ekonomický profit.

Čína propůjčila olympijskému hnutí své bohaté zkušenosti s šířením různých ideologických kampaní pro šíření olympijské myšlenky a jejího odkazu mezi svou 1,3 miliardy obyvatel. I když podle definic lidsko-právních organizací bude olympiáda v Pekingu zřejmě fiaskem, pro Mezinárodní olympijský výbor představují Číňané, kteří se sami pasovali do role propagátorů olympijského hnutí, novou naději.

Na základě historických precedentů je možné očekávat, že olympiáda v Pekingu se podle definice MOV zapíše zlatým písmem do knihy úspěšných olympiád. Pečlivá choreografie sofistikovaného představení pro zahraniční i domácí publikum dodá novou injekci legitimacy domácí komunistické elitě za pomoci nejnovějších strategií na ovlivňování veřejného mínění poskytnutém konzultanty ze Západu. Čína také naplní vzdělávací misi olympijského hnutí a otestuje svou strategii na získání rekordního počtu zlatých olympijských medailí.

Naděje optimistů, kteří tvrdili, že udělení her Číně povede k demokratizaci společnosti a větším svobodám, se nenaplní, ale čínští ideologové přinesou novou inspiraci olympijskému hnutí a vyhasínajícím olympijským idejím.

Markéta Moore

vystudovala sinologii a sociologii a nyní vyučuje na Katedře mezinárodních a asijských studií na City University v Hongkongu.

marketa.more@cityu.edu.hk

Zklidní se rozbouřený Tibet?



Ľubomír Sklenka

Devátého března, v předvečer výročí tibetského povstání z roku 1959, zabavily čínské úřady ve městě Kjegumdo v Amdu v mnoha tibetských domácnostech stovky fotografií dalajlamy a dvě tibetské rodiny dostaly pokutu 500 jüanů. Následující den se ve městě objevilo několik letáků požadujících nezávislost Tibetu. Tato nepříliš významná událost ve městě vzdáleném asi 1500 km od Lhasy ukázala, že blížící se výročí tibetského povstání by mohlo být roznětkou k rozsáhlejšímu vyjádření nespokojenosti Tibetanů s vývojem v Tibetu. K vyjádření nespokojenosti, kterou bylo možné očekávat. Události dalších dnů daly za pravdu politologům, tibetologům i dalším odborníkům, kteří se dlouhodobě Tibetem zabývají. Všechny však překvapil rozsah, intenzita a délka protestů. Co se v Tibetu v posledních šesti týdnech stalo? Co k tomu vedlo? Proč byly protesty tak intenzivní a rozsáhlé? Proč pořád trvají? Pokusme se nalézt odpovědi alespoň na některé z těchto otázek.

Neklid před bouří

Skutečným začátkem březnových událostí byly pokojné protesty mniichů a mnišek z nejvýznamnějších tibetských klášterů ve Lhasě a jejím okolí a také na několika místech v Amdu (severovýchodním Tibetu) a v Khamu (východním Tibetu).

Desátého března 2008 se přibližně 300 mniichů z jednoho z nejproblematictějších klášterů Däpung z předměstí Lhasy, kde v posledních dvou letech došlo k několika významným incidentům a střetům

s čínskou mocí, pokusilo o pokojný protestní pochod do centra Lhasy. Pochod přerušily ozbrojené složky policie a mniši se k hlavnímu lhaskému chrámu Džókhang a posvátnému okruhu Barkor nedostali. Ve stejný den 15 mniichů z jiného odbojného lhaského kláštera Sera dorazilo až na Barkor, kde se k nim přidali i dva laici. Skupina skandovala hesla požadující nezávislost, rozdávala letáky a nesla zakázanou tibetskou vlajku. Celou skupinu záhy zadržela policie. Následující den

protest mniichů v klášteře Sera za propuštění zadržené skupiny z Barkoru přerostl v hlasité projevy nespokojenosti se situací v Tibetu, objevily se požadavky na umožnění návratu dalajlamy do Tibetu, na dodržování lidských práv a na nezávislost Tibetu. Přibližně dva tisíce příslušníků ozbrojených policejních a armádních složek úplně uzavřelo klášter. Podobně dopadli i protestující mniši z kláštera Däpung a o den později i mniši z kláštera Gandän ležícím asi 50 km východně od Lhasy.

První protesty se objevily i v Amdu. Desátého března přibližně 140 mniichů z kláštera Lucchang spolu se dvěma stovkami vesničanů požadovalo před místním úřadem návrat dalajlamy do Tibetu. Ve stejný den došlo k protestům i v klášteře Diccha, kde přibližně 70 mniichů opět požadovalo návrat dalajlamy do Tibetu. Incident se odehrál před dvaceti pracovníky „vlastenecké převýchovy“, kteří právě byli v klášteře. V klášteře Labrang se objevily letáky požadující nezávislost. Podobné letáky se objevily také v Kandze v Khamu.

Dvanáctého března vyšlo do ulic Lhasy asi 100 mnišek z kláštera Čhugcchang ležícího na okraji Lhasy. Mnišky dorazily až na Barkor, kde jejich pokojný protest opět policie rychle zlikvidovala. Nálada v tibet-

ské společnosti ve Lhasě i po celém Tibetu se rychle měnila. Nebývalé množství protestů v několika málo dnech a na různých místech Tibetu dodávaly lidem odvahy k dalším protestům. O den později situaci ještě zhoršila informace, která se po Lhasě rychle rozšířila, totiž že se dva mniši z kláštera Däpung pokusili o sebevraždu a že ve lhaské nemocnici bojují o život. Ve Lhasě se pomalu blížil největší výbuch nespokojenosti Tibeťanů od konce 80. let...

Lhasa v plamenech

Pátek čtrnáctého března dopoledne vyšla do ulic Lhasy asi stovka mnichů ze starobylého kláštera Ramočhe, který se nachází přímo v historické části Lhasy asi kilometr od Džókhangu a Barkoru, oblíbených míst tibetských protestů. Pochod mnichů brzy zastavily ozbrojené složky. Poprvé po dvaceti letech se k mnichům začali spontánně přidávat i obyvatelé Lhasy a její návštěvníci z různých míst Tibetu, zejména z Amda a Khamu. Policejní a armádní složky dav několika stovek lidí nejdříve nezvládly a z centra Lhasy se brzy stalo bojiště. Hořela auta i čínské a muslimské obchody. Rozzuření lidé z davů v ulicích házeli kameny na čínské obchody. Docházelo k potyčkám mezi Tibeťany a Číňany, a zejména mezi Tibeťany v ulicích a ozbrojenými složkami.

Centrum Lhasy represivní složky dlouho neměly pod kontrolou, až pozdě večer se centrum města podařilo pomocí obrněných transportérů a tisíců ozbrojenců uzavřít a vytlačit odtud protestující Tibeťany. Čínské úřady vypnuly většinu mobilních telefonních sítí ve městě, pevné linky byly nadále v provozu. Na některých místech Lhasy přestala fungovat elektřina. Již v noci byla Lhasa hermeticky odříznuta od zbytku Tibetu – nebylo možné dostat se ani do hlavního tibetského města, ani z něho.

Druhý den po nepokojích měly již ozbrojené složky situaci ve Lhasě plně pod kontrolou. V následujících dnech postupně prohledávaly dům za domem a hledaly demonstranty. Policejní služby, zadržovací vazby a lhaská vězení se pomalu začínaly zaplňovat.

Informace o tom, co se ve Lhasě ve skutečnosti stalo, se liší podle toho, zda je



Tibetský duchovní vůdce Dalajláma.

Evropská komise

podává čínská, nebo tibetská strana. Čínské agentury využily toho, že ve Lhasě nebyli zahraniční novináři a televizní štáby, a nabídly do světa televizní záběry, které vyhovovaly jejich verzi. Tyto záběry rychle obletěly svět a šokovaly: „Mírumilovní a nenásilní Tibeťané se dopouštějí násilí na nevinných čínských obchodnících!“ Ve Lhasě v té době působilo několik novinářů z Hongkongu, kteří vysílali reportáže, jež se čínským představitelům vůbec nelíbily, a tak i oni brzy museli Lhasu opustit. Čínské zdroje uváděly v prvních dnech po nepokojích ve Lhasě několik málo mrtvých, hlavně čínských obchodníků. Tibetské zdroje naopak uváděly ve stejnou dobu několik desítek mrtvých ve Lhasě, a to Tibeťanů. Vzhledem k tomu, že Lhasa je stále uzavřena a do Tibetu nesmějí zahraniční novináři, pozorovatelé ani zahraniční turisté, je prakticky nemožné ověřit přesný počet obětí a ani nestranně rekonstruovat, co přesně se ve Lhasě stalo.

Na hodnocení je brzo, trendy jsou zřejmé

Na důkladné hodnocení událostí, které zasáhly v průběhu března Tibet, je ještě brzo. Nedostatek nezávislých informací a prudký vývoj zatím neumožňují odhad-

nout, co se bude v Tibetu dít dál, jak se ke vzniklé situaci postaví čínské vládní a stranické orgány a jak samotní Tibeťané v Tibetu i v exilu. Z průběhu protestů je zřejmé, že k nim nedošlo náhle a nečekaně. Podmínky pro jejich vznik se utvářely postupně v průběhu mnoha let čínské okupace Tibetu. Hlavní rysy tibetských protestů lze stručně shrnout do několika bodů: narůstající frustrace tibetské společnosti z neřešení ekonomických a sociálních problémů, z upadajícího společenského postavení Tibeťanů ve srovnání s čínskými obyvateli Tibetu, ze vzrůstající ekonomické a politické síly Číny na mezinárodním poli, z prezentace blížících se olympijských her v Pekingu jako velkého vítězství čínského národa, z omezování náboženských a kulturních svobod, z tlaku čínských úřadů na odmítání dalajlamy, z vysokého věku dalajlamy a radikalizující se exil.

Významným charakteristickým prvkem tibetských protestů je jejich přesun z centrálního Tibetu do východních a severovýchodních tibetských oblastí (do Khamu a Amda), což se začalo výrazně projevovat po roce 2000 v době, kdy doznívala kampaň „vlastenecké převýchovy“. V roce 2000 pocházelo 86 procent lidí uvězněných z poli-

tických a náboženských důvodů z centrálního Tibetu a zbytek z Amda a Khamu. V roce 2003 to bylo již pouze 19 procent z centrálního Tibetu a zbytek z Amda a Khamu. Stejný trend lze vypořádat i v současných protestech. Zejména je třeba si uvědomit, že velmi často byli iniciátory březnových protestů ve lhaských klášteřích právě mniši, kteří přišli do Lhasy z Khamu a Amda. Například jedenáct z patnácti mnišů z kláštera Sera, kteří 10. března protestovali na Barkoru, byli z Khamu a Amda. Také oba mniši, kteří se 13. března ve Lhasě pokusili o sebevraždu, pocházeli z východní části země.

Jednou z příčin narůstající frustrace tibetské společnosti z neřešení tibetských problémů je neústupnost nejvyššího čínského vedení v občasných jednáních s vyslanci tibetské exilové vlády o budoucnosti Tibetu a odmítání jednání přímo s dalajlamou. Jeho obviňování ze separatismu a jeho vykreslování jako největšího nepřítelů všech Tibetanů je nejen neúčinné, ale také velmi kontraproduktivní – pouze to posiluje víru tibetské společnosti v dalajlamu. Taktika čínského vedení založená na nečinnosti a čekání, až 73letý dalajlama zemře, je noční můrou všech Tibetanů v Tibetu i v exilu. Vzdávající ekonomická a politická moc Číny na mezinárodním poli vede Tibetany již delší dobu k přesvědčení, že po olympijských hrách v Pekingu svět na Tibet úplně zapomene. Tibetané mají obavy, že čínskému vedení, které si je vědomo své současné, a zejména budoucí ekonomické síly, se již žádná země reálně nepostaví a pro Tibetany nebude riskovat ztrátu dobrých obchodních vztahů. I proto se v poslední době velmi často objevovala mezi Tibetany v Tibetu i v exilu zásadní otázka: „Kdy se něco stane? Pokud ne do olympiády, pak po olympiádě již nebude šance.“ I proto bylo možné protesty těs-

ně před olympijskými hrami očekávat. Bud' v březnu u příležitosti výročí tibetského povstání, nebo začátkem července na výročí dalajmových narozenin.

Klíčovým prvkem masového rozšíření březnových protestů z úzké vrstvy tradičních protestujících, tj. mnišů a mnišek, na široké masy obyčejných lidí žijících ve městech a na vesnicích je špatná ekonomická a sociální situace Tibetanů a jejich upadající

Klíčovým prvkem masového rozšíření březnových protestů z úzké vrstvy tradičních protestujících na široké masy obyčejných lidí žijících ve městech a na vesnicích je špatná ekonomická a sociální situace Tibetanů.

společenské postavení ve srovnání s čínskou populací v Tibetu. Obchody a restaurace, které si v tibetských městech otevírají Číňané, velmi často na místech původních tibetských obchůdků a restaurací, jsou již dlouho symbolem ekonomické převahy přicházející čínské populace. Kromě toho tyto čínské obchody a restaurace ubírají pracovní příležitosti původnímu tibetskému etniku a významně přispívají k nezaměstnanosti a chudnutí Tibetanů. V době, kdy v Tibetu protestovali jen mniši a mnišky, kteří díky životu v klášteře nebyli tak silně ekonomicky ohroženi, k útokům na obchody, restaurace a samotné Číňany nedocházelo. Násilný březnový protest ve Lhasě ukázal, že ekonomická a sociální situace Tibetanů je tak špatná, že obyčejní lidé již ztratili strach přidat se k protestujícím mnišům. Je proto pochopitelné, i když neospravedlnitelné, že zejména mladí Tibetané se nechali ve Lhasě strhnout a pod vlivem davové psychózy zaútočili na čínské obchody a restaurace, na symboly ekonomické převahy Číňanů a příčiny jejich chudoby a nezaměstnanosti.

Ekonomický a sociální pokrok jen pro vyvolené

Velký ekonomický rozvoj, který probíhá v posledních letech v Číně, má vliv i na ekonomickou situaci obyvatel Tibetu. V roce 1999 byl přijat nejvyššími čínskými státní-

mi a stranickými orgány tzv. „Program rozvoje západní Číny“. Podle oficiálních prohlášení je hlavním cílem programu „zmenšit ekonomické rozdíly mezi rozvinutou a bohatou východní částí a nerozvinutou chudou západní částí země“. Pro čínské úřady jsou však velmi důležité jiné cíle, které program sleduje: upevnění politické kontroly v citlivých oblastech Tibetu a Sin-ťiang (Ujgursku), využívání nerostných surovin a přesuny čínského obyvatelstva do Tibetu a Sin-ťiang. Hlavním projektem programu byla stavba železnice do Lhasy, která byla ukončena v červnu 2006. Železnice slouží hlavně jako strategická dopravní tepna pro armádu v naléhavých případech, pro dopravu čínských osadníků do Tibetu a pro transport nerostných surovin z těžko dostupných oblastí centrálního a severního Tibetu do vnitřní Číny.

Další z priorit programu je i rozvoj organizované turistiky v Tibetu, zejména pro domácí turisty. Počet turistů, kteří přijeli do Tibetu v posledních deseti letech, se zvyšoval neuvěřitelnou rychlostí, nejdříve o 20 procent a v posledních třech letech až o 50–60 procent ročně. Zatímco v roce 2002 přijelo do Tibetu 850 tisíc turistů, z toho bylo 720 tisíc domácích a 130 tisíc zahraničních, v roce 2006 to bylo již 2,51 milionu turistů, z toho 2,5 milionu domácích a 155 tisíc zahraničních. V roce 2007 přijely do Tibetu již 4 miliony turistů, počet zahraničních turistů nebyl oficiálně zveřejněn, ale určitě nepřekročil 200 tisíc. To znamená, že více než 95 procent turistů, kteří přinášejí do Tibetu velké množství finančních prostředků, představují Číňané. Tyto prostředky jsou však spotřebovávány výhradně ve službách, které poskytují Číňané žijící v Tibetu (hotely, restaurace, doprava, služby průvodců apod.), k Tibetanům se jich dostane minimum.

I přes poměrně velké částky, které čínská vláda investovala v Tibetu v posledních deseti letech, je Tibet spolu s dalšími západními provinciemi jednou z nejchudších a nejméně rozvinutých oblastí. Největším problémem v Tibetu je nerovnoměrné využití vládních investic mezi městy a venkovem a jejich výrazné zaměření na netibetské čínské obyvatelstvo, které se v posledních deseti letech masivně stěhuje do Tibetu.

Velké investice do lhaské infrastruktury (univerzita, školy, nové ulice, obchodní centra apod.) na první pohled vytvářejí dojem, že životní úroveň Tibeťanů se v posledních letech výrazně zvýšila. Obyvatelé měst, kteří mají zaměstnání, jsou na tom poměrně dobře, problémem však je, že naprostou většinu z nich tvoří Číňané a Chuejové (čínští muslimové).

Těživá ekonomická situace dopadá hlavně na Tibeťany, kteří žijí na venkově a živí se zemědělstvím nebo pastevectvím. Na venkově žije 85 procent všech tibetských obyvatel Tibetské autonomní oblasti a 90 procent z nich jsou zemědělci a pastevci. Státní investice do venkova tvoří jen několik procent všech investic do Tibetu. Náklady na život se na tibetském venkově zvedly mezi lety 1992 a 2001 o 97 procent. Ovšem venkovské příjmy na hlavu stouply ve stejném období jen o 69 procent. Aktuální kupní síla v roce 2001 tak byla nižší než v roce 1992 a většine Tibeťanů se tak paradoxně žije hůře.

Zatímco v celé Číně bylo v letech 1999–2001 pod hranici chudoby, která je počítána čínským národním statistickým úřadem podle mezinárodních měřítek, jen 9,4 procenta lidí, v Tibetské autonomní oblasti jich bylo přes 24,5 procenta. Podobně špatně jsou na tom i lidé bez zaměstnání žijící ve městech. Pokračující přesídlování čínské populace do Tibetu a příliv nových pracovních sil vystavuje Tibeťany, kteří žijí ve městech a jsou často handicapováni nedostatečnou znalostí čínštiny, větší konkurenci při hledání nebo udržení práce.

Tibeťané nemají zajištěnu dostatečnou a vyhovující zdravotní péči. Zejména venkovské obyvatelstvo má velmi omezený přístup ke zdravotní péči, v určitých oblastech je zcela nedostupná. Kvalita zdravotní péče, jež je k dispozici v Tibetu, je velmi rozdílná a závisí na tom, zda je zdravotní zařízení vybudované ve Lhase nebo ve městech s velkou concen-

trací čínské populace, kde jsou splněny čínské standardy. Jinde, zejména ve venkovských oblastech, je péče zcela nedostačující. Pro chudé Tibeťany je velkou překážkou platba za „nadstandardní“ péči.

Alarmující je stav školství, zejména základního a středního. Existující školy nemají dostatek kvalifikovaných učitelů, místo tibetštiny se při výuce používá čínština, příspěvky na vzdělávání venkova jsou minimální. Nové školy jsou budovány především v městských oblastech, a i proto se odhaduje, že až polovina obyvatel žijících na tibetském venkově starších 15 let je stále negramotných. Nedostatečná možnost získat vzdělání je velmi často důvodem k útěku mladých Tibeťanů do indického exilu.

Jednání, jednání, jednání...

Jak se bude situace v Tibetu vyvíjet dál? Budou tam i nadále probíhat protesty? Budou tam nadále zavíráni lidé? A budou tam i nadále umírat lidé, kteří se provinili jen tím, že vyjádřili svůj názor nebo jen chtěli důstojně žít? Lze vůbec najít nějaké řešení tibetského problému, které by vyhovovalo Tibeťanům i Číňanům? Příliš mnoho těžkých otázek, na něž neumíme teď odpovědět. Jedinou možnou, i když velmi obtížnou cestou k řešení budoucnosti Tibeťanů je jednání. Problémy Tibeťanů nemůže vyřešit nikdo jiný než samotní Tibeťané a Číňané.

Důležitým předpokladem pro úspěch jednání ovšem je, aby Číňané dokázali překročit ideologické bariéry, které jim zatím nedovolují zahájit přímá jednání s dalajlamou, jediným člověkem, který zatím je schopen udržet Tibeťany v nenásilí.

Ľubomír Sklenka působí jako vysokoškolský učitel na ČVUT v Praze. Založil mj. časopis Tibetské listy a organizuje akce propagující tibetskou kulturu.

Adam Strauch



Bezpečnostní dimenze čínského kosmického programu

Čínské kosmické mise s lidskou posádkou, nejviditelnější součást civilně orientované dimenze čínského kosmického programu, vzbudily v minulosti nemalý zájem světové veřejnosti. Posádkové lety tvoří v rámci civilních aktivit států v kosmickém prostoru nejvyšší formu budování vlastní prestiže a (vel)mocenské identity. Jakkoli je kosmický program z tohoto hlediska úspěšným nástrojem, jedná se pouze o jednu stranu pomyslné mince, jejíž druhá – bezpečnostní – strana má pro relace ČLR s okolním světem rapidně rostoucí význam.

Vojenský bezpečnostní rozměr

Colin Gray rozlišuje dva komponenty vojensky pojímané kosmické moci: na jedné straně moc pozitivní, již je myšlena schopnost států aktivně využívat kosmický prostor k posílení vlastní vojenské moci, na straně druhé pak moc negativní, jež

představuje schopnost zabránit pozitivní moci druhého státu, zároveň ale neimplikující existenci vlastní pozitivní moci. V Grayových kategoriích lze vymezit další konkrétní úlohy, jež z hlediska vojenské bezpečnosti kosmické kapacity (systémy operující primárně v kosmickém prostoru, popřípadě pozemní, námořní a letecké systémy určené k likvidaci cílů operujících primárně v kosmickém prostoru) v současnosti zastávají – podporu strategického odstrašení a bojovou podporu můžeme považovat za součást pozitivní kosmické moci, operace ASAT („anti-satellite“) pak tvoří kosmickou moc negativní. Prozkoumejme stručně povahu těchto úloh a podmínky jejich aplikace v případě Čínské lidové republiky.

Strategické odstrašení

Za jeden z prvních úkolů kosmických kapacit, jehož význam byl po dobu bipolárního konfliktu poměrně klíčový a jehož význam dále přetrvává, lze považovat posilování strategické jaderné obrany, a to v prvé řadě prostřednictvím satelitních systémů včasného varování. Tyto systémy zajišťují včasné odhalení provedení úderu balistickými střelami protivníka a upřesňují informace o povaze úderu, přičemž celkově zabráňují odzbrojujícímu prvnímu úderu a zefektivňují odvetný druhý úder v duchu wohlstetterovského zachování kredibilního odstrašení.

Na rozdíl od Spojených států či Ruské federace Čínská lidová republika v současnosti nedisponuje systémy včasného varování. Tuto skutečnost řada analytiků považuje za primární příčinu tvrdého

čínského odporu vůči budování jakýchkoli protiraketových systémů, obzvláště v případech potenciálně či aktuálně protivnických států. Dalším důvodem je i povaha strategických jaderných sil ČLR, pro něž je charakteristický velmi malý počet mezikontinentálních balistických raket (ICBM), jejichž počet se pohybuje v řádu desítek, obvykle nejvýše 40 kusů, žádné nebo minimální využití vícečetných hlavic u ICBM a poměrně neflexibilní systém jejich nasazení. Na straně čínských představitelů panují značné a z operačního hlediska zřejmě oprávněné obavy, že americký protiraketový systém, jakoliv omezené povahy, by mohl být v budoucnu schopen eliminovat čínský strategický úder/protiúder provedený počtem střel v řádu desítek, a tak zcela vyřadit čínské jaderné odstrašení omezující zasahování Spojených států do potenciální tchajwanské, nebo jakékoli jiné krize, odstrašení, jež bylo již ve stavu předcházejícím současnému vývoji považováno za přinejmenším vratké. Strategická situace Čínské lidové republiky je dále zhoršována proliferací omezených protiraketových systémů v případě Japonska, méně pak v případě Tchaj-wanu a dále zvyšující se schopností USA provést preemptivní odzbrojující úder v duchu posilování flexibility odstrašení vyjádřeného v Nuclear Posture Review z roku 2002. V tomto kontextu musí být nahlížen čínský ASAT test (sestřelení orbitálního systému z oběžné dráhy) provedený v minulém roce. Vytvoření efektivních ASAT kapacit schopných eliminovat některé komponenty protiraketového systému (Družicový infračervený systém /SBIRS/, jakékoli případné budoucí destruktivní kapacity na oběžné dráze) je totiž vedle prostého kvantitativního navýšení počtu střel a jejich zkvalitnění alternativou, jak nadcházející nepříznivé situaci čelit. Otázka, již budou muset čínští politici strategové vyřešit, je, která z alternativ je pro stát výhodnější z hlediska operačně-strategických a ekonomických faktorů.

Bojová podpora

Význam kosmických kapacit v roli prostředků bojové podpory vojenských sil v postbipolárním období výrazným způsobem roste. Skupina systémů spadajících do této kategorie, komunikační, navigační a různé druhy rozvědných satelitních systémů, stejně jako satelitní systémy pro sledování počasí, tvoří klíčový komponent zajišťování C⁴IRS („Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance and Reconnaissance“) na moderním bojišti, jsou obtížně nahraditelnou až nenahraditelnou součástí aktuální revo-

Ve střednědobé perspektivě existuje potenciál ke kosmickým závodům ve zbrojení mezi Spojenými státy a Čínskou lidovou republikou.

luce ve zbrojení (RMA) a konceptu „net-centric warfare“. Vedle Spojených států, jež v současné době využívají zmíněné v nejvyšší míře jak kvantitativně, tak kvalitativně, postupně přijímají význam kosmických kapacit v této oblasti i další

státy. Nejinak je tomu i v případě ČLR, pro niž jde o součást tematiky probíhající široké modernizace vojenských sil.

Již zevrubný průzkum četnosti související publikační činnosti domácích autorů naznačuje, že jsou si čínské vojenské elity dobře vědomy významu diskutovaných kapacit. Panující shoda v této oblasti se pak promítá do akcelerovaných snah ČLR o vývoj a rozmísťování relevantních satelitních systémů. Jejich počet sice prozatím zdaleka kvantitativně nedosahuje úrovně Spojených států či Ruské federace, nicméně dlouhodobá stagnace systémů druhého jmenovaného státu by za současných podmínek mohla vést k posunu ČLR na druhou pozici přinejmenším z hlediska kosmických kapacit tohoto typu. Již v současnosti navíc ČLR disponuje spektrem kapacit bojové podpory, jež je mimo Spojených států a Ruské federace velice výjimečné, obzvláště plány v oblasti navigačních systémů svědčí o vážnosti, kterou tomuto aspektu kosmického programu ČLR přisuzuje. V kontextu regionálních i širších mocenských aspirací Čínské lidové repu-

Zdroje

- Wortzel, Larry M.. The Chinese People's Liberation Army and Space Warfare. AEI. 2007
- Sheehan, Michael. The International Politics of Space. (Routledge) 2007
- Johnson-Freese, Joan. Space as a Strategic Asset. (Columbia University Press) 2007
- Gray, Colin. Modern Strategy. (Oxford University Press) 1999
- Mowthorpe, Matthew. The Militarization and Weaponization of Space. (Lexington Books) 2004.



Čínský civilní kosmický program počítá i s přistáním na Měsíci, k němuž by mělo dojít v roce 2013.

Stringer Shanghai, Globe Media/Reuters

bliky pak stojí za zmínku skutečnost, že pokročilé kapacity bojové podpory jsou důležitou podmínkou efektivní dálkové projekce síly.

Systémy ASAT

Specifickou složkou kosmických kapacit jsou ASAT systémy určené k destrukci systémů operujících v kosmickém prostoru. Tyto systémy mohou být rozmístěny na povrchu Země, na moři, ve vzduchu i přímo v kosmickém prostoru. Vzájemně se liší způsobem likvidace cíle. Evolučně nejstarší jsou systémy založené na kinetické destrukci cíle. Pokročilejší metody využívají ASAT systémy založené na elektromagnetickém záření. Jejich zásadní výhodou oproti kinetickým systémům je nevytváření orbitálního odpadu a možnost stupňované degradace cíle, jsou nicméně pochopitelně výrazně technologicky a finančně náročnější.

V lednu 2007 Čínská lidová republika úspěšně otestovala kinetický ASAT sestřelením vlastního vyřazeného satelitního systému a zařadila se tak na třetí pozici za Spojené státy a Ruskou federaci, které ASAT testy provedly v průběhu éry bipolární konfrontace. Test přinesl ČLR poměrně drtivou kritiku, a to jak vzhledem ke skutečnosti, že tímto aktem ČLR do značné míry zdiskreditovala své dlouhodobě deklarované snahy o dosažení maximálního omezení zbrojení kosmického prostoru, tak vzhledem k vytvoření mračna orbitálního odpadu v důsledku testu, jenž dlouhodobě významně zvýší míru této hrozby všem lidským aktivitám na příslušných oběžných drahách.

Ačkoli test přijala řada analytiků a tvůrců politiky v euroatlantické oblasti s překvapením, nejednalo se o ojedinělou aktivitu. Tentýž systém ČLR opakovaně

neúspěšně testovala v předcházejících letech, v roce 2006 navíc Pentagon uvolnil informace o čínských pokusech dočasně degradovat („oslnit“) americké rozvědné satelitní systémy. Čínská lidová republika vede dlouhodobě rozsáhlý výzkum a vývoj ASAT systémů. Obzvláště nepřijemnou skutečností pro americkou stranu je vysoká míra úspěšnosti testu z ledna 2007, ten kvalitativně překonal sovětské ASAT testy, prokázal schopnost ČLR ohrožit řadu cílů na nízkých orbitách, přičemž zásah amerických cílů na orbitách vyšších (až geostacionárních) je z technologického hlediska pouze kvantitativním problémem. Čína se ovšem nemezuje na kinetické ASAT systémy, stav čínského výzkumu v oblasti laserů je na špičkové úrovni, stejně tak kontroverzní technologie mikro- a nano-satelitních systémů, jež by údajně mohly být v budoucnu nasazeny ve formě tzv. parazitických

satelitů. Specifickou kategorií, na niž se ČLR rovněž zaměřuje, jsou informačně vedené útoky.

Čínští stratégové reflektují odvrácenou stranu využívání kosmických kapacit pro účely bojové podpory, jde o potenciál ke vzniku přílišné závislosti na těchto kapacitách, závislosti, jež diagnostikovali v případě Spojených států. ASAT systémy tak jsou asymetrickou čínskou odpovědí na americkou kosmickou dominanci. Lze tak předpokládat, že v případě eskalace potenciální krize spojené s Tchaj-wanem by ČLR využila ASAT kapacity k „odepření kosmu“ („space denial“) analogicky ke známé námořní strategii „odepření moře“ („sea denial“), tedy jako časově a prostorově omezený prostředek zamezení využívání výhod plynoucích ze svobodného využívání média protivníkem pro jeho bojové operace.

Chmurná budoucnost

Vojensko-strategický význam kosmických kapacit, spolu s politickým významem aktivit států v kosmickém prostoru a se zcela nedostatečnou kvalitou mezinárodního režimu, upravujícího diskutovanou problematiku, vede k pesimistickým výhledům do budoucna. Ve střednědobé perspektivě existuje potenciál ke kosmickým závodům ve zbrojení mezi Spojenými státy a Čínskou lidovou republikou. Negativní dopad může mít do budoucna rovněž ekonomická dimenze kosmických misí, jakkoli se v současnosti mohou takové vize jevit jako silně futuristické, v blízkém kosmickém prostoru Země se nachází nezměrné přírodní bohatství – koncepty orbitálních solárních elektráren, zásoby na Zemi vzácných platinových kovů (klíčová součást technologie palivových článků) a Helium-3 (efektivní palivo pro fúzní elektrárny) mohou mít potenciál dlouhodobě vyřešit energetické problémy Země, a mohou tedy získat klíčový strategický význam.

Adam Strauch je redaktorem Journal of Security Issues a členem Asijského programu Asociace pro mezinárodní otázky. 102828@mail.muni.cz

„Kompyuter“ vs. „tien-nao“

Ondřej Klimeš

Protivládní a protičínské nepokoje v tibetských oblastech Číny z března tohoto roku nastínily jeden z problémů, které jsou jádrem sporu etnických menšin s čínským státem: je famózní ekonomický růst přínosný pro všechny obyvatele bez ohledu na etnickou příslušnost? Nestávají se nově přichozí etničti Číňané privilegovanou, a domácí obyvatelé naopak deprivovanou částí společnosti v menšinových oblastech? Zamítavý způsob, jakým Peking řeší tyto otázky, je jedním z důvodů nulové obliby, které u některých etnických menšin požívá současný čínský režim. Kromě Tibetu je situace taková i v rozsáhlé autonomní oblasti Sin-ťiang, která je domovem devíti milionů turkických Ujgurů, tradičně udržujících napjaté vztahy s čínským státem i s Číňany.

aneb Co stojí Ujgury přístup k prosperitě?

Ujgurská autonomní oblast Sin-ťiang (UAOS) je pro ČLR naprosto nepostradatelná především z hlediska energetické bezpečnosti, noční můry plánovačů čínského ekonomického zázraku. Loni se Sin-ťiang s produkcí 26,4 milionu tun ropy a 21,2 miliardy m³ plynu stal největší domácí energetickou základnou. Nacházejí se zde také značné zásoby uhlí, barevných kovů a uranu. Ropovod spojující Sin-ťiang s kazašským Atasu se prodlužuje a celá soustava má v budoucnu dopravovat ropu z břehů Kaspického moře do Šanghaje. Oblastí má být též veden ropovod z pákistánského přístavu Gwadar, který výrazně usnadní expedici arabské a africké ropy do průmyslové východní Číny. S energetickou logistikou souvisí i další přeprava. Železnice Urumči-Almaty umožňuje zapojení Číny do iniciativy *Dopravní koridor Evropa-Kavkaz-Asie* (TRACECA), sdružení zemí usilujících o vytvoření novodobé Hedvábné cesty. V rámci tohoto projektu mají být například vybudovány železniční trati do Kyrgyzstánu a Tádžikistánu. Z oázy Kaghilik v jižním Sin-ťiangy byla v 50. letech postavena silnice do Tibetu, která komunistickým vojskům výrazně napomohla k jeho obsazení. Tato komunikace byla navíc



vedena přes enklávu Aksai Čin, která až do té doby patřila Indii a dnes představuje jeden z nevyřešených aspektů rozsáhlého čínsko-indického hraničního sporu. Ztráta kontroly nad Sin-ťiangem by tedy pro Čínu byla zcela zničující.

Tradiční strategie udržení kontroly

Všechny hlavní strategie, které dnes čínští komunisté používají k udržení kontroly nad Sin-ťiangem, mají své historické precedenty v opatřeních čínských cisařských dynastií, které po šest staletí dokázaly udržet protektorát nad touto neklidnou částí Střední Asie. Nebývalá je však míra úspěchu, se kterým současná čínská administrativa svou politiku implementuje. Výsledkem je velmi vysoký stupeň inkorporace Sin-ťiangem do Číny – ještě nikdy v historii nebyla oblast tak těsně a efektivně začleněna do čínského státu. Statistiky týkající se dvou nejdůležitějších nástrojů čínské kontroly Sin-ťiangem, tedy

osidlování etnickými Číňany (správněji zvanými Chanové) a legitimizace vlády prostřednictvím ekonomického rozvoje, hovoří jasně. Podíl Chanů v oblasti se za šedesát let existence ČLR zvýšil z pěti na 51 procento, což z nich dnes činí nejpočetnější etnikum více než dvacetimilionového Sin-ťiangem. Loňský ekonomický růst ve výši 12 procent a HDP 2217 dolarů na osobu stavějí Sin-ťiang na čelná místa mezi provinciemi chudého západu do těsného závěsu za bohatou východní a jižní Čínu.

Otázkou je, zda růst ekonomiky a životní úroveň není aktuální pouze pro nově přichozí Chany a zda z něj profitují v odpovídající míře i Ujguři a ostatních dvanáct

domácích národností. Lze říci, že obecně jsou Ujguři bezesporu chudší než Chanové.

Aby Ujguři mohli ve své domovině sehnat práci nebo zbohatnout, musejí ovládat cizí jazyk a osvojit si politické a kulturní teze formulované cizím národem.

Zvyšování životní úrovně národnostních menšin je heslem, které se často objevuje ve vládních prohlášeních. Nejchudší okresy Sin-ťiangem leží na jihu a jihovýchodě oblasti, tedy tam, kam ještě nevede železnice, a kde je tudíž nejnížší procento Chanů. Naopak v oblastech

osidlených Chany rychle vyrůstají moderní města a rozvojové zóny. Mezi nejbohatšími lidmi Sin-ťiangem jsou Ujguři zastoupeni v minimální míře. Avšak právě tyto jednotlivé příklady úspěchu dokazují, že čínský stát v principu nebrání etnickým menšinám v přístupu k blahobytu – po-



Autonomní oblast Sin-ťiang je dnes největší domácí energetickou základnou Číny.

Stringer Shanghai, Globe Media/Reuters

kud se nezapletou s politikou, jako třeba známá ujgurská podnikatelka-disidentka Rebija Kadir. Generování skutečně rozsáhlého kapitálu je však podmíněno úzkou vazbou na státní správu a jiné mocenské a finanční elity. Ty jsou však téměř bez výjimky chanské národnosti. Pro dosažení úspěchu je tedy nezbytné ovládat čínštinu a orientovat se v chanském prostředí a kultuře. Pro Ujgury však představuje právě tato skutečnost problém, se kterým se jen velmi těžko vyrovnávají.

Základem národnostní politiky ČLR je Stalinova definice národa jakožto lidí disponujících společným jazykem, územím, ekonomikou a kulturou. Principy samosprávy národnostních menšin ČLR jsou definovány ústavou a *Zákonem o autonomii národnostních území (ZANÚ)* z roku 1984. V těchto normách je zakotven například institut rovnosti všech etnických skupin Číny, právo vytvářet orgány místní samosprávy, používat a vzdělávat se v národním jazyce nebo praktikovat náboženství. Na druhou stranu ovšem ZANÚ po-

tvzuje vedoucí úlohu komunistické strany a ústředních orgánů a zakazuje jakékoliv aktivity podřívající jednotu etnických skupin a celistvost státu. Tyto dva aspekty čínské národnostní politiky jsou dále rozvedeny ve *Směrnici Státní rady pro zavádění ZANÚ* z roku 2005. Zvyšují se například kompenzace centrální vlády národnostním územím za exploataci přírodních zdrojů nebo sankce pro úředníky porušující práva etnických menšin. Orgány samosprávy naopak ztrácejí rozhodovací pravomoci, pokud jde třeba o rozvojové projekty, jazykové plánování a migrační politiku, které nadále spadají pod ústřední vládu. Nakonec je zde ještě tradiční problém aplikace zákonů. Zákon o autonomii národnostních území platí v praxi pouze pro menšiny, které nevytvářejí velké homogenní geopolitické celky, tedy například ostrůvkovitě roztroušené etnické skupiny jižní a jihozápadní Číny. Pro Ujgury a další početné a odbojné národy se však realita od záruk poskytovaných ZANÚ čím dál tím více vzdaluje.

Není prosperity bez čínštiny

Dobrym příkladem tohoto trendu je v Sin-ťiangu právě politika ujgurského jazyka a vzdělání. Do konce 90. let fungovalo školství v oblasti po dvou kolejích, čímž odráželo skutečnost, že v této multikulturní oblasti všude paralelně fungují dva až tři úřední jazyky – čínština, ujgurtina a další. Jeden druh škol zprostředkovával vzdělání v čínštině, a byl tedy navštěvován hlavně Chany.

Na školách druhého typu se vyučovalo v hlavních menšinových jazycích. Příslušníci menšin si mohli vybrat, ve kterém jazyce bude jejich dítě studovat. Systém byl však koncipován tak, že při výběru národní školy paradoxně menšiny znevýhodňoval. Úroveň výuky na špatně financovaných a neprosperujících menšinových školách byla daleko nižší než na lépe vybavených čínských. Další rozdíl spočíval v tom, že na menšinových školách byla druhým jazykem čínština, kdežto na čínských angličtina. Frekventanti menšinových škol tedy mluvili čínsky jen do určité

míry a po večerech museli dohánět angličtinu. Stále však bylo ještě možné vystudovat v mateřském jazyce, jak stanovil zákon. Jakousi skupinu na pomezí čínského a ujgurského světa pak tvořili etničti Ujguři, kteří vystudovali čínské školy (zvaní *min-kchao-chan*, tedy příslušník národnostní menšiny skládající zkoušky v čínštině). Mluví plyně mateřštinou i čínštinou, avšak gramotní a zběhlí v odborných či složitějších výrazech jsou pouze v čínštině. Nezřídka jsou proto terčem posměchu Ujgurů studujících na menšinových školách (zvaných *min-kchao-min*, příslušník národnostní menšiny skládající zkoušky v národním jazyce), kteří je vnímají jako zrádce národa. Na druhé straně však absolventi čínských škol tím, že skvěle ovládají čínštinu a stýkají se často s Chany, mají zajištěnou dobře placenou práci.

V posledních letech se však v Sin-ťianu uplatňuje model, podle kterého veškeré vzdělání probíhá v čínštině. Napřed se čínsky musely začít přednášet všechny vysokoškolské kurzy kromě jazyka a literatury. Nyní je čínština povinná pro všechny přednášky – ujurští profesori tedy přednášejí svým studentům národní literaturu čínsky. Kompletní výuka v čínštině se postupně zavádí také na základních a středních školách. Stát tento systém nazývá se specificky chanským prizmatem *dvojazyčné školství*. Onou dvojazyčností je očividně míněna situace, kdy příslušníci menšin sice budou schopni komunikovat v mateřštině na úrovni dítěte předškolního věku, avšak číst, psát, nainstalovat software nebo pohovořit o národních dějinách se ve škole v budoucnu naučí pouze v čínštině. Mimo to pro studium některých oborů není čínština ve srovnání s ujurštinou právě tím nejvhodnějším médiem. V hodinách angličtiny na dvojazyčných školách se Ujguři například učí, že v ujurštině běžně užívané slovo *kompyuter* se čínsky vyjádří pro ně zcela cizím pazvukem *tien-nao*, který se pak anglicky řekne *computer*.

Netřeba podotýkat, že spolu s čínštinou se na dvojazyčných školách ve zvýšeném rozsahu vyučuje i státní ideologie, například čínské pojetí dějin Sin-ťianu nebo původu Ujgurů. Systém dvojazyčného školství je zcela nekonzistentní i s tradičními hodnotami Ujgurů, pro něž je mateř-

ština jedním z nejdůležitějších aspektů národní identity. Kromě toho je vlastní jazyk i nejdůležitějším kritériem Stalinovy definice národa. Lze tedy jen spekulovat o tom, nakolik je narušení etnické a kulturní identity Ujgurů nevyčteným primárním cílem zavedení dvojazyčného školství. Mimochodem je pozoruhodné, že literatura týkající se ujgurského dvojazyčného školství vychází pouze v čínštině.

Vláda s odzbrojující upřímností zdůvodňuje reformu menšinového školství v Sin-ťianu nezbytností čínštiny k dosažení vyšší životní úrovně. Pro Ujgury je tak prosperita výslovně podmíněna přijetím čínštiny i čínské ideologie. Tato zákonitost neplatí jen ve světě vysokého byznysu. V dnešním Sin-ťianu je dnes tolik Chanů, že čínština se stává důležitou podmínkou získání zaměstnání ve většině oborů. Leckdy se stává nezbytnou i při každodenních úkonech, protože nejsou výjimkou situace, kdy se ujugursky nelze domluvit třeba na poště nebo v bance. Tento jev se obzvláště dobře vyjímá ve státní správě a jiných státních institucích. Stát tím totiž velmi pregnantním způsobem sděluje Ujgurům, že pouze se svou mateřštinou ve své domovině v žádném případě neobstojí. Navzdory všem zárukám poskytovaným ústavou, ZANÚ a další platnou legislativou je jazyková politika v Sin-ťianu postavena tak, že chodit do čínských škol a naučit se čínsky je pro Ujgury otázkou života a smrti. Absolvovat plnou délku základního vzdělání v mateřském jazyce a fungovat pouze se znalostí ujurštiny dnes v Sin-ťianu nelze.

Harmonická jednota etnických skupin

Tento trend je zcela v souladu s obecným čínským pojetím ekonomického rozvoje a rovnosti etnických skupin. Vláda i jednotliví Chanové vnímají sami sebe jako nositele světélka pokroku do temnoty zaostalých menšinových oblastí. Rozvoj západních oblastí je v tomto kontextu chápán jako civilizační mise vyspělého čínského státu, který má povinnost kultivovat polodivoké barbary. Čínština a čínská kultura jsou implicitně brány jako atributy elit, kdežto ujurština a ujgurská kultura v Chanech vyvolávají orientalizující

asociace zaostalosti a necivilizovanosti. Nerostné bohatství Sin-ťianu se považuje za odvěký majetek Číny, z něhož profituje celá země, tedy i Ujguři, formou dvouciferného ekonomického růstu.

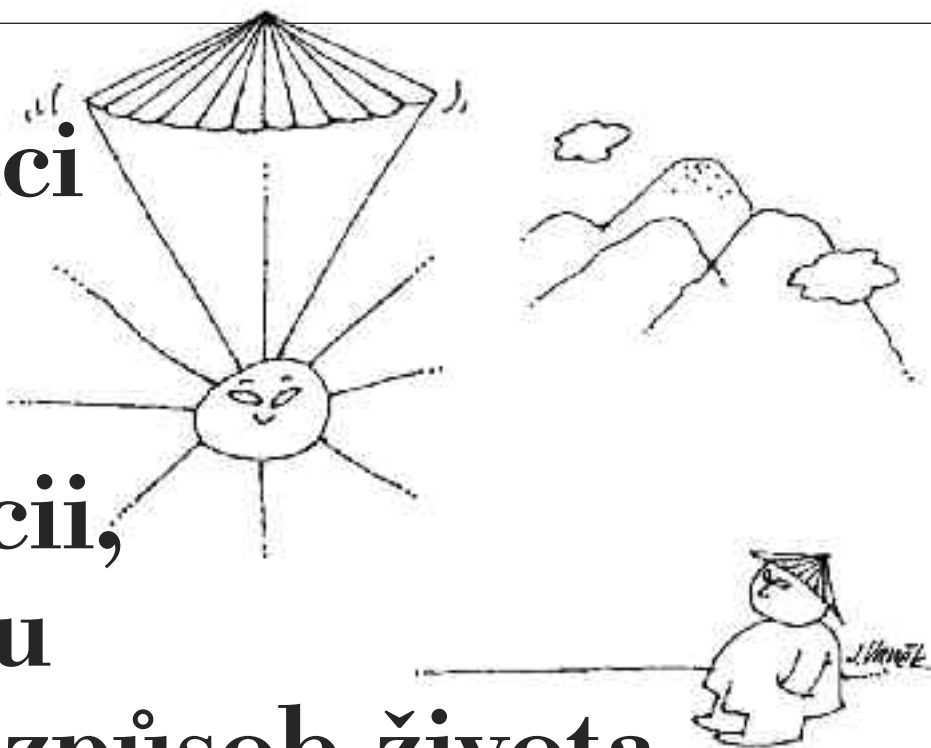
Vzhledem k tomu, že Ujguři díky své inherentní zaostalosti z čínského rozvoje profitují více než Chanové, očekává se tedy, že se budou řídit i přísnějšími pravidly. Zcela samozřejmě se předpokládá rezignace na primitivní vzorce chování, jakými jsou třeba používání vlastního jazyka nebo usilování o větší autonomii. Autonomii etnických menšin v poslední době státní ideologové reinterpretovali – již není chápána tak, že si některá etnická skupina vládne sama, nýbrž jako *kolektivní vláda všech etnických skupin dohromady*. Čínská společnost má v budoucnu tvořit harmonickou jednotu všech etnických skupin. Implicitně se rozumí, že *homo sinicus* bude používat jazyk elity.

Celkově tedy nelze říci, že přístup k prosperitě je pro Ujgury zcela odříznut nebo že rozvojové příležitosti jsou dostupné výhradně Chanům. Stejně jako jinde v Číně, i v Sin-ťianu může na hospodářském růstu participovat každý, kdo přijme pravidla stanovená státem nebo kdo s ním uzavře přímé spojení. I zde platí, že vládě se zatím nedaří zprostředkovat blahobyt rovnoměrně všem sociálním skupinám. Avšak na rozdíl od vnitřní Číny vykazují tyto zákonitosti v Sin-ťianu jednu zásadní odlišnost: aby Ujguři mohli ve své domovině sehnat práci nebo zbohatnout, musejí ovládat cizí jazyk a osvojit si politické a kulturní teze formulované cizím národem. Tento krok však automaticky znamená ztrátu značné části ujgurské národní identity, a je navíc v příkrém rozporu s platnou legislativou. Stát tak tlačí Ujgury do nepříjemného existenciálního dilematu, při jehož řešení nezbytně ztrácejí velký kus sebe sama. Pokud se přístup čínské administrativy v budoucnu nezmění, pak i nadále budou mít Peking a Číňané mezi Ujgury špatné jméno a napětí v Sin-ťianu bude přetrvávat.

Ondřej Klimeš je sinolog a působí v Orientálním ústavu AV ČR.

o.klimes@gmail.com

„Tchajwanci jsou hrdí na svou demokracii, prosperitu a na svůj způsob života. Čína tohle všechno nemá“,



říká sinoložka **Olga Lomová**. V rozhovoru pro Mezinárodní politiku popisuje příčiny nedávných politických změn na Tchaj-wanu a následného oteplení vztahů s komunistickou Čínou. Zamýšlí se ale také nad tím, proč Tchajwanci nejenom v souvislosti s účastí na nadcházející olympiádě v Pekingu postupují v duchu hesla, aby se „vlk nažral a koza zůstala celá“. S Olgou Lomovou hovořil Robert Schuster.

V minulých měsících jste pobývala na Tchaj-wanu, kde došlo k výrazným politickým změnám: k vítězství nacionalistické strany Kuomintang ve volbách a zároveň i k „náhlému oteplení“ vztahů s pevninskou Čínou. Jak se na to lidé na Tchaj-wanu dívají, resp. je to vývoj, s kterým souhlasí?

Nejprve připomeňme, že Kuomintang (KMT) vyhrál po osmi letech vlády Demokratické pokrokové strany (DPP), která sice otevřeně neměla v programu formální vyhlášení nezávislého státu Tchaj-wan, ale v řadě ohledů v tomto směru činila postupné kroky – počínaje třeba tím, že děti se ve škole začaly ve vlastivědě, zeměpise a dějepise učit na prvním místě o Tchaj-wanu, a teprve pak o Číně (dřív de facto Tchaj-wan jako téma školní výuky neexistoval), a konče změnou názvu státní pošty na Tchaj-wan (včetně názvu na známkách). Čínská lidová republika se na-

opak neustále snažila a snaží ve své zahraniční politice prosazovat svůj nárok na Tchaj-wan jako „poslední dosud neosvobozenou provincii“ a většina vlád na tento čínský „vrtoch“ přikyvuje. Nejkriklavějším příkladem je skutečnost, že formální název Tchaj-wanu v materiálech Organizace spojených národů je Tchaj-wan, čínská provincie. Tchajwanci, kteří jsou pyšní na svou demokracii, jsou po létech marných nadějí zklamáni, že se ve světě nikdo nepostaví na jejich stranu a Evropa i Spojené státy, v rozporu se zdravým rozumem, dávají za pravdu Číně. Zároveň se na Tchaj-wanu v posledních letech zpomalilo tempo hospodářského růstu („už nás předehnala i Jižní Korea“) a vzrostla nezaměstnanost. Za této situace se šíří rezignace na ideály a snaha získat možnost vydělávat peníze v Číně stejně, jako to dělají západní země. Proto oteplování vztahů

s Čínou sice u části Tchajwanců budi obavy, nicméně převažuje naděje, že Tchaj-wan bude ekonomicky profitovat na spolupráci s Čínou, aniž by ztratil svou faktickou nezávislost.

Změnila se v důsledku toho i atmosféra na Zostrově a zmírnil se třeba strach z možného vojenského útoku ze strany ČLR?

Vojenský útok nepovažuje nikdo za reálný. Reálná se však jeví možnost, že Čína nakonec Tchaj-wan zadusí ekonomicky. ČLR je příliš velká, životní úroveň je tam mnohem nižší a je příliš blízko. Masový odliv investic z Tchaj-wanu do ČLR může mít velký dopad na místní hospodářství.

Považují lidé na Tchaj-wanu nedávné oteplení ve vztazích k pevninské Číně za stav pouze přechodný, nebo za začátek nového trendu?



Poté, co iniciativa Tchaj-wanu získat uznání ve světě neuspěla, přičemž ČLR vehementně protestuje i proti takovému „zviditelňování“ Tchaj-wanu, jako je účast Miss Tchaj-wan na světových soutěžích, a organizátoři nakonec ustoupí, lidé na Tchaj-wanu doufají, že se podaří vztahy s Čínou „uhrát“ tak, aby se „vlk nažral a koza zůstala celá“, tedy aby si Tchaj-wan zachoval svou faktickou nezávislost, ale s tím, že Číně ustoupí a nebude se snažit ve světě vystupovat jako suverénní stát. Osobně si neumím představit, že to je dlouhodobě udržitelná strategie. Na druhé straně ale celý svět v této věci svým postojem Číně nahrává.

Co si myslí o vítězství Kuomintangu aka-demická sféra, v níž jste se v minulých měsících pohybovala?

Kuomintang je sice pohrobek někdejší totalitní politické strany, ostatně ve 20. letech ho pomáhali budovat sovětsští poradci, ale za posledních skoro dvacet let se hodně změnil. Nový prezident Ma Jing-fiou patří k nové generaci kuomintangských politiků a budí velké sympatie napříč celou spole-

ností. Minulý prezident Čchen Šuej-pien navíc ztratil na popularitě kvůli podezření z korupce. Mí kolegové a přátelé na univerzitě jsou v zásadě rozděleni na stoupence obou politických stran, viděla bych zde možná analogii k českým sympatiím k ODS a ČSSD.

Jak moc hluboká byla porážka dosud vládnoucích demokratů?

Demokraté skutečně drtivě prohráli, částečně i vinou složitěho způsobu přepočítávání hlasů podle volebních okrsků v parlamentních volbách. Pokud se podíváme na absolutní čísla v parlamentních volbách, byl zisk hlasů 56 procent pro KMT a 39 procent pro DPP, po přepočtení podle okrsků to však dalo KMT 86 křesel ze 113. V prezidentských volbách byl poměr zhruba 58,5 k 41,5 procenta pro kandidáty KMT a DPP.

Situace na Tchaj-wanu je dlouhodobě taková, že obě strany mají zhruba stejné množství skalních stoupenců. Pak je tu menší skupina nevyhraněných voličů, kteří se přikloní jednou na jednu a podruhé na druhou stranu. V posledních volbách se

přiklonili ke KMT, to ale neznamená, že to učiní i během příštích voleb.

Předseda DPP odstoupil, byla zvolena nová předsedkyně. Působí kultivovaně, má smysl pro humor a umí velmi pěkně vystupovat. Myslím si, že pro DPP to byla dobrá volba.

Když mají místní lidé hodnotit situaci v lidové Číně – tak k jakému závěru dojdou – je pro ně Čína „říší zla“, komunistickou diktaturou, nebo pouze „vzdáleným chudým příbuzným“?

Čínská kultura (a Tchajwanci jsou bezesporu dědici čínské kultury) nemá v povaze užívat rétoriku typu „říše zla“ a vůbec je jim cizí nahlížet skutečnost v absolutních hodnotách a extrémech. Tchajwanci jsou hrdí na svou demokracii, na prosperitu, kterou si vybudovali, na svůj způsob života a kulturní hodnoty. Čína je pro ně země, která tohle všechno nemá – přičemž nejvíce v hodnocení místních lidí všech vrstev převládá určitý odtažitý soucit s tím, že Číňané v ČLR „jsou nesvobodní“, případně „mají vládu, která je utiskuje“ (někteří ale říkají, že si za to můžou sami,

když si to nechají líbit). Na druhé straně, pro část Tchajwanců je Čína kolébkou kultury, k níž se hlásí, a domovem jejich předků, a dívají se proto na Čínu se zájmem a sympatiemi, navzdory kritickému odstupu od čínských politiků a politického systému.

Jak se dívali na Tchaj-wanu na povstání v Tibetu?

V médiích i mezi lidmi se hovořilo o krutosti čínské vlády a o tom, že Tibet má právo na svobodu. Je zde samozřejmě přitomno vědomí analogie mezi Tibetem a Tchaj-wanem. Kromě toho dalajlama se na Tchaj-wanu, kde je mnoho buddhistických věřících, těší velké úctě.

Je pro obyvatele Tchaj-wanu bližší se olympiáda v Číně rovněž něčím, s čím se třeba podvědomě ztotožňují (považují ji především za „čínskou olympiádu“), nebo v tom spatřují prostředek, který má sloužit i posílení moci a prestiže komunistického vedení v Pekingu?

O olympiádě se vlastně na Tchaj-wanu moc nemluví. Nemám pocit, že by se s tím ztotožňovali. V novinách a v televizi byly zprávy o protestech kolem olympijské pochodně vesměs věcné, bez zvláštních emocí, rozhodně se zde nikdo nepřidal k vlně čínského nacionalismu. Všem bylo jasné, že protesty Číňanů v západních zemích proti útokům na pochodeň jsou z velké části inscenované z Pekingu. Občas jsou na ulicích vidět reklamy firem, které užívají olympijské logo. Jinak se tady o olympiádě moc nemluví.

Zúčastní se Tchaj-wan olympiády, a pokud ano, pod jakým názvem?

Vlastně nevím, asi ano. A bude jako vždy užívat – podle přání ČLR – absurdní název *Chinese Taipei*. V čínštině existují dvě verze – pro ČLR ta, kde slovo „čínský“ je vyjádřeno výrazem, který znamená „čínský stát“, zatímco pro Tchaj-wan ta, kde totéž slovo je vyjádřeno v čínštině výrazem s významem „čínská kultura“. Typický pří-

klad lavírování, k němuž se Tchaj-wan uchyluje.

Jak jsou třeba hodnoceny další prestižní projekty čínského komunistického režimu – například kosmický program, gigantická vodní díla apod.?

Nevím, v tuhle chvíli se o takových věcech nemluví. Zemětřesení v S'čchuanu vyvolalo velkou vlnu sympatií s trpícími lidmi. Tchajwanská vláda poskytla velkou materiální pomoc, peníze ale dávali i obyčejní lidé na ulici, pořádaly se sbírky,

hodně se v tom angažovali buddhističtí mniši a mnišky.

Jaké jsou Vaše osobní dojmy z pobytu na Tchaj-wanu?

Velmi příjemné. Na Tchaj-wan jezdím od počátku 90. let, a mohu proto sledovat velké změny, které

umožnil přechod k demokracii před dvaceti lety a které jsou patrné v celé společnosti. Tchaj-wan je moderní země, život zde je srovnatelný s životem v Evropě, zároveň si ale lidé zachovávají některé tradiční čínské ctnosti, jako je ohleduplnost, umění ustupovat, zdvořilost, vzájemná pomoc. Mám pocit, že Tchajwanci si umějí víc vážit jednoduchých radostí života, dobrého jídla, setkání s přáteli, vycházek s rodinou. Citím zde velký rozdíl s ČLR, kde život ve velkých městech je strašně hektický, všude je citit napětí, všudypřítomná je konkurence. Taková drobnost: Když v ČLR nakupujete, musíte smlouvat, pak zaplatíte, a teprve pak dostanete zboží. Na Tchaj-wanu se nesmlouvá, bavíte se s prodávčem o jeho zboží, vyptáváte se na různé podrobnosti, prohlížíte, porovnáváte, a když vidí, že máte opravdový zájem, sám sleví. Pak zboží zabalí, dá vám ho do tašky a zaplatíte až nakonec. Co se mi na Tchaj-wanu nelíbí, jsou média, která jsou v drtivé většině ještě výrazněji bulvární než u nás.

Existuje na Tchaj-wanu povědomí o Česku? Měla by se ČR podle Vás na ostrově víc angažovat?

Ano, Česká republika a Praha jsou zde nesmírně populární. Ztělesňujeme pro Tchajwance – možná ne zcela oprávněně – sen o kulturní Evropě s památkami, hudbou a uměním, s tradicí, která si cení víc vzdělání a kultury než materiálního zisku. A to jsou hodnoty, které Tchajwanci obdivují. V knihkupectvích jsem napočítala osm různých turistických průvodců po Praze a po Čechách. Tchajwanci také cítí spřízněnost s naším osudem, osudem země ohrožované silnějšími sousedy, a zároveň země, která se také dokázala zbavit totalitního systému. Oblíbený je Václav Havel a Milan Kundera.

Co se týče našeho angažování – mám takovou naivní představu, že problém Tchaj-wan by vyřešilo, kdyby Evropská unie a Spojené státy, země, které jsou pyšné na své demokratické tradice a právo národů na sebeurčení, společně řekly Čínské lidové republice: Podívejte, Tchaj-wan je tady, v podstatě 100 let fakticky samostatný, s demokraticky zvolenou vládou a parlamentem, prosperující, mírumilovný. Nechtějte po nás, abychom pořád v rozporu se zdravým rozumem říkali, že je provincií ČLR, když to není pravda. Pokud tolik stojíte o připojení Tchaj-wanu ke svému území, zeptejte se přímo Tchajwanců, dovolte jim, aby na toto téma uskutečnili svobodné referendum. A když se Tchajwanci rozhodnou, že nechtějí být „čínskou provincií“, nechte je být a žijte vedle nich jako mírumilovní sousedé.

Olga Lomová je docentkou na Ústavu Dálného východu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a vedoucí semináře čínských a vietnamských studií. Specializuje se na literaturu raného středověku se zvláštním zřetelem k poezii; překládá klasickou i moderní čínskou literaturu. Pravidelně publikuje v tisku články věnované současné Číně. olga.lomova@ff.cuni.cz

Dnešní Čína

1 Je Čína po všech tržních reformách posledních desetiletí podle Vás vůbec ještě komunistickou zemí?

VD: Posledních 30 let nastoupila Čína, jak známo, cestu realizace politiky reforem a otevírání se světu, všeobecně se uvádí budování socialismu s čínskými charakteristickými rysy. Můžeme tedy říct, že Čína není kapitalistickou zemí, ani typicky socialistickou zemí, jak ji známe z nedávné minulosti. Je zemí v přechodném stadiu, kdy vedoucí politickou silou zůstává komunistická strana a na základě vlastních historických podmínek vytváří zcela novou moderní společnost charakteristickou pro 21. století.

LS: Ano i ne. Veškerý politický život má pod palcem jedna strana a ta se nazývá komunistická. Její vůdci nestrpí jiný názor a odpor v zárodku potlačí. Stranická

knížka je stále zárukou dobré kariéry, a do Komunistické strany Číny proto vstupují i mladí. Ve straně je dnes kolem 80 milionu lidí, a protože země prosperuje, nemají se komunisté za co stydět. Díky nim se lidem daří tak dobře jako nikdy předtím. Nazvat Čínu kapitalistou také moc dobře nejde, protože hospodářskou soutěž limituje politická nesvoboda. Navíc novým stmelujícím prvkem se stává nacionalismus, který vláda jedné strany účelově podporuje.

2 Může se stát Čína demokratickým právním státem, jak ho chápe Evropa?

VD: Tento proces modernizace Číny se nemůže pochopitelně omezit jen na ekonomickou oblast. Bereme-li v úvahu rozdílný stupeň politického a společenského vývoje jednotlivých národností, dále stupeň rozvoje Hongkongu, Macaa a perspektivně po sjednocení Tchaj-wanu, vidíme složitosti realizace jednotlivých demokratizačních kroků. Je naivní se domnívat, že Čína přistoupí k systému buržoazní demokracie. V této složitě čínské realitě je nutné veškeré politické

kroky centrálně koordinovat a hodnotit jejich efektivitu, zvláště sociální dopad v tak lidnaté zemi.

Už dnes se rozšiřují kompetence místních státních orgánů, realizují široké konzultace se zástupci organizací různých



Vladislav Dřínek

Zdá se, že jsme svědky vytváření nové, moderní společnosti charakteristické pro dříve rozvojovou zemi.

vrstev obyvatelstva, velkou váhu mají představitelé vědeckých a odborných organizací atd. V zahraničí se zvláště oceňuje, jak pragmaticky čínská vláda aplikuje ve své politice osvědčené zahraniční zkušenosti v různých oblastech.

Zdá se, že jsme svědky vytváření nové, moderní společnosti charakteristické pro dříve rozvojovou zemi.

LS: Nemyslím si. Je to příliš velká země, která si nedovolí soutěž politických stran. To by vedlo k rozpadu velmoci. Dokonce pochybuji, že existují ve Spojených státech, Rusku nebo v Evropě seriózní politici, kteří by si něco podobného přáli. Myslím, že jsou spokojeni, že mohou poukazovat na porušování lidských práv, hlavně ať Čína drží pohromadě. Jakýkoli rozpad by vedl k chaosu, k vytváření nových států, k válce, a to by destabilizovalo celý svět. A lidská práva? V rozvojové zemi, kde 800 milionů rolníků je mimo systém dostupné zdravotní péče, záleží na úhlu pohledu. A Tibet? Čína se ho nikdy dobro-

volně nevzdá. A není to otázka demokracie, ale mocenského vlivu.

3 Je pro nás Čína z ekonomického hlediska skutečně tak důležitá?

VD: Čínská ekonomika disponuje příznivými podmínkami pro široký rozvoj a mezinárodní spolupráci, jako je rozsáhlý trh, poměrně dobrá infrastruktura, relativně nízké výrobní náklady, důraz na zavádění výsledků moderní vědy a techniky do praxe a další. Zdá se mi však, že mnozí naši podnikatelé podceňují či nedoceňují úroveň a možnosti čínské ekonomiky. Zapominají, že čínští podnikatelé si dnes již mohou vybrat z celé řady praktických nabídek z různých oblastí podnikání ve světě. Je třeba být trpělivý a hledat možnosti výhodné spolupráce pro obě strany.

Postupné sjednocování Číny, jakož i studium statistik čínských studentů v zahraničí vytváří příznivé podmínky pro obchodní a ekonomickou spolupráci s Čínou nejen pro nás, ale i pro celou mezinárodní komunitu i v budoucnosti.

LS: Znam pár Čínou protřelých lidí, kteří si myslí, že klíčová je olympiáda. Do té doby půjde Země středu nahoru a pak o ni poklesne zájem. Ten názor mi je blízký. Olympijské hry jsou mimořádně silnou marketingovou značkou a Číňané ji umějí překvapivě dobře využít. Stále mně ale překvapuje, že si jen málokdo všimá Indie, která nabízí stejně velký trh. Možná ale, že pro investory je šedivá a ztuhlá komunistická Čína srozumitelnější než pestrá a divoká Indie. Ať to ale dopadne jakkoli, pro malou Českou republiku je velký asijský trh vždycky zajímavý. Ale jestli je důležitější než jiné trhy? Jestli bude Česko vyvážet převážně auta, tak těžko.

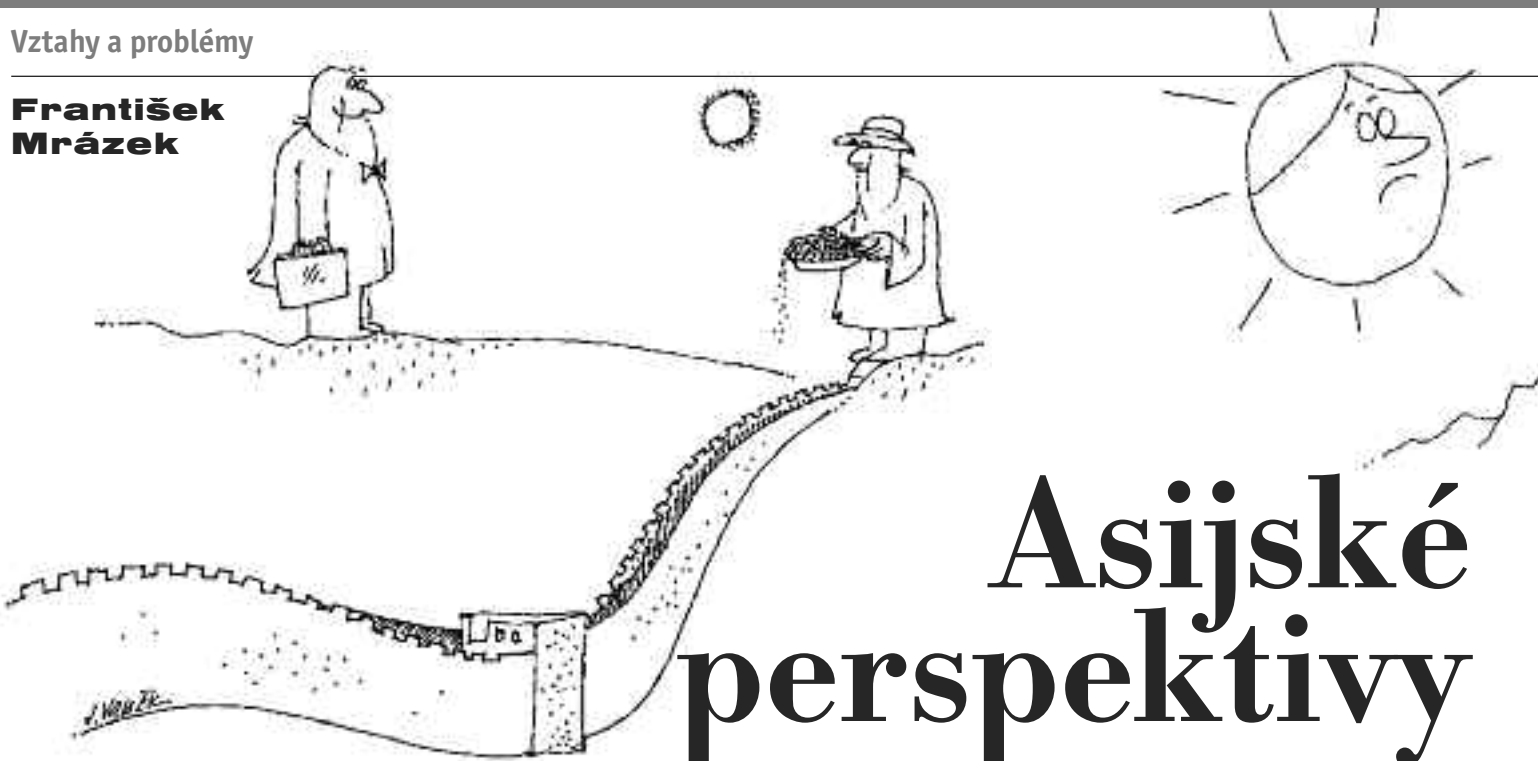


Lubomír Smatana

Olympijské hry jsou mimořádně silnou marketingovou značkou a Číňané ji umějí překvapivě dobře využít.

Vladislav Dřínek je sinolog-politolog a člen Evropské společnosti pro čínská studia.

Lubomír Smatana je novinář, který působil v letech 2003–2004 v Číně. lsmatana@rozhlas.cz



Asijské perspektivy

Mezi tradičními rivalitami a opatrným sbližováním

Existuje možnost vytvoření jednotné Asie, a pokud ano, představovala by hrozbu pro „západní svět“, jak někteří politologové naznačují? I když navzdory rivalitě dvou největších gigantů, Číny a Indie, existuje řada indicií, jež vzájemné přibližování asijských zemí dokládají, potenciální nebezpečí se bude odvíjet od schopnosti či neschopnosti světa vypořádat se s problémy globalizace. Slovy francouzského prezidenta Nicolase Sarkozyho se jedná o schopnost nalézt řešení, jak předejít „srážce civilizací“. Tato výzva nabývá na aktuálnosti zejména v souvislosti s finanční a potravinovou světovou krizí.

O rostoucím vlivu Číny na světovou ekonomiku se již několik let diskutuje, dokonce i na nejvyšší úrovni – v Davosu. Tento rok byl ale summit věnován zejména Indii. V souvislosti s krizí na americkém trhu, kdy se Asie stává hlavním motorem ekonomického růstu a hraje důležitou stabilizační roli, byla v Davosu položena otázka: „Přechází moc ze Západu na Východ? A může anglosaský kapitalismus odolávat kapitalismu nových velmocí, který je často neliberální, autoritářský a málo respektuje naše pravidla?“ I když závěry odborníků vyzněly optimisticky ve prospěch západních ekonomik, již položené otázky dokládají významné změny nejen v hospodářských, ale i mezinárodněpolitických vztazích. Bylo by však ošidné hovořit o „východ-

ním nebezpečí“. Ve skutečnosti Asie není a nikdy nebyla zcela homogenní, i když lze nalézt v novodobé historii příklady, jež k tomuto trendu směřovaly. Mezi prvními, kdo v moderní éře termín „jednotná Asie“ použil, byl japonský historik Kaku-zo Okakura, který tak reagoval na vzrůstající napětí mezi Evropou a svou vlastí, jež vyvrcholilo v letech 1904–1905 v rusko-japonské válce. Inspiroval pravděpodobně prvního asijského laureáta Nobelovy ceny Rabíndranátha Thákura, který zase ovlivnil Sunjatsena, zakladatele Čínské republiky. Všechny spojoval odpor vůči koloniální expanzi západních zemí, ačkoli Sunjantsen zdůrazňoval, že Čína otročí i Japonsku. A přestože okupační japonská vojska způsobila Číňanům daleko větší utrpení, než kdy mohli zažít ze strany

Západu, nedůvěru vůči němu dokázala částečně překonat až ke konci „kulturní revoluce“ (1966–1976).

Čína a Indie: ruku v ruce?

I když dnes převažují pragmatické vztahy nejen mezi Asií a Západem, ale i mezi asijskými zeměmi navzájem, není obtížné oživit národnostní napětí, jak dokládají například rozdílné pohledy Tokia a Peking na události druhé světové války, či reakce Číňanů na kritiku jejich politiky v Tibetu. Toho si jsou Indové vědomi, a proto ministr zahraničních věcí Pranab Mukherjee vyzval veřejně dalajlamu, aby neučinil nic, co by „mělo negativní dopad na vztahy mezi Čínou a Indií“. Peking totiž přebíral Spojeným státům pozici největšího obchodního partnera Indie.



Navzdory pohraniční válce z roku 1962 a skutečnosti, že Čína podporovala vojensky jejího nepřátelského souseda Pákistán, vztahy obou zemí se v posledních letech začaly zlepšovat. Za poslední tři roky se obchod mezi oběma zeměmi každoročně zdvojnásobil a v roce 2008 by měl podle ekonomických analýz dosáhnout 40 miliard dolarů, zatímco kontrakty s USA reprezentovaly v minulém roce přibližně 30 miliard. Indie a Čína provedly také společné vojenské manévry. Operace nazvaná „Ruku v ruce v roce 2007“ proběhla koncem minulého roku v provincii Yunnan v jižní Číně. Zúčastnilo se jí na sto tisíc vojáků obou armád a proklamovaným cílem bylo nastolení klimatu důvěry mezi oběma asijskými giganty. To zneklidnilo Spojené státy, jejichž zlepšující se vztahy s Indií byly považovány za hlavní událost posledních let. Spolupráce s Indií měla vytvořit jakousi protiváhu vůči Číně, a byli to tedy spíše Američané než Indové, kteří si přáli upevnit toto nové spojení. Dokládá to i jejich tolerantní přístup k indickým jaderným pokusům, které přinesly ochlazení mezinárodních vztahů v roce 1998. Navíc Američané v roce 2006 podepsali s Indií dohodu o spolupráci v nukleární civilní oblasti, což představuje výjimečný akt, neboť Dillí není signatářem dohody o nešíření jaderných zbraní (TNP), a navíc udržuje velice přátelské vztahy s Íránem, hlavním dodavatelem ropy, který má naopak velice napjaté vztahy s USA.

Jak ale uvedené kontradikce řešit? Vždyť jaderná energetika, jež tvoří uhlenný kámen diplomatického přiblížování Indie a USA, není prosta zájmu jak ze strany Ruska, tak i Francie, Německa či Japonska. Všechny zainteresované státy – přes kritiku americké politiky – doufají v úspěšné překlenutí uvedených rozporů,

aby se mohly podílet na prodeji reaktorů a příslušných komponentů do Asie, kde poptávka po energii strmě stoupá (energetická spotřeba Indie a Číny je dnes tak velká, že dvě třetiny ze 17 milionů barelů ropy, které se denně na Středním východě vytěží, směřují do Asie; spotřeba elektrické energie na jednoho obyvatele je v Indii dvacetkrát menší než v USA a dvakrát menší než v Číně). Spojené státy zase vyjádřily nevoli v případě Putina návrhu na vybudování plynovodu do Indie, neboť by měl vést přes území Íránu, který by měl být podle Američanů co nejvíce izolován. Rusku se naproti tomu nelíbí sílící americký vliv v regionu, čímž ztrácí mimo jiné své monopolní postavení ve vyzbrojování indické armády, jejíž arsenál byl donedávna „téměř ze 70 procent ruského původu“.

Mnoho partikulárních zájmů tedy brání efektivnějšímu řešení problémů, jež mondializace přináší, včetně nezbytné ochrany životního prostředí. Ta je v Asii obzvláště aktuální, neboť hlavní podíl na zvyšující se výrobě elektrické energie mají mít tepelné elektrárny. Například čínská ekonomika, která je ze 70 procent závislá na uhlí (v USA je to 25 procent), chce do roku 2020 zčtyřnásobit svůj HDP, což představuje úměrnou spotřebu energie. Přitom již nyní produkuje stejné množství znečištění jako Spojené státy, i když objem její ekonomiky zůstává několikanásobně menší. Čína reprezentuje dokonce 40 procent světové spotřeby uhlí – více než Amerika, Evropa a Japonsko dohromady. Ale i Indie, která má čtvrté největší zásoby uhlí na světě, začíná spotřebu fosilních paliv zvyšovat. Řešení naráží nejen na nechuť rozvíjejících se asijských zemí problém řešit (obávají se zpomalení svého ekonomického růstu), ale i na snahu západních mocností co nejvýhodněji prodat nové a méně škodlivé technologie. To může v rámci globální spolupráce působit kontraproduktivně a přispět k větší sounáleži-

losti asijských zemí, jak tomu bylo v poválečné éře.

Indický zahraničněpolitický pragmatismus

Po získání nezávislosti v roce 1947, založil indický ministerský předseda Džaváharlál Néhrú svou zahraniční politiku na principech paňčaišy (tzn. respektování suverenity, neútočení, nevměšování do vnitřních záležitostí, rovnost, mírové soužití), jež byly poprvé formulovány při jeho návštěvě Pekingu v říjnu 1954. O rok později se staly základem deklarace hnutí nezávislých států v Bandungu.

Společnou notu našel Néhrú zejména u premiéra Čou En-laje. Oba představitelé

se ujistili, že „nedopustí vměšování do vnitřních záležitostí asijských zemí“. Ale Mao Ce-tung se již na téže schůzce snažil podstatu uvedených principů zpochybnit. Přesvědčoval Néhrúa, naštěstí bez úspěchu, že jaderná válka není nic strašného, neboť tvrdil, že záhuba poloviny lidstva bude vykoupena zkázou im-

Japonsko, jež bylo do devadesátých let jedinou asijskou mocností, žárlivě sleduje Čínu, která ho spolu s Indií postupně zbavuje tohoto výsadního postavení.

perialismu. Indie dlouho všem tlakům odolávala a s výjimkou hospodářské pomoci zavrhovala jakékoli vnější intervence.

Když se roku 1966 stala premiérkou Indira Gándhiová, snažila se pokračovat v pragmatické politice „equidistance“ (stejně vzdálenosti od Západu i Východu) svého otce Néhrúa. Poté, co ji americký viceprezident Hubert Humphrey požádal o podporu ve vietnamské válce, odmítla právě z důvodu „politiky nevměšování“. A to navzdory skutečnosti, že hned v prvním roce svého funkčního období získala při své návštěvě USA příslib významné ekonomické podpory. Později, 9. srpna 1971, však podepsala se Sovětským svazem smlouvu o „míru, přátelství

Zdroje

- The World in 2008
- Le Figaro, Le Monde, Ekonom

a spolupráci“. Příčinou byly hlavně konflikty s Pákistánem, který byl členem SEATO a měl podporu USA. I když se Spojené státy hned v první indo-pákistánské válce v roce 1965 snažily spíše o kompromis (Pákistán však přestaly výrazně podporovat, až když ztratil strategický význam vůči Afghánistánu, to znamená poté, co jej opustili Sověti, hlavně pak po 21. září 2001) a nutily Aj-júba Chána, aby se s Indií, za kterou stál Sovětský svaz, dohodl, ke konsolidaci vztahů došlo až na přelomu tisíciletí.

Ani dnes však není indická zahraniční politika jednoznačně vyhraněna. Dillí je od roku 2005 členem Šanghajske organizace spolupráce, zaměřené na „bezpečnost centrální Asie, jež má omezit vliv USA v regionu“. Na druhé straně nelze zapomínat, že hinduističtí nacionalisté, kteří se dostali roku 1998 k moci, výslovně uvedli Čínu jako „hrozbu“, která ospravedlňuje jejich nukleární pokusy. Přesto si však indičtí představitelé dávají pozor, aby dohoda se Spojenými státy nepřivodila rozkol s Čínou. A aby neztratili svou nezávislost, neváhají se střídavě připojovat k vojenským cvičením Japonska, USA a Austrálie. Indie se také od roku 2005 pokouší obnovit svůj vliv v Afghánistánu, který považuje za místo strategického zájmu (přerušila s ním vztahy po sovětské invazi v roce 1979, kterou schválila) a nabídl mu přes 500 milionů dolarů na rekonstrukci, pomoc při výstavbě parlamentu a obnově známé školy Habbia Schoul. Indický premiér Manmohan Singh a afghánský prezident Hamíd Karzái současně zdůraznili, že bude nezbytná „pomoc Pákistánu ve společném úsilí proti terorismu“. Pákistán se ale obává, že pokud Indii její záměr vyjde, bude ve skutečnosti zaklíněn mezi dva pro něho nepřátelské státy.

Nezapomínat na další hráče

Neméně složitá je zahraniční politika ostatních zemí asijského regionu. Japonsko, jež bylo do devadesátých let jedinou asijskou mocností, žárlivě sleduje Čínu, která ho spolu s Indií postupně zbavuje tohoto výsadního postavení. Navzdory skutečnosti, že jeho ekonomika je stále ještě výkonnější než hospodářství obou gigantů

dohromady, investice ze Západu se přesouvají hlavně do Číny a Indie. Hlavním investorem v Číně je paradoxně Tokio a čínská a japonská ekonomika jsou na sobě stále více závislé, i když nejvýznamnějším partnerem Japonska zůstávají Spojené státy.

Jak ale ukázala loňská návštěva bývalého premiéra Šinzo Abého v Evropě, Japonsko chce rozšířit horizont svých vztahů, a to nejen v ekonomické sféře. Deník Le Monde dokonce napsal: „Japonsko nabylo přesvědčení, že zůstat ve stínu USA je vede k pasivitě, a chce skončit se systémem zavedeným po druhé světové válce.“ Tento trend dokládá například obchodní boom mezi Ruskem a Japonskem, ke kterému dochází navzdory vzájemným územním sporům. Je to ale hlavně důkazem toho, že Japonsko, z více než osmdesáti procent závislé na dovozu surovin, hledá oblasti se zemním plynem, jež budou stabilnější než Střední východ. A Moskva zase potřebuje japonské investice, aby mohla rozvíjet své zóny v oblasti Pacifiku. Navíc Putin v loňském roce zorganizoval mimo G8 vrcholný summit Ruska-Indie-Číny, což jde proti strategii Američanů vytvářet jakousi protiváhu Číňanům.

Je otázka, do jaké míry je vhodná, když ani Spojené státy se nedokázaly vyhnout závislosti na čínských dolarových rezervách (minimálně 1 300 mld. dolarů měnových rezerv, z toho asi 400 mld. státních amerických obligací, představuje pro Čínu skutečný trumf). Navíc se dnes mezinárodní společenství obrací často spíše k Číně než Bushově administrativě – ať už v otázce Barmy, či jižní Asie.

Finanční a potravinová krize ukázala, že globalizace vytvořila mezi zeměmi takové vzájemné vazby, jež do budoucna nelze řešit jako lokální problém. Již dnes se odborníci shodují, že „asijský dynamismus chrání Ameriku před daleko hlubší krizí“ a přerušení spolupráce by znamenalo tragédii nejen pro Západ, ale i pro asijské země.

František Mrázek je pedagog

a historik se zaměřením na Francii a Čínu.

drmrzek@seznam.cz

Radana Makariusová



Vznik Globální dohody (UN Global Compact) jako mezinárodní iniciativy Organizace spojených národů byl vyhlášen na Světovém ekonomickém fóru v Davosu 31. ledna 1999 při projevu bývalého generálního tajemníka OSN Kofiho Annana. Vyzval významné obchodníky a zástupce firem ke spolupráci s agenturami Organizace spojených národů a organizacemi občanské společnosti v naplňování deseti cílů z oblastí podpory lidských práv, dodržování pracovních standardů, boji proti korupci a ochraně životního prostředí.

Kofi Annan svým projevem vyběhl soukromý sektor ke „sdílení společných hodnot a principů, které vtisknou globálnímu trhu lidskou tvář“. Globální dohoda



Globální dohoda Organizace spojených národů.

Společná odpovědnost v systému globálního vládnutí

relativně rychle získala podporu mezinárodní obchodní komunity, protože při oficiálním zahájení funkčního období Globální dohody v červenci 2000 ji podporovalo již téměř padesát světových nadnárodních korporací. Globální dohoda reprezentuje počátek nových vztahů mezi obchodní komunitou a Organizací spojených národů – vztahů, které v minulosti během předchozích dekád nebyly významně prohlubovány. Kofi Annan pravidelně vyzýval ředitele agentur OSN ke vzájemné spolupráci s nadnárodními korporacemi již od roku 1997 a reakce některých agentur OSN byla velmi rychlá, například Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, UNESCO, Rozvojový program OSN a další oznámily vytvoření vlastních projektů, které spolupráci s obchodními partnery podporovaly.

Globální dohoda vytváří důkladně rozvětvenou síť vzájemné spolupráce a jejím jádrem jsou sekretariáty šesti agentur Organizace spojených národů: Mezinárodní organizace práce, Program životního prostředí OSN, Rozvojový program OSN, Organizace OSN pro průmyslový rozvoj, Úřad OSN pro drogy a zločin a Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva. Globální dohoda vychází jak ze spolupráce

mezi OSN a aktéry ziskovými (nadnárodní korporace, firmy), tak i neziskovými (mezinárodními organizacemi vládními i nevládními) v rámci globálního mnohaúrovňového vládnutí, které vyžaduje nutnou adaptaci mnoha rozličných aktérů na nové výzvy mezinárodního prostředí, a zároveň podněcuje k pochopení vzájemných protichůdných zájmů aktérů. Nadnárodní korporace na jedné straně sledují zejména navýšení svého zisku, zatímco nevládní organizace na straně druhé apelují na dodržování lidských práv a pracovních standardů v rozvojových zemích, kde nadnárodní korporace působí. Organizace spojených národů, respektive Globální dohoda poté vytváří jedinečné globální fórum, hlavního a zaštiťujícího „pořadatele“ této mezinárodní spolupráce.

Globální dohoda a společenská sociální odpovědnost

Globální dohoda je prvním pokusem Organizace spojených národů o společnou a vzájemnou spolupráci mezinárodních i národních aktérů ziskového a neziskového charakteru v historii globální organizace. Na základě společné spolupráce OSN, nevládních

organizací a nadnárodních korporací vychází Globální dohoda ze snahy o zvýšení tzv. globální společenské sociální odpovědnosti, která je konceptem zaměřeným na celkový dopad působení firmy ve společnosti, a to na úrovni národní i globální.

V rámci principů společenské sociální odpovědnosti se od nadnárodní korporace očekává odpovědné chování v oblasti obchodních rozhodnutí a strategie, ale také v oblasti společenského dopadu fungování nadnárodní korporace, od níž se očekává odpovědnost při plnění všech jejích rolí jak v ekonomické oblasti (transparentní podnikání, principy dobrého řízení), tak v oblasti životního prostředí (splňování ekologických standardů, ochrana místních přírodních zdrojů, recyklace odpadu) i v oblasti sociální. Základem společenské odpovědnosti sociálně se chovající firmy jsou charitativní aktivity na úrovni spolupráce s místními nevládními organizacemi či vytvoření prioritních podmínek pro spolupráci s neziskovými subjekty, jež splňují výše uvedené předpoklady v ekologické a sociální oblasti.

Hlavní nástroje implementace cílů Globální dohody

Globální dohoda každoročně organizuje schůzky a konference, které soustředí diskusi na problematiku rozvoje ekonomické globalizace a společného mnohaúrovňového vládnutí. Na schůzích se setkávají zástupci nadnárodních korporací, nevládních organizací, ředitelé agentur OSN i akademici. Řeší se role podnikání a obchodu v oblastech dodržování lidských práv, trvale udržitelného rozvoje i HIV/AIDS.

Zdroje

- Bartošová, Zuzana/Kalousová, Pavlína: Průvodce firemní filantropií, Praha (2005)
- Fritsch, S.: The UN Global Compact and the Global Governance of Corporate Social Responsibility: Komplex Multilateralism for a More Human Globalisation?, Global Social Journal (2008)
- www.unglobalcompact.org
- www.un.org/millenniumgoals/index.html



Cílem globální dohody je vytváření národních a regionálních kanceláří, které napomáhají implementovat deset předeslaných principů v jednotlivých zemích, potažmo podporují procesy vzájemného předávání informací na úrovni regionálního a místního dialogu. Kanceláře v rámci struktury globální dohody působí samostatně v napojení na domácí kancelář v New Yorku, zabývají se nábořem nových nadnárodních korporací do programu a podílejí se na vzniku nových partnerských programů. V současné době existuje přibližně šedesát domácích kanceláří v zemích celého světa napojených na struktury Globální dohody.

Významným cílem Globální dohody je podpora Miléniových rozvojových cílů Organizace spojených národů, vyřčených na Miléniovém summitu OSN, jež se staly od roku 2000, kdy byly přijaty všemi členskými státy OSN, univerzálním rámcem rozvoje v rozvojových zemích. Bývalý generální tajemník Kofi Annan při vyhlášení Miléniových rozvojových cílů na přelomu tisíciletí zdůraznil a podtrhl vzájemnou spolupráci Organizace spojených národů s nevládními organizacemi a organizacemi občanské společnosti při dosahování plnění těchto rozvojových cílů. Na základě Miléniové deklarace osm miléniových rozvojových cílů zavazuje státy, aby plně podporovaly úsilí v boji proti chudobě, negratnosti, hladu, nemožnosti přístupu ke vzdělání, nerovnoprávnosti pohlaví, dětské a mateřské úmrtnosti a znečišťování životního prostředí.

Miléniové rozvojové cíle potvrzené na konferencích v Monterrey a Johannesburgu vyzývají bohaté země k podpoře rozvojové pomoci, k odpuštění dluhů chudým zemím a umožnění přístupu rozvojovým zemím na jejich domácí trhy. Miléniové rozvojové cíle vycházejí již z konkrétní snahy vytvořit pevnější spolupráci a partnerství mezi státy, OSN a dalšími aktéry. Jejich plnění je možné přesně monitorovat a měřit jejich úspěšné naplňování dosaženými výsledky. Snaha o úspěšné splnění Miléniových rozvojových cílů je proto jedinečným modelem pro vytvoření vědecké analýzy, do jaké míry je Globální dohoda, respektive model globálního společného vládnutí skutečně funkčním a prosperujícím modelem v rámci systému globálního vládnutí.

Nevýhoda Globální dohody

Globální dohoda neobsahuje žádné vynucovací prostředky či mechanismy, ale více spoléhá na seriózní a etický přístup nadnárodních korporací i nevládních organizací. V takovém případě mohou nadnárodní korporace snadno těžit z dobrého jména společensky odpovědného dárce a důsledky cíle Globální dohody nedodržovat. Podílet se na aplikaci a implementaci pravidel Globální dohody je založeno čistě na dobrovolné bázi, proto žádnému ze zúčastněných akterů neplynou důsledky ani povinnosti pravidla Globální dohody dodržovat.

Navzdory tomu je Globální dohoda významným evolučním krokem v pochopení pojetí globálního vládnutí ve 21. století. Globální společenská sociální odpovědnost, která částečně charakterizuje sociální vztahy v rámci pojetí globálního vládnutí, je stále více chápána na úrovni transnacionálních a globálních vztahů. Transnacionální a globální charakter Globální dohody, její mnohaúrovňová struktura typická rozmanitostí všech účastníků na regionální i místní úrovni, implementace na globální politické úrovni v rámci širší struktury systému Organizace spojených národů se vyznačuje komplexností mnohaúrovňového vládnutí konce 20. a počátku 21. století. Globální

dohoda může vytvořit nový praktický model pro teorii mezinárodních vztahů, protože je vynikajícím příkladem formování struktur, norem a identit mezi mezinárodními institucemi. Napomáhá k pochopení vytváření legitimní a demokratičtější multilaterální spolupráce. V současné době se tisíce firem ze všech světových regionů a tisíce nevládních organizací účastní na plnění této mezinárodní iniciativy, kdy jejich základním cílem je zejména dodržování deseti základních principů. Proto další rozvoj Globální dohody OSN a prohlubování spolupráce neziskových i ziskových mezinárodních akterů může mít významný vliv na tvorbu a budoucí rozvoj globálního společného vládnutí.

Radana Makariusová vyučuje

globální terorismus a globální vládnutí na FSV UK a Metropolitní univerzitě v Praze.

radana@makariusova.cz

Dva

Odpovedať na túto otázku nie je jednoduché. Slovenská politika sa totiž aj v jej najpodstatnejších rysoch stala za posledné dva roky menej predvídateľnou ako počas vlády Mikuláša Dzurindu, možno dokonca menej predvídateľnou ako kedy predtým. Konfliktne línie zastancovia versus odporcovia samostatného Slovenska ako i línia mečiarizmus versus antimečiarizmus, typické predovšetkým pre obdobie do roku 1998, ustúpili do úzadia a na výslnie sa pretlačila nová veľká téma: sociálno-ekonomická. Oproti predchádzajúcim dvom sa vymedzuje jedným podstatným rysom – zatiaľčo účastníci debaty o samostatnosti Slovenska či o politike Vladimíra Mečiara v deväťdesiatych rokoch mali relatívne prehľadné stanoviská,



Jana Kovačová

roky Ficovej vlády – čo priniesli Slovensku?

Uplynulá polovica funkčného obdobia vlády premiéra Roberta Fica na Slovensku je plná zaujímavých zvratov i prekvapení. Za dva roky zaznamenala slovenská politická scéna hneď niekoľko pozoruhodných paradoxov – napriek predvolebným sľubom o rušení reforiem SMER-SD pomerne obozretne našľapuje okolo ekonomickej reformy, napriek vysokému volebnému zisku SDKÚ-DS prišli vnútorné problémy v strane a celková pasivita opozície neschopnej nájsť jednotiacu tému, napriek úspešnému pôsobeniu Slovenska v Bezpečnostnej rade OSN prišli posuny v zahraničnej politike od predchádzajúcou vládou nastoleného prozápadného trendu. Čo si teda z dvoch rokov pôsobenia koalície SMER-SD, SNS a ĽS-HZDS odnáša Slovensko do budúcnosti?

sociálno-ekonomická problematika sa po roku 2006 stala komplikovanou. Akokoľvek totiž SMER-SD a jeho líder Robert Fico vystupujú ako sociálne uvažujúci politický aktér blízky masám a nadovšetko zdôrazňujúci sociálny rozmer politiky, rozdiel medzi rétorikou a činmi je často veľký a ekonomický rozmer politiky ani SMER-SD rozhodne neopomína.

Moc pevne do rúk

Robert Fico už krátko po voľbách naznačil, čo je prvoradé – upevniť

moc na domácej politickej scéne, čo sa mu nesporne podarilo ako jasným potvrdením prevahy nad zvyšnými dvomi koalíčnými subjektami aj ich lídrami, tak aj neposkytnutím väčšej šance opozícii výraznejšie sa vymedziť voči vládnej politike. Počas svojej vlády potom úspešne nabúral snáď jedinú jednotiacu tému opozície – blokovanie Lisabonskej zmluvy kvôli kontroverznému návrhu tlačového zákona – tým, že prišiel SMK hlasovať za Lisabonskú zmluvu. Ťažko povedať, do akej mie-

ry boli tieto kroky vopred kalkulované, isté však je, že výrazne prispeli k stavu, v akom sa opozícia nachádza teraz. Opozičné strany sa potýkajú s vnútornými problémami, kooperácia medzi týmito tromi subjektami je inhibovaná nielen neexistenciou spoločnej agendy, ale aj novými konfliktami medzi SDKÚ-DS, SMK a KDH, navyše nové vedenie SMK neposkytuje taký priestor pre dialóg s ostatnými politickými subjektami ako bývalé usporiadanie pod vedením umierneného Bélu Bugára. Slovensko má dva roky po voľbách opozíciu, akú by si mohla želať každá vládnuca koalícia – značne pasívnu, zamestnanú vlastnými problémami a neschopnú kontrolovať vládu a podrobovať ju kritike.

Roberta Fica teda de facto od počiatku vlády nič nebrzdilo pri presadzovaní vlastných politických zámerov. Predvolebné sľuby zamerané hlavne na pomoc slabším sociálnym vrstvám, progresívne zdanenie a zrušenie daňovej reformy, či zdanenie monopolov, boli napriek obavám pravicových think-tankov a ekonómov z totálnej zmeny smerovania Slovenska naplnené len do tej miery, aká umožnila zachovanie celkovo pozitívneho ekonomického vývoja Slovenska a splnenie záväzku prijatia eura v roku 2009. Niekoľko populárnych, avšak nesystémových opatrení, medzi ktoré patria hlavne známe „vianočné“ príspevky dôchodcom, zvýšenie minimálnej mzdy, či zrušenie tzv. dvadsaťkorunáčok, čiže poplatkov za zdravotnú starostlivosť zavedených predchádzajúcou vládou, SMERu rozhodne neubralo na popularite a zároveň výrazne nepohlo podstatou fungovania zdravotníctva, sociálnej problematiky, ani ekonomickej reformy.

Zjednodušene možno povedať, že voliči SMERu nemajú dôvod byť výrazne nespokojní, pretože časť predvolebných sľubov SMER do určitej miery plní, pravicoví ekonómovia si môžu aspoň trochu vydýchnuť, pretože k naplneniu ich najpesimistickejších prognóz nedošlo a zdravotníctvo či školstvo väčšími štrukturálnymi zmenami neprešlo, takže obom sektorom potýkajúcim sa s potrebou kvalitnej reformy zostáva len nádej v lepšiu budúcnosť. Dva roky po voľbách vláda Roberta Fica balansuje na hrane medzi kontinuitou hlavných rysov smerovania Slovenska a plnením odvážnych predvolebných sľubov. Vysoké preferencie SMERu svedčia o tom, že toto balansovanie je pre jeho voličov akceptovateľné.

Strážny pes demokracie šteká, ale nehryzie

Pozornosť a väčšie znepokojenie ako vo vnútri krajiny, tak aj mimo nej, zatiaľ budia len dve veľké témy – úroveň demokracie v krajine a s tým čiastočne prepojené zahraničnopolitické smerovanie Slovenska.



První poločas vládnutí slovenského premiéra Roberta Fica přinesl mnoho zvratů a překvapení.

Yves Herman, Globe Media/Reuters

Demokratizačné procesy na Slovensku de facto rozbehla až vláda, ktorá vzišla z voľieb v roku 1998, takže Slovensko sa zatiaľ rozhodne nedá označiť za stabilnú demokraciu. Obavy z podkopávania demokratického smerovania budí v prvom rade kontroverzný tlačový zákon, ktorý podrobili kritike rôzne subjekty – od organizácie Freedom House, cez Reporters Without Borders a OBSE až po domáce médiá. Robert Fico je od začiatku svojho pôsobenia v roli premiéra známy výrazne negatívnym vzťahom k novinárom a médiám a nový tlačový zákon zapadá do snáh vlády posudzovať objektivitu médií. Jeho problematickým miestom je najmä sporne definované právo na opravu, ktoré bolo prvýkrát využité do štyridsiaticich ôsmich hodín Vladimírom Mečiarom. Reagoval na komentár Mariána Leška uverejnený v denníku SME. Zaujímavý je

fakt, že komentár je publicistickým, názorovým žánrom, čo ukazuje na potenciál tlačového zákona umožniť politikom odpovedať aj na nespravodajské texty. Zdá

Pozornosť a väčšie znepokojenie ako vo vnútri krajiny, tak aj mimo nej, zatiaľ budia len dve veľké témy – úroveň demokracie v krajine a s tým čiastočne prepojené zahraničnopolitické smerovanie Slovenska.

sa, že „strážny pes demokracie“, médiá, vďaka novému tlačovému zákonu šteká, ale nehryzie.

Tlačový zákon bola jediná téma, ktorá mohla spojiť opozíciu vo vymedzení sa proti koalícii. Vláda Roberta Fica potrebovala päť hlasov opozície pre odhlaso-

vanie Lisabonskej zmluvy, tá mu ich odmietla poskytnúť, pokiaľ nezmení vtedy ešte len návrh tlačového zákona. Robert Fico vtedy jasne ukázal, že medzinárodné postavenie Slovenska vo vzťahu k Európskej únii, z ktorej už prichádzali znepokojené hlasy ohľadne možného blokovania ratifikácie Lisabonskej zmluvy na Slovensku, kladie až za poslušné médiá. Potrebné hlasy nakoniec zabezpečil vďaka SMK, ktoré pomerne predvídaťne nadradilo problematiku maďarskej otázky aj nad tlačový zákon, aj nad spoločný postup

opozície a zahlasovalo v mene viery v zachovanie statu quo ohľadne hodinovej dotácie vyučovania maďarského a slovenského jazyka na školách. Problémy pri jednaní o Lisabonskej zmluve na Slovensku nakoniec zatienilo odmietnutie Lisabonskej zmluvy v írskom referende,

je teda pravdepodobné, že celý incident nenechá na zahraničnej povesti Slovenska výraznejšie šrámy. Vnútropolitické dôsledky sú však zrejmé: ďalšie oslabenie už aj tak slabej opozície.

Obavy zo zídienia z cesty k demokracii vyvolávajú aj pokusy o zrušenie Ústavu pamäti národa, ktoré vzišli od SNS, či pokusy zrušiť Špeciálny súd a Úrad špeciálnej prokuratúry, ktoré iniciovalo Ministerstvo spravodlivosti SR vedené Štefanom Harabinom. Proti zrušeniu všetkých troch inštitúcií sa zdvihla vlna kritiky, s plánmi ministerstva spravodlivosti vyjadřila nesúhlas bývalá ministerka spravodlivosti Lucia Žitňanská (SDKÚ-DS), či riaditeľka Transparency International Slovensko Emília Sičáková-Beblavá. Po dvoch rokoch vlády SMERu, SNS a ĽS-HZDS je osud troch inštitúcií neistý.

Slovensko žije Kosovom

Ďalšou veľkou témou a orieškom pre slovenskú diplomaciu a zahraničnú politiku bola problematika nezávislosti Kosova. Slovenská politická scéna ju poňala emotívne a otázka budúceho štatútu Kosova mobilizovala všetky väčšie politické subjekty do nebývalej miery. Dôvod spočíva v nadštandardných vzťahoch so Srbskom, v považovaní oblasti západného Balkánu za prioritnú pre slovenskú zahraničnú politiku, ale aj v nariadených paralelách s južným Slovenskom. SMK nezávislé Kosovo jasne podporila, minister zahraničných vecí Ján Kubiš spočiatku lavíroval medzi rešpektovaním kosovskej cesty k nezávislosti a vládnu líniu jasne odmietajúcou nezávislé Kosovo bez súhlasu Srbska, nakoniec však vyjadril nesúhlas s kosovskou nezávislosťou v súčasnej forme a všetky veľké politické strany okrem SMK sa vyjadrili v podobnom duchu. Deklarovanie jedinečnosti kosovského riešenia a skutočnosti, že toto usporiadanie v žiadnom prípade nemôže slúžiť ako precedens pre iné situácie, napríklad pre baskickú menšinu v Španielsku či maďarskú menšinu na južnom Slovensku, nezabránil na slovenskej politickej scéne akcentovaniu možných súvislostí s potenciálnou zmenou štatútu južného Slovenska.

Ozveny kosovskej nezávislosti na Slovensku zapadajú do kontextu širších slovensko-maďarských bilaterálnych vzťahov, ktoré počas dvoch rokov vlády Roberta Fica zaznamenali posun k horšiemu. Na slovenskej strane je jasným inhibítorom dobrých susedských vzťahov účasť SNS vo vláde a minulé aj súčasné excesy jej lídra Jána Slotu, na maďarskej je ním formovanie polovojskovej Národnej gardy; vzťahmi otriasla aj „kauza Hedviga“, prípad napadnutia študentky maďarskej národnosti, či kauza Slovenského domu v maďarskej obci Mlynky (Pilisszentkereszt). Nezanedbateľná je výmena vedenia SMK, na čele ktorej nahradil umierneného Bélu Bugára radikálnejší Pál Csáky.

Slovenská zahraničná politika sa okrem zhoršenia vzťahov s Maďarskom a menšinového postoja v rámci EÚ v otázke Kosova potýka s radou ďalších problémov, medzi ktorými vyniká občasná názorová nejednotnosť premiéra Roberta Fica a ministra zahraničných vecí Jána Kubiša. Zatiaľčo Ján Kubiš reprezentuje kontinuitu prozápadného smerovania, Robert Fico dal niekoľkými činmi najavo, že si vie predstaviť aj inú orientáciu zahraničnej politiky. V období najvýraznejšej debaty okolo základne protiraketovej obrany uisťoval ruského prezidenta Vladimira Putina o tom, že Slovensko s radarom nesúhlasí, jeho zahraničnopolitické cesty smerovali do Moskvy, na Kubu, či do Líbye, zatiaľčo USA zostávali opomínané. Spoločne s rétorikou Roberta Fica poskytujú tieto fakty priestor pre obavy z hodnotového obratu v slovenskej zahraničnej politike. Pragmatizácia zahraničnej politiky zo strany Roberta Fica a podstatne menší dôraz na hodnotový rámec, akcentovaný okrem iného aj Európskou úniou, sa zdá byť nezvratným trendom. Rezort Jána Kubiša a slovenskí diplomati síce úspeš-

ne zvládli predsedanie Bezpečnostnej rade OSN či pôsobenie na Balkáne, kde pozíciu vysokého predstaviteľa pre Bosnu a Hercegovinu zastáva Miroslav Lajčák, slovenská zahraničná politika však aj tak vykazuje istú dvojkoľajnosť. V poslednej dobe sa navyše vynorili spory ohľadne odvolávania veľvyslancov, ktorí na ich súčasné posty nominovala bývalá

vláda, a celkovo nominácií na zahraničnopolitické posty. Ján Kubiš však napriek pripusteniu určitých tlakov pri nomináciách premiér Robert Fico podporil, zároveň ho však podrobil kritike ohľadne údajného nenapĺňania ekonomickej dimenzie zahraničnej politiky. Ján Kubiš tak po dvoch rokoch na čele rezortu drží zahraničnú politiku v mantineloch

Pragmatizácia zahraničnej politiky zo strany Roberta Fica a podstatne menší dôraz na hodnotový rámec, akcentovaný okrem iného aj Európskou úniou, sa zdá byť nezvratným trendom.

vymedzených predchádzajúcim smerovaním Slovenska, premiérove postoje sa však s postojmi ministerstva zahraničných vecí miestami rozchádzajú a budúcnosť zahraničnej politiky Slovenska je aj napriek čiastočným úspechom – od vstupu SR do Schengenu, cez úspešné pôsobenie v medzinárodných organizáciách a v diplomacii – pomerne nestabilná.

Sú hodnoty v politike na príťaž?

K nejednoznačnosti slovenskej zahraničnej politiky prispievajú aj problémy, či možno nechota SMERu udržiavať kvalitné vzťahy v rámci Strany európskych socialistov, rovnako ako fakt, že SMER-SD so svojim problematickým vystupovaním vo vzťahu k PESu je zároveň jedinou koalí-

Zdroje

- Hynčica, P. (2007): Volby 2006 a zmena vlády na Slovensku. Politologická revue, Praha.
- SME.SK, HNONLINE.SK.

nou stranou patriacou do podobného zoskupenia. Na záver možno povedať, že dva roky vlády Roberta Fica priniesli Slovensku zachovanie smerovania v najhrubších rysoch, ako v zahraničnej politike, tak aj v ekonomickej dimenzii vnútornej politiky. Obzvlášť v zahraničnej politike je ale budúci vývoj neistý a do veľkej miery závisí od schopnosti Jána Kubiša zotrvať na poste ministra zahraničných vecí a udržať prozápadné tendencie. Pre zahraničie sa Slovensko stalo počas posledných dvoch rokov menej predvídateľným, v oblasti vnútornej politiky sa prejavil menší rešpekt k demokracii, ako by sa od krajiny s naštartovanými reformami a demokratizačným procesom očakavalo, vzťahy k Európskej únii a NATO mierne ochladli, bilaterálna agenda s Ruskom sa naopak rozvíja. Všetko nasvedčuje menšiemu a menšiemu dôrazu na hodnotový rozmer politiky, ako zahraničnej, tak vnútornej. Odpoveď na otázku, ako ďaleko pragmatizácia dospeje, dá Slovensku však až druhá polovica vlády Roberta Fica.

Jana Kovačovská

studuje mezinárodní vztahy a mediální studia a žurnalistiku na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity a spolupracuje s Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy univerzity.

kovacovska@mail.muni.cz

Pavel Muroň

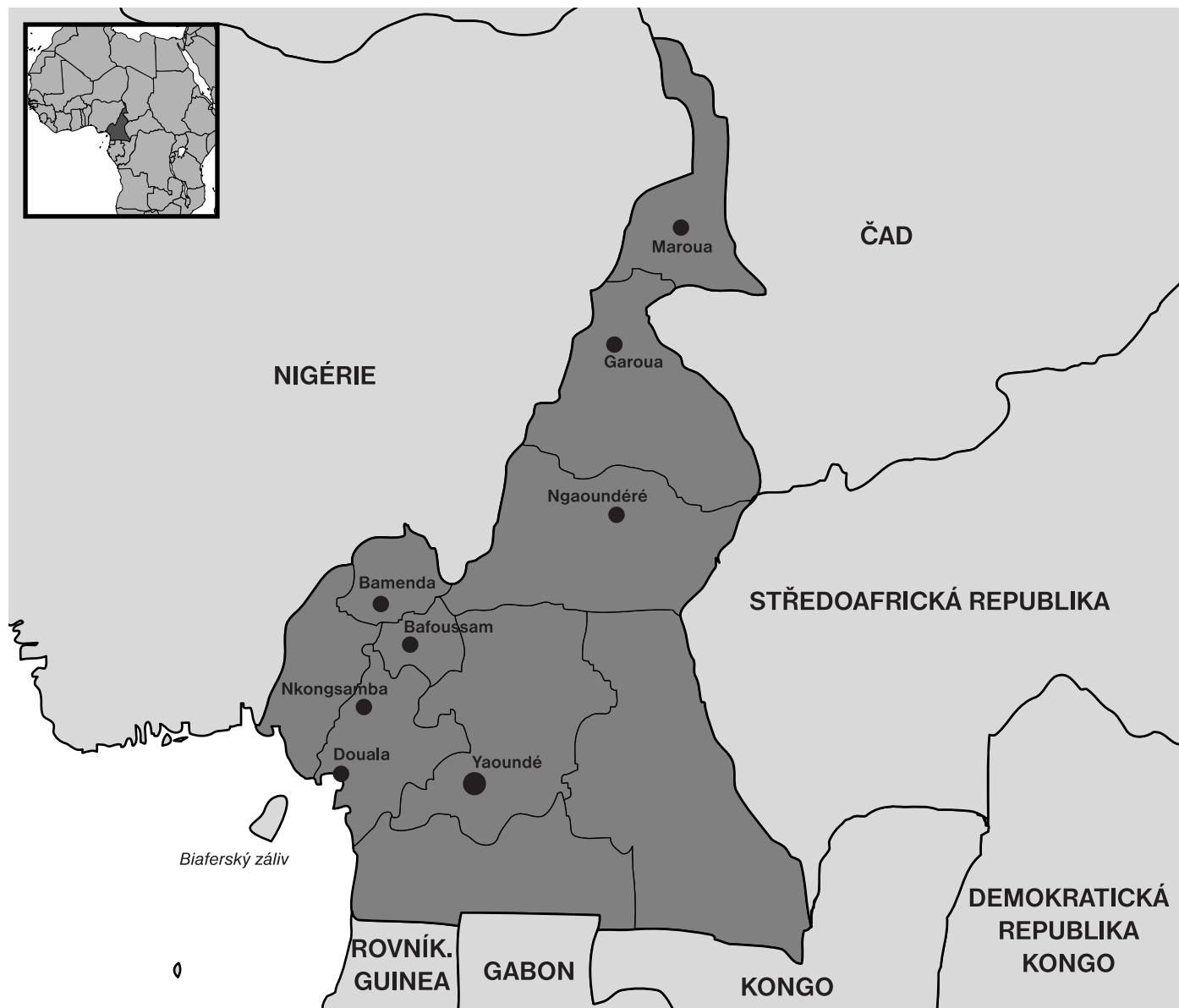
Je Kamerun další tikající bombou subsaharské Afriky?

Národní shromáždění Kamerunu podpořilo 10. dubna 2008 drtivou většinou změnu ústavy, kterou bylo zrušeno předchozí omezení, že prezident může vykonávat svůj úřad dvě sedmiletá období po sobě. Ve 180místním parlamentu má vládní strana *Lidově demokratické hnutí Kamerunu (Cameroon People's Democratic Movement; CPDM)* prezidenta Paula Biyi 153 mandátů, a tak to nebyl žádný problém. Největší opoziční strana *Sociálně demokratická fronta (Social Democratic Front; SDF)* pod vedením Johna Fru Ndi s patnácti mandáty se rozhodla hlasování bojkotovat.

Výbuch násilí

Už v listopadu 2007 prezident Paul Biya oznámil při návštěvě Francie, že se nebude protivit vůli lidu, který si údajně přeje jeho pokračování v prezidentské funkci. Vzhledem k tomu, že tato zpráva vyšla jen v několika nezávislých denících, občané si ji moc nevšimli. Když toto oznámení prezident zopakoval při svém novoročním projevu vysílaném státní televizí, nemohl si už nikdo nepovšimnout. Mezi prezidentovými odpůrci, k nimž patří, jak už to bývá, převážně vysokoškolská studenti a dále mladí nezaměstnaní, bylo cítit napětí. Na počátku roku také začaly růst ceny základních potravin jako rýže, ryb, palmového oleje na vaření, piva (Kamerunci jsou jeho velcí milovníci) a také benzinu (litr benzínu stojí asi 1 euro při průměrné denní mzdě 2 eura).

Na 25. února pak dopravní odbory z Doualy, největšího města a ekonomického centra země, oznámily stávkou právě kvůli vysoké ceně benzínu. Toho využily masy mladých nezaměstnaných a frustrovaných lidí, kteří vyšli do ulic protestovat proti těžkým životním podmínkám a rozhodnutí prezidenta znovu kandidovat v příští volbě v roce 2011. Rozvášněný dav začal rabovat vládní budovy, benzinové pumpy a obchody. Demonstrace se rozšířily do dalších velkých měst, jako jsou Bamenda, Baffoussam, Kumba a i do hlavního města Yaoundé. V Bamendě, hlavním městě Severozápadní provincie, dav ozbrojený zápalnými lahvemi, tyčemi a kameny vtrhl do několika škol pro děti prominentních rodičů a pod pohrůžkou násilí odvěkl několik stovek dětí, které měly být zřejmě použity jako



živé štíty. Později se naštěstí dětem podařilo utéct domů. Do akce byla poprvé od roku 1992 povolána armáda, která proti demonstrantům na barikádách zasáhla vodními děly, slzným plynem rozprášeným z helikoptér a také ostrou palbou. Ve městě Kumba armáda vtrhla do chudinských čtvrtí, z nichž podle ní měli pocházet vandaloři, kteří vyplenili místní distribuční centrum Kamerunských pivovarů. Během razie došlo ze strany vojáků ke krádežím, bitím, a dokonce znásilňování žen.

Poslední únorový den se situace uklidnila. Podle nevládních kamerunských organizací byly zatčeny tisíce lidí a stovky byly bez nároku na obhajobu masově odsouzeny až na několik let vězení, mnozí z nich nevině. Při výsleších byli bití a mu-

čeni. Přes 100 lidí bylo zabito. V reakci na demonstrace prezident snížil cenu benzínu, zrušil daně u základních potravin, zvýšil mzdy státním zaměstnancům a vojákům a zavedl přísná restriktivní opatření proti médiím, novinářům a umělcům pod záminkou ohrožování národní stability. K lokálním demonstracím, při kterých dochází ke střelbě do oprávněně nespokojených občanů, většinou studentů, však v Kamerunu dochází poměrně často. Vloni to bylo zhruba každé dva měsíce.

Zmanipulované volby a „věčný“ prezident

Již zmíněná revize ústavy by ovšem nebyla možná, kdyby se v loňském roce v Kamerunu nekonaly volby do Národního shro-

máždění a místních zastupitelstev. V té době jsem bydlel v Buei, správním městě Jihozápadní provincie, v domě, kde se konaly vrcholné mítinky nové opoziční strany Aliance pokrokových sil (*Alliance of Progressive Forces; APF*). Moji známí dvakrát natchytali členy vládnoucí CPDM při krádeži prázdných volebních lístků z kanceláře prefekta. Zprávy o podobných událostech přicházely z celé země. Příznivci CPDM mohli někde volit několikrát za sebou i za účasti zkorumpované volební komise a vojáků. Naopak někteří příznivci opozice nemohli volit vůbec, neboť jim nebyly rozděny volební registrace. Oblíbeným způsobem falšování bylo také zapisování tzv. černých duší do registrací, které samozřejmě volily ve prospěch

CPDM. Při střetu sympatizantů APF a CPDM u nás v Buei byly desítky lidí zasaženy slzným plynem. Kvůli machinacím a podvodům se Sociálnědemokratická fronta a další opoziční strany rozhodly podat celkem přes sto odvolání k Nejvyššímu soudu, který se rozhodl zrušit výsledky pouze v pěti volebních okrscích. Jak již bylo dříve zmíněno, CPDM získalo 153 parlamentních křesel a 310 z 363 městských rad. Americké, britské a nizozemské velvyslanectví vydaly společné prohlášení k neregulérnosti voleb, což vrcholní politici CPDM přísně odsoudili v médiích. Výsledky voleb jdou pochopitelně nejvíce na ruku prezidentovi, který je předsedou CPDM od roku 1985, kdy ho založil.

Paul Biya je v politice od roku 1964. V roce 1975 se stal předsedou vlády a roku 1982 ho vybral první kamerunský prezident, muslim Ahmedou Ahidjo, překvapivě za svého nástupce, protože je křesťan z jihu. O dva roky později byl Biya zvolen 99,98 procenta hlasů a brutálně potlačil puč členů republikánské gardy, kterou se rozhodl rozpustit. I když puč připravili převážně vojáci z jihu, Biya obvinil muslimy žijící na severu a Ahidjo, který za to byl odsouzen k trestu smrti. Později byl jeho trest změněn na doživotí, ale Ahidjo mohl v klidu dožít v exilu. Za to muslimové museli čelit řadě útoků. Později se Biya rozhodl nechat muslimy na pokoji a činí tak dodnes. V druhé polovině 80. let dal Biya uvěznit řadu svých politických oponentů či žurnalistů. Můj soused z Buei, toho času známý novinář, byl v té době uvězněn celkem třikrát za údajné ohrožování státní bezpečnosti. Tak jako jinde, i v Kamerunu došlo počátkem 90. let k uvolnění politického režimu. Na konci roku 1990 Biya povolil činnost politických stran. V roce 1992 se pak konaly první prezidentské volby za účasti více stran. Biya byl znovu zvolen



Kamerunský prezident Paul Biya. Stane se z něj další „věčný“ vládce na africkém kontinentu?

Eric Gaillard, Globe Media/Reuters

prezidentem také v letech 1997 a 2004. Pro volby má dobrou taktiku. Platí si totiž svůj vlastní tým mezinárodních volebních pozorovatelů složený z šesti bývalých amerických kongresmanů, kteří prohlašují volby za svobodné a spravedlivé. Avšak historik David Wallechnisky ve svém článku pro časopis Parade umístil Biyu pro rok 2007 v Top dvaceti nejhorších světových diktátorů na 19. pozici. Biya v podstatě kontroluje jak exekutivu, tak legislativu, a do jisté míry i moc soudní. Jmenuje

všech 60 ministrů, 10 guvernérů provincií a do zastupitelských rad velkých a významných měst dosazuje své delegáty, kteří mají větší moc než starostové. Biya dále kontroluje státem vlastněná masmédia, jedinou celostátně licencovanou televizi a rádio CRTV, které slouží jemu a CPDM k propagandistickým účelům. V zemi sice působí další televize a rádia, ale ty se raději vyhýbají otevřené kritice vlády, tak jako nezávislí novináři, ze strachu před postihem.

Zdroje

- U.S. Department of State: Bureau of Democracy, Human Rights and Labor: Releases: Human Rights: 2007 Country Reports on Human Right Practises: Africa: Cameroon
- Wikipedia

Kmenový a etnický princip

Jako ve většině subsaharských zemí, tak i v Kamerunu vládne tribalismus a etnizace, i když ne tak silně. Příslušníci kmene Beti a jeho podskupiny Bulu, z které je Biya, drží v rukou řadu funkcí ve vládě, státní správě, armádě, veřejných službách a ve státě vlastněných podnicích. Dále je na různá místa prosazováno majoritní francofonní obyvatelstvo na úkor anglofonního, které i ve svých dvou domácích provinciích Severozápadní a Jihozápadní je v civilní správě v naprosté menšině. I když je angličtina jedním ze dvou ústavních

jazyků, je znalost tohoto jazyka pro Kamerunce z anglicky mluvících oblastí nezbytná, což opačně samozřejmě neplatí. Například na některých úřadech v Buii je nemožné se domluvit anglicky. Tato marginalizace zasahuje do všech společenských úrovní. Zatímco v anglofonní části Kamerunu jsem vycházel velmi dobře s místním obyvatelstvem, při každé mé cestě do francouzské části mi bylo dáváno najevo, ať už na úřadech, ze strany policie či běžných občanů, že jako neznalý francouzštiny jsem pro ně občanem druhé kategorie. Kořeny vzájemné nevraživosti mezi oběma jazykovými skupinami sahají do období na konci první světové války, kdy byl předtím německý Kamerun přidělen Velké Británii a Francii v poměru 1:4. Francouzský Kamerun získal v roce 1960 na tvrdě centralistické koloniální mocnosti nezávislost. Britské Severní a Jižní Kameruny, ve kterých fungoval princip nepřímé správy, se měly v roce 1961 rozhodnout v referendu, zda se připojí k francouzské části, nebo Nigérii. Muslimy obývané Severní Kameruny se připojily k Nigérijské federaci a Jižní Kameruny (dnes Severozápadní a Jihozápadní provincie) k Francouzskému Kamerunu, a tak byla vytvořena Kamerunská federace, která však trvala pouze do roku 1972, kdy byla opět na základě – zřejmě zfalšovaného – referenda zrušena. Později bylo založena Národní rada jižního Kamerunu (*Southern Ca-*

meroon National Council; SCNC), která usiluje o odtržení anglofonních provincií. Desítky jejich členů byly v roce 1999 odsouzeny v politickém procesu k dlouholetým odnětím svobody. V Buei jsem bydlel hned naproti budově rádia, která byla na samotném konci roku 1999 obsazena čle-

Kamerun navzdory ohromnému počtu etnik (více než 200), lingvistickým a náboženským rozdílům nezná pojmy jako etnické či náboženské násilí.

ny SCNC a ti vyhlásili nezávislost tzv. Ambazonie. Následovalo další zatýkání. Tito aktivisté jsou dodnes uvězněni v kamerunských věznicích, jež jsou považovány za jedny z nejhorších na světě. Rada jižního Kamerunu nebyla nikdy uznána státem a její mítinky jsou neustále narušovány a členové po desítkách každoročně zatýkáni. O odtržení anglofonních provincií se dokonce nesmí mluvit na veřejnosti.

Kromě anglicky hovořících občanů čelí diskriminaci a problémům ze strany úřadů rovněž homosexuálové (až 5 let vězení), skupiny migrantů z okolních zemí a Pygmejové. Těmto původním obyvatelům pralesa je znemožněn tradiční způsob života a jsou donuceni přijmout ten moderní. Řadu let jsou vyháněni na okraj pralesa a často bez nároků na mzdu nuceni pracovat sedm dní v týdnu v nelidských podmínkách pro majitele půdy. Poslední velké přesídlení bez jakýchkoliv kompenzací se konalo na začátku třetího tisíciletí, kvůli výstavbě ropovodu z čadských nalezišť u Doba do kamerunského přístavu Kribi. Ropovod, který podpořila Světová banka částkou 3,5 mld. USD, dokončený v roce 2003, měl vést ke snížení chudoby. Namísto toho se ropné petrodolary buď použily na nákup zbraní v Čadu, či se ztrácejí v kapsách členů kamerunské vlády. Nezákonné obohacování, zneužívání veřejných fondů a korupce jsou v Kamerunu na denním pořádku. Kamerun patří k nejzkorumpovanějším zemím světa. Je zcela běžné, že kamerunský ministr či ředitel státního podniku, má v každém větším kamerunském městě svůj dům, u něho řadu aut

a bankovní konta ve Švýcarsku. Poslední z odsouzených, Emmanuel Ndong, bývalý ředitel státního podniku podporující lokální rozvoj, byl usvědčen ze zpronevěry sedmdesáti milionů EUR. Ndong byl ovšem pouze obětní beránek, protože vládní boj s finanční kriminalitou nemá záměrně téměř žádné výsledky. Tito lidé jsou totiž velmi často důležitými členy vládního hnutí CPDM, o které Biya nechce přijít. Také v důsledku toho v zemi, která je jedním z největších světových producentů kávy, kakaa, banánů, latexu, vzácného dřeva, vyváží ropu, minerální rudu a potraviny, žije 40 procent obyvatel pod hranicí chudoby, 34 procent (69 procent ve venkovských oblastech) nemá přístup k pitné vodě a 41 procento (77 procent na venkově) je bez elektřiny a 18 procent dětí trpí podvýživou. I když tato čísla si stojí v afrických statistikách poměrně dobře, není žádný důvod k radosti.

Nejasné vyhlídky

Po únorových událostech je těžké dělat prognózy do budoucna. Země, která byla považována za jednu z politicky a sociálně nejstabilnějších na africkém kontinentě, se náhle otrásla a mnozí předvídalí opakování scénáře z Keni. Kamerun navzdory ohromnému počtu etnik (více než 200), lingvistickým a náboženským rozdílům nezná pojmy jako etnické či náboženské násilí. Větší nebezpečí lze očekávat ze zvyšující se nespokojenosti se systémem a situací ze strany obyčejných občanů a s radikalizací vysokoškolských studentů, kteří tradičně bývají motorem změn po celém světě. Současná situace v Kamerunu je mnohem lepší než v řadě jiných afrických zemí. Není zde zatím větší nedostatek jídla a je nutno dodat i piva. Tradičně mírumilovná a poměrně apatičtí Kamerunci ovšem mohou po případném dalším zvolení Paula Biyi v roce 2011 vzít spravedlnost pevně do svých rukou a před ničím se nezastavit.

Pavel Muroň působí v Kamerunu jako programový koordinátor v místní neziskové organizaci na dobrovolnické bázi, v současnosti je na stáži v IOM Bangkok. kalikut@seznam.cz



Súčasný medzinárodný terorizmus

Moderný terorizmus v podobe násilnej činnosti malých ilegálnych organizácií vznikol v 19. storočí. Takýto (individuálny) terorizmus môže byť definovaný ako metóda vyvolávania strachu prostredníctvom opakovaných násilných aktov vykonaných tajnými alebo polotajnými organizáciami či jednotlivcami, alebo dokonca štátnymi orgánmi z politických, kriminálnych alebo idiosynkretických dôvodov. Na rozdiel od atentátov priame obete nie sú vždy pravým terčom útokov. Tým je verejnosť alebo politická elita štátu, v ktorých je potrebné vyvolať strach, vzbudiť ich pozornosť, alebo šíriť medzi ich príslušníkmi vlastnú propagandu. Konečným úmyslom je destabilizovať, alebo dokonca rozvrátiť existujúci spoločenský, ekonomický a politický systém.

V súčasnej dobe sa problematika medzinárodného terorizmu dostala do popredia, a dokonca sa možno stretnúť s názorom, že kardinálnym spôsobom zmení charakter medzinárodných vzťahov. Je to však zrejme prehnané tvrdenie, veď nezabúdajme, že svet v 19.–20. storočí už zažil niekoľko vln vzostupu a úpadku teroristických aktivít.

Tradične je terorizmus považovaný za zbraň slabých – tých, čo nemôžu bojovať otvorene – pomocou regulárnej uniformovanej armády alebo presadiť svoje požiadavky politickou cestou – napríklad preto, že politický režim potláča iné spôsoby vyjadrenia protestu. Ide o istý druh nekonvenčnej asymetrickej vojny. Až do druhej tretiny 20. storočia bol chápaný (aspoň do istej miery) aj ako akt revolučného oslobodzovacieho násillia voči utláčateľským režimom. De-

mokratizácia spoločnosti ale na veľké prekvapenie zrodila nový druh teroristov. Takých, ktorí nedokážu presadiť svoj program nie kvôli despotickému režimu, ale jednoducho preto, že pre tento program nikdy nedokážu získať väčšinu spoločnosti. Ich nepriateľom sa preto zákonite stáva spoločnosť ako taká, a dokonca aj každý jednotlivý príslušník prevládajúceho „hlavného prúdu“ spoločnosti. Toto bola tragédia západoeurópskych ľavicových teroristov sedemdesiatych rokov (ktorý vyrástli zo študentského hnutia predchádzajúceho decénia), malej skupiny ekoteroristov a islamistických teroristov pôsobiacich v západných krajinách. Sloboda prejavu alebo možnosť účasti v demokratických voľbách nemajú pre takéto skupiny význam. Ich cieľom môže byť len deštrukcia a rozvrat alebo úplná mocenská nadvláda.

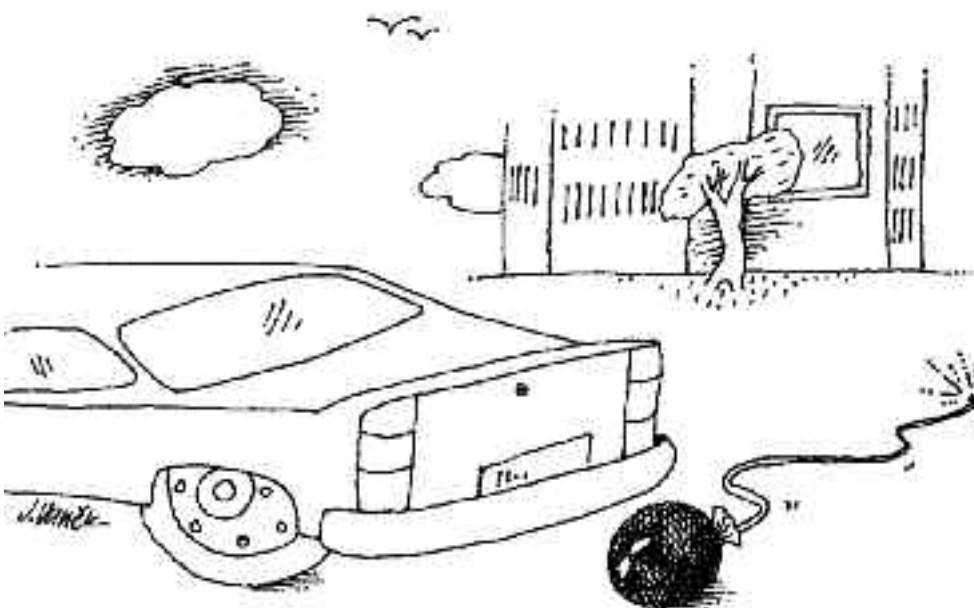
Miera ohrozenia terorizmom je dnes neporovnateľná s hrozbou, ktorú v nedávnej minulosti predstavovala pre ľudstvo napríklad jadrová vojna medzi ZSSR a USA. Existujúce vzrušenie spôsobené strachom z malých a v podstate slabých teroristických organizácií je vlastne dôkazom bezprecedentného rastu svetovej bezpečnosti.

Faktory zvyšujúce nebezpečenstvo súčasného terorizmu

Napriek tomu, že hrozba terorizmu nie je taká veľká, ako ju prezentujú médiá a niektorí politici, však treba pripustiť, že existujú faktory, ktoré zvyšujú nebezpečenstvo súčasných (v podstate islamistických) teroristických hnutí:

Rozšírená dostupnosť rôznych **efektívnych technologických prostriedkov komunikácie a deštrukcie** (moderné výbušné systémy, rádioaktívne a otravné látky, internet, mobilné telefóny). Im podobné mali donedávna len štáty a ich policajné aparáty.

Stúpajúca **zraniteľnosť ekonomík a technologických systémov voči presne zamera-**



ným cieľom. Aj procesom elektronizácie a informatizácie rastie hodnota a význam priestorovo veľmi malých cieľov. Napríklad zničenie počítačového centra veľkej burzy môže spôsobiť nesmierne ekonomické straty.

Teroristi prestávajú útočiť na ciele reprezentujúce politický režim a jeho predstaviteľov, tak ako to svojho času robili napríklad ruskí anarchisti alebo ešte v sedemdesiatych rokoch bojovníci RAF alebo ETA. Pre súčasných teroristov sa stávajú atraktívnymi **útoky voči radovým občanom**, pričom cieľom je zabiť čo najväčší počet ľudí, a tak vyvolávať čo možno najväčší strach a hrozbu. Vlastnosti a spôsob fungovania médií ako hlavného komunikačného prostriedku v demokratickej spoločnosti vedie teroristov k nutnosti „súťažiť“ o miesta na titulných stranách s inými udalosťami (napríklad poodhalenou bielizňou Paris Hilton) – to znamená stupňovať intenzitu a brutalitu útokov.

Do hry vstúpil terorizmus **motivovaný náboženstvom a civilizačnými rozdielmi**. Islamistické teroristické skupiny vďaka zlepšeniu dopravných možností a vzniku islamských komunít priamo v Európe a Severnej Amerike začali podnikáť útoky aj vo vyspelých západných štátoch. Faktor proti-

západného násilia motivovaného islamom však nie je nový, len v minulosti sa obmedzoval na Balkán alebo kolónie. Boj britského gentlemana proti bojovnému dervišovi sa presunul zo Sudánu do londýnskych ulíc. Prítomnosť kultúrno-civilizačných rozdielov každopádne dodáva útokom teroristov charakter akejsi „vojny civilizácií“. Prestáva existovať nejaký konkrétny a definovateľný politický cieľ a v očiach teroristov sa stáva legitímnym objektom útoku každý príslušník z ich pohľadu nepriateľskej civilizácie, ktorá nechce uznať prevahu islamských hodnôt. Významnú úlohu má aj hlboká frustrácia časti vyznávačov islamu z toho, že napriek tomu, že moslimovia sú zo svojho pohľadu nositeľmi „vyššej pravdy“, dnešnému svetu reálne dominujú nemuslimské národy.

Faktor islamského náboženského fanatizmu navyše vytvoril nový druh teroristov, doposiaľ zriedkavý v euro-amerikej civilizácii: **kategóriu samovražedných**

atentátnikov. Ľudí, ktorí vedome a plánovane obetujú svoje životy s cieľom uskutočniť teroristický akt. Nie ľudí pripravených počítať aj s možnosťou vlastnej smrti pri jeho uskutočňovaní, ale priamo pri ňom zomrieť v rámci jeho úspešnej realizácie. Je zrejmé, že boj proti takémuto druhu teroristov je ťažší. Takýto terorista nemyslí na vlastnú záchranu, nekalkuluje riziká, nešpekuluje nad únikovými cestami a neberie do úvahy hrozbu trestu.

Náboženstvo a terorizmus

Keďže v súčasných svetových násilných konfrontáciách a v teroristickom hnutí hrá úlohu aj náboženstvo, je na čase upozorniť aj na niektoré hodnotové a myšlienkové rozdiely medzi kresťanstvom a islamom,

ktoré boli zakryvané rôznymi pokusmi o „politickú korektnosť“:

Najvýznamnejší je asi ten, že pokiaľ kresťanským ideálom je úplné odstránenie násilia, islamským je odstránenie násilia (len) medzi moslimami.

Druhý zásadný rozdiel je aj v tom, že pokiaľ kresťanské učenie o hriešnosti človeka, nut-

nosti sebaobety a pominuteľnosti svetskej slávy by malo viesť kresťana k zdržanlivosti a skeptickému postojovi voči sebe samému a vlastnému presadzovaniu sa, islam vo fundamentalistickom ponímaní moslima učí pocit dokonalosti a nadradenosti nad nemuslimom a vstúpuje mu presvedčenie, že moslimovia majú prirodzené právo nemuslimov politicky ovládať.

Tretí rozdiel je v miere prípustnosti násilia. Ak Kristus násilie úplne zavrhol, Mohamed ho v podstate pripustil – len ho podmienil spravodlivými dôvodmi.

Štvrtý zásadný rozdiel je v postoji k verejnej politike. Pokiaľ kresťanstvo pripúšťa sekularizmus a oddelenie náboženstva od politiky, v islame to je neprípustné.

Za aktivity teroristických organizácií z pohľadu medzinárodnoprávneho preberá zodpovednosť štát, ktorý ich podporuje, respektíve z územia ktorého pôsobia a tento štát proti nim nebojuje a nepotláča ich.

Je zrejme, že takéto náboženské postoje majú svoj odraz aj v politickom myslení a celkových životných postojoch a stratégiách. A dokonca aj ateizmus a sekularizmus vyrastajúci z islamského prostredia nemusi byť v politických postojoch a metódach identický s ateizmom a sekularizmom v pôvodne kresťanských spoločnostiach. Postoj k násiliu je skrátka v islame *iný a realistickejší ako v kresťanstve*. Ale pozor: Kto by chcel na tomto základe vynášať nejaké mravokárske odsudzujúce úsudky, by si mal najprv uvedomiť, že v praktickej politike kresťanských národov a nakoniec i v postoji väčšiny samotných kresťanských cirkví sa historicky vyvinul taký postoj k násiliu, ktorý je bližší učeniu islamu ako prvých kresťanov. Inak by proste kresťania neprežili. Ale napriek takejto realite nemožno podceňovať význam ideálu – hoci nedosiahnuteľného – pre politické myslenie ako také.

Medzinárodný terorizmus

Takmer všetci teroristi ospravedlňovali svoje konanie tak, že je nevyhnutným prostriedkom odstránenia situácie či pomerov, ktoré sú nespravodlivé a prinášajú viac utrpenia než teror. Medzinárodný terorizmus sa líši od vnútroštátneho tým, že teroristická organizácia útočí na obyvateľov a inštitúcie štátu iného, ako je štát jej hlavného sídla, alebo na inštitúcie vlastného štátu v zahraničí (napríklad zastupiteľské orgány). Niektoré definície

medzinárodného terorizmu sú širšie a zahrňujú každú teroristickú aktivitu, na ktorej sa podieľajú občania či do aktivít sú zahrnuté územia aspoň dvoch štátov. To sa však zdá byť prehnaným. Pohľad na medzinárodný terorizmus môže byť aj taký, že ak vnútroštátny terorizmus vo svojej podstate predstavuje vzburu proti existujúcemu vnútroštátnemu spoločenskému a politickému poriadku, medzinárodný terorizmus je vzburou proti existujúcemu politickému a ekonomickému usporiadaniu svetového.

Aktérmi medzinárodného terorizmu bývajú najčastejšie skupiny emigrantov – ľudí, ktorí stratili alebo nikdy nemali možnosť bojovať inými prostriedkami. Situácia, že by obyvatelia jedného štátu akosi „svojpomocne“ útočili na druhý štát, je zriedkavá a vyskytuje sa skutočne len pri tvrdom ideologickom nasmerovaní takejto organizácie – napríklad náboženskom – ako je Al-Kaidá a podobné islamistické skupiny. Väčšinou medzinárodné teroristické organizácie ale slúžia ako nástroj niektorého štátu, ktorý si nemôže dovoliť otvorené použitie násilia. V tomto prípade však ide o istú lokalizovanú formu vojny s použitím obmedzených prostriedkov, takže takúto situáciu možno pomerne dobre klasifikovať z hľadiska medzinárodného práva – ako čin agresie jedného štátu proti druhému (vysielanie ozbrojených skupín). V skutočnosti vo väčšine prípadov teroristické skupiny na aktivity väčšieho rozsahu potrebujú podporu niektorého štátu, ktorý im poskytne základne, výcvik, zbrane, miesto na zotavenie a úkryt.

Medzinárodný terorizmus (cezhraničný teror organizovaný neštátnymi organizáciami) je istou formou násilia v medzinárodných vzťahoch, no z pohľadu medzinárodného práva, keďže teroristická organizácia nie je považovaná za subjekt medzinárodného práva, jeho akty nie sú vojnou ani klasickým použitím sily. Za aktivity teroristických organizácií

z pohľadu medzinárodnoprávného preberá zodpovednosť štát, ktorý ich podporuje, respektíve z územia ktorého pôsobia a tento štát proti nim nebojuje a nepotláča ich. Teroristická organizácia a štát nemôžu byť vo vojnovom stave. Vedenie vojny vyžaduje ako-tak legitímnu autoritu. Preto je nesprávne tvrdiť, že USA a Al-Kaidá vedú proti sebe vojnu. Za daných pomerov ide v prípade väčšiny teroristických organizácií o akt zločinu. Iná je situácia, ak teroristická organizácia priamo ovláda nejaké územie, na ktorom vykonáva správu (i proti vôli legitímnej vlády) – vtedy ju možno považovať za povstalecké hnutie alebo štát v štádiu zrodu, čo sú subjekty, s ktorými už medzinárodné právo počíta a voči ktorým možno priamo vyvodzovať medzinárodnoprávnú zodpovednosť.

Perspektíva

V medzinárodných vzťahoch budú mať v najbližšom desaťročí medzinárodný terorizmus a boj proti nemu dôležité postavenie. Ale samotná miera ohrozenia terorizmom sa nedá jednoznačne definovať – nie sme schopní povedať, či je dnes jeho nebezpečnosť vyššia ako napríklad v roku 1979 alebo nie... Dokonca termín „boj proti terorizmu“ sa môže stať dosť vágnym a môže byť zneužívaný na realizáciu úplne iných zámerov. Už teraz slúži v niektorých krajinách ako pláštik na potlačanie opozície. A nemožno sa zbaviť dojmu, že americký boj proti terorizmu má slúžiť aj ako vhodný nástroj pre presadenie amerických predstáv o svetovom usporiadaní. Bude však v každom prípade zaujímavé sledovať, ako faktor medzinárodného terorizmu a amerického boja proti nemu ovplyvní vývoj medzinárodného práva a teórie medzinárodných vzťahov.

Daniel Šmihula pracuje ve Slovenské akademii vied.

dsmihula@post.sk

Literatúra

- Camus, Albert: Vzbúrený človek, (Slovenský spisovateľ), 2004
- Cigánek, Lubomír, Jaššová, Eva: Terorizmus, (VEDA), 2006
- Ferguson, Nail: Colossus (Vzestup a pád amerického impéria), (Dokořán), 2005
- Gellner, Arnošt: Podmínky svobody, Praha, 1997
- Hammudah Abdalati: Zaostřeno na islám, (I.I.F.S.O.), 1992
- Krejčí, Oskar: Mezinárodní politika, (Ekopress), 2001
- Shaw, Malcolm N.: International Law, (Cambridge University Press), 1997

Média ve službách terorismu

Přestože zde připomínáme sborník editovaný jedním ze známějších studentů současného světového terorismu Paulem Smithem, vybrali jsme si k recenzi pouze stať, kterou napsal Shayam Tekwani, děkan fakulty žurnalistiky na singapurské univerzitě. Předpokládáme totiž, že vzhledem k obtížnějšímu přístupu k publikaci singapurského vydavatele nebude snadné, aby se český čtenář seznámil v blízké době s celou knižní produkcí tohoto pozoruhodného autora. Proto by měl být tento odkaz alespoň inspirací ke studiu prací autorů, který se pohybuje v blízkosti senzitivní části terorizovaného světa.

Před několika měsíci vystoupil Shayam Tekwani s úspěchem na konferenci v Kolombu, kde se ucházel o pozornost nejen asi sto padesáti účastníků, ale také více než tři set padesáti zaujatých a často mimořádně informovaných hostů z celé jižní a jihovýchodní Asie. Kromě několika lidí z evropských a amerických univerzit to byli vojáci, policisté, lidé ze zpravodajských služeb, reprezentanti vojenských škol, a také představitelé nejméně tří generací bezpečnostní komunity ze zemí, které jsou dnes součástí válečné zóny a které mají problémy s tím, čemu se eufemicky říká *válka proti terorismu*.

Profesor Shayam Tekwani zde prezentoval hlavní teze své zde připomínané práce a nezabýval se, tak jako mnozí jiní, definicí terorismu. Ta se jen mimochodem stala součástí jeho uvažování o moderních podobách terorismu, o jeho organizaci a komunikaci (doslova komunikaci komunikací) uvnitř sítě. Především si však položil otázku, zda víme, jak a proč terorismus využívá média, a zda média spontánně nebo záměrně slouží terorismu a teroristům.

Východiskem jeho studie je myšlenka, prezentovaná i na citované konferenci, že média vždy sloužila vědomě či nevědomě terorismu, ale díky novým médiím a globálnímu prostředí, ve kterém mohou působit, je dnes jejich efektivita mnohonásobně účinnější.

Pro rychlejší komunikaci používá pro popis médií dnes mezinárodně známou zkratku *NMCTs* – *New media and com-*

munication technologies, a není to nic jiného, než čím jsme se už několikrát, společně s Jiřím Bystřickým, zabývali v Mezinárodní politice. Totiž to, zda ještě média jsou zprostředkujícím nebo předávajícím činitelem nějakého sdělení a jeho sdílení, anebo zda jsou již do sebe uzavřeným a seberegulujícím systémem, který informuje nebo seznamuje

Shyam Tekwani Media Information Revolution and Terrorism in Southeast Asia in Paul Smith (ed.): Terrorism and Political Violence in Southeast Asia

Singapur: M. E. Sharpe 2007
pp. 227–247

své konzumenty s fiktivní realitou, záměrně fiktivní skutečností, která neslouží ničemu jinému než kamufláži, zakrývání reálného, tedy toho, co nemáme vidět a vědět.

Domnívá se, že tato kamufláž není jen záležitostí pišících nebo hovořících žurnalistů, kameramanů a dalších tvůrců verbálních, vizuálních a audiovizuálních informací, ale že je to také svět velkého obchodu, který nepotřebuje nic sdělovat, protože je uzavřen slovy, hesly, obrazy, které jsou nástroji vytváření až sur-reálných představ o něm samém.

Mimo jiné ve své práci upozorňuje na to, že dodnes si nikdo nedal práci spočítat, kolik je na světě teroristů a hlavně, kolik je těch, kteří na jejich existenci profitují. Na prvním místě jmenuje nejen politiky a politický management, kterému vždy bylo zapotřebí k uchování jedinečnosti, aby se ti ostatní báli.

(Téměř ve stejné době přidal k tomuto tvrzení svůj názor i Zbigniew Brzezinski se svou *kulturou strachu* a s označením *uzavřené skupiny podnikající v oblasti obrany a bezpečnosti*.)

To je, podle Syjamova názoru ta menší skupina. Kolik je vlastně příslušníků vojenských jednotek, jednotek zvláštního nasazení, jednotek bojujících s te-

rorismem, zpravodajských služeb, které teroristy vyhledávají, stíhají, předávají k vyšetřování, případně k obžalobě a soudům, aby vynesly, doufejme, spravedlivý rozsudek? Ti všichni jsou za tuto činnost dobře placeni, a to dokonce tak, že pokud se teroristů nedostává, jsou často náchylní si je vymyslet.

Ale pak je tu ještě jedna zdánlivě sekundární struktura, která na terorismu, na výrobě strachu profituje. Jsou to právě média, a to nejen tištěná a audiovizuální, která chrlí nedůvěryhodná zpravodajství, ale i uměleckými prostředky transformovanou skutečnost, a tím připravuje lidi, konzumenty všech generací, včetně dětí, na to, aby byli ochotni bát se terorismu, nebo dokonce stát se teroristy.

V této souvislosti nás může napadnout, že i u nás nejčastěji používané pojmy jako radikalismus, extremismus a terorismus lze zbavit jejich emocionálního obsahu tím, že zjistíme, že nejde o nic jiného než o fanatickou netoleranci, nenávist a náhodné nebo organizované zabíjení a vraždění inspirované politickými, náboženskými nebo jinými důvody. Pak si také můžeme společně s autorem recenzované práce položit otázku, zda právě používáním metafor nedosahujeme účinku artificiálního řetězení představ, které nemají původ v realitě..

Šíření strachu, konání hrůzy má jediný účel – hrůzu. Tato definice v kruhu říká, že teror je sám sobě účelem. *Zabij jednoho, zastrašíš tisíce!* tvrdili staří Číňané a nemuseli nic skrývat za exaltovanou víru v jediného boha, za ideál světové revoluce nebo za přesvědčení, že moje svoboda a demokracie jsou tím jediným ideálem, kterému máme všichni sloužit. Odpovědnost médií je tedy, podle autora, mimořádná, ale připomeneme-li si počet studií, které se obávají ze zneužití zabývají, zdá se, že stále ještě jsme nedosáhli úrovně poznání, které by znamenalo, že jsme tento problém pochopili.

Zdeněk Zbořil

Zdeněk Zbořil je historik a politolog.
zboril@iir.cz



Thukydides

Tak jestli to, co od 7. června probíhalo střídavě v Rakousku a Švýcarsku, měl být ten slavný fotbal, po kterém celá Evropa blázní, tak potom raději ne-fotbal. Nejde přitom o celkem ostudné vyřazení mých Řeků či heroický postup Turků, to mi samozřejmě nevadí. Jsem přece vzdělaný, moudrý, zkušený, a především, historik. Mně jsou emoce cizí.

Mé opovrhování fotbalem má kořeny v jeho povrchní podstatě. Nebyť já, jsem první, kdo bude schopen velmi dobře pochopit, že mí, tedy vlastně dnešní Řekové prohráli i se Švédy. Vždyť ti kromě Řeků porazili snad jen sami sebe v zápase se Španělskem. Viděl jsem to na vlastní oči. Vim, že dávat góly v posledních minutách se sice již nějakou dobu nosí. Avšak prohrávat s těmi, kteří je v posledních minutách dostávají? To svědčí jen o nedostatečné morálce či malém zaujetí pro hru. Člověk nemusí pochopitelně vždy vyhrát. Neměl by ale ani prohrávat. A jako historik říkám: Prohry v dějinách na cti nepřidají.

Stačí se jen podívat na Němce, kteří utrpěli v 20. století jednu z nejdrtivějších porážek novodobé historie a trvalo jim opravdu celá desetiletí, než se s ní vyrovnali. A to možná jen díky tomu, že se jim podařilo v druhém poločase 20. století zvítězit ve válce studené. Přesto je německá fotbalová morálka příkladná. Už nikdy neprohrát! Při svém tažení závěrečným turnajem poučení z vlastní historie přímo vyzařují! Naopak takoví Češi, kteří se v dějinách stejně jako ve fotbale mimořádnou vůlí zrovna neprojevují, končí na kopačkách takových Turků. Ještě že alespoň před čtyřmi lety podlehl stejně, s promínutím, směšně a zbytečně řeckým šampionům.

Nemyslete si však, že jsem to slavné vítězství před čtyřmi lety nějak mimořádně oslavoval. Šlo jen a jen o fotbal s celou to jeho povrchností a zbytečností. Málokdy člověk s mou vzdělaností, zkušeností a profesí historika získá takový odstup od podstaty svého bytí. Přitom vzdělanost, zkušenost, ba ani profesní zájem každého z nás podceňovat nelze. A to ani v souvislosti s fotbalem. Vždyť jen se podívejte, jak nemožně to vypadá, když slaví takoví Turci. Ať se nikdo nezlobí, ale jestliže je toto možné, tak potom opravdu raději ne-fotbal.

Jan Žižka

Jak rozdělit EU na gepardy a hlemýžďe

Kdekdo si tím lámal hlavu. Proč skeptičtí Britové reagovali na irské „ne“ Lisabonské smlouvě její rychlou ratifikací i v horní sněmovně, zatímco z Česka zaznívaly hlasy, podle nichž je Lisabon mrtev? Částečně to pochopíme, když se podíváme na situaci v obou zemích. V Londýně je premiérem labourista Gordon Brown, zatímco v české vládě ODS nevzdávají bitvu bojovníci proti „posilování Bruselu“. Velkým povzbuzením jsou pro ně slova, jež zaznívají z Pražského hradu. Tím se ale nevysvětluje vše. Londýn především reagoval realisticky. Po irském „ne“ se totiž

opět jednou roztrhl pytel s úvahami o rychlostní Evropě. Čím více událostí podobných irskému referendu bude Evropa zažívat, tím pravděpodobnějším se stane vytvoření tvrdého jádra zemí, které se bude chtít integrovat rychleji. Eurogepardů, kteří nechají eurohlemýžďe jen přihlížet. Kdo se nechce připojit k evropským projektům, ať nebrzdí ty ostatní. Třeba německý ministr zahraničí Frank-Walter Steinmeier navrhl, aby Irsko načas opustilo integrační proces. Na jak dlouho asi? Oni zastánci tvrdého jádra na kontinentu by docela rádi využili situace a nechali stranou

rovnou oba ostrovní státy. Gordon Brown jim sebral vítr z plachet. Prozatím, protože při příští „križi“ uslyšíme podobné úvahy znovu. Brown uvažoval strategicky, zatímco Mirek Topolánek spíše jen manévroval, aby se jakžtakž dostal z kleští mezi evropskými partnery a skeptiky ve vlastní straně před blížícím se českým předsednictvím v Evropské unii.

Jan Žižka je zástupcem šéfredaktora ekonomického deníku E15.
zizka@e15.cz

Značkování

Kdo se chce prosadit v oblasti vědy, obchodu či kultury, tak musí umět anglicky, o tom není sporu. Současně s tím je třeba i „protlačit“ anglické ekvivalenty některých českých názvů či termínů do předimenzované slovní zásoby slovníku jednotlivých profesních angličtin. Tím dochází k situacím, že o jednu židli se může hádat více zadků. Konkrétně: Ústav mezinárodních vztahů používá pro svou identifikaci zkratku IIR (*Institute of International Relati-*

ons). Jenže stejnou zkratku používají i *International Institute of Refrigeration* (Mezinárodní ústav chladírenský), *Institute for International Research* (vzdělávání špičkového managementu), *Institute of Intergovernmental Research* (vzdělávání a výzkum v oblasti justice a bezpečnosti) a další instituce. Hotové babylonské zmátení. To se pak špatně buduje značka...

Opačně to funguje samozřejmě také. Zůstaňme u značek. V urputné snaze o zahraniční

prezentaci státu je používán do češtiny nepřeložený termín *branding*, což je koncept usilující o vytvoření, budování a posilování značky státu. Podle ní má příjemce (jako Pavlovův pes) ihned jasně identifikovat, odkud vítr fouká. Jenže pro jinou skupinu občanů je *branding* bolestivou tetovací technikou, tetováním těla rozpáleným železem. Jen pro pořádek: Stejným způsobem se označoval dobytek. Co se to vlastně posiluje?

Homo politicus